

BADRAIMUNIR BAINAZIR

Translated into Guzeratee Verse.

BY
N. P. CHISTEY (HAMI).

AHMEDABAD.

Printed at the " SUMSHER BAHADUR " Press at
Pankore's Naka in Bucha Jamadar's Hevali,
by Savaibhoy Raichund.

1879.

Price One Rupee.

(All Rights Reserved.)

હામી કૃત કાવ્ય *

ભાગ ૧

કામણિક કાવ્ય *

અરસે

બહરેમુનીર બેનઝીર

ગુબરાતી પદ્યમાં

૧૫૦ પ્રસીદ્ધ કરનાર

નીજામુદ્દીન પીરસાહેબ,

અમદાવાદમાં

વચ્ચા જમાદારની હવેલીમાં “ સમશેર

બાહાદુર ” છાપખાનામાંસવાઈ

ભાઈ રાયચંદે છાપ્યો.

સને ૧૮૭૯-સંવત ૧૯૩૫-સને ૧૨૯૬ હીજ્રી.

કિંમત રૂ. ૩૧-૦-૦

આ ચોપડી સને ૧૮૯૭ ના આકર ૨૦

પ્રમાણે રજીસ્ટર કરાવી છે.

(૫)

અર્પણ પત્રિકા*

જેના પરોપકારી મન ઉપર જ્ઞાનશ્રી સમુદ્ર
ભેરાં ભે છે, જેના કામળ અંતઃકરણ ઉપર પર્વત
સમ ગુણ જંભીરતા રહે છે, જેનું મન પરોપકાર
તથા ઉદારતાથી ખગીચા સમાન પ્રકુલીત છે; જેની
જ્ઞાનશ્રી વાડીમાં યુરોપના વીદ્યાશ્રી વેળાઓને ફુલી
ફળવાની રીત છે, જેનું ગુલાબ સરખું મોં જોઈ
બોજનની ભુખ ન ભાગે, જે ગુલથી દુર પડેલા
વીંધોગી ખુલખુલોના બોહોળા દુઃખ ભાગે, જે સર્વે
સર્વ સમાન આસન સારી વાડીમાં સુખ આપ-
વાને સ્થીર છે, જેનું કેવળ ચાતુરી હૈયેતા મરમાદન
ચુરચતા તથા સ્નેહ આકાંક્ષિ બંધાએલું શરીર છે;
જે સંસારની આશ છે અને આ દુન્યાની આશ
જેની દારીને દાસ એવા સદ્ગુણી, સર્વીચારવંત,
સધરમી રોઠ રણછોડદાસ રલસીદાસના સુધ્ધ સમાન
અળકતા નામથી આ લઘુ ગ્રંથ પ્રકાશીત કરેલું.

વડોદરા નવાખવાડા.

તા. ૨૦ જુન સન ૧૮૭૬

મંથકર્તા.

(૬)

બાહર ખખર*

અમારી અનાવેલી ચોપડીઓ

તથ્યાર છે.

વડોદરા વિલાપ.. .. ૩૦—૦—૬

વડોદરા વિલાપ.. .. ૩૦—૧—૦

રાજનગરમાં રેલનો રોળ.. .. ૩૦—૧—૦

કામણીક કાવ્ય (ખરેખરી બેનહર) ૩૧—૦—૦

કામની મોહ દુઃખ દૈનિક કાવ્ય

(૩૨ને અગ્રહણ).. .. ૩૦—૧૦—૦

નિઝામુ મલિસાન, જેના વાંચનાથી ગુજ

રાતી બાધા આઠ હજારમાં આપડી

બાધા અને ગુજરાતી પુરી મા-

હેતી થાય હૃદય વાંચનારાઓને વાસ્તે. ૩૦—૨—૦

પ્રાથમિકનો હૃદય તરણીઓ.. .. ૩૦—૧—૦

સેકન્ડીકનો હૃદય તરણીઓ.. .. ૩૦—૨—૦

નિઝામુ મલિસાન બામ ર દારસી

રાખવાને ગુજરાતીમાં.. .. ૩૦—૮—૦

પ્રસ્તાવના *

મારા મન ઉપર એ વિચાર ધણી દહાડાથી
 ઘાળાયા કરતો હતો, કે, જોઈ ભાષામાં સરસ સભ્ય-
 જારાએલી કન્યા રૂપ બદરેમુનીર એનઝીર જે
 આશરે મો વર્ષ થયાં આ સનસાર રૂપી ચોંરીમાં
 પધરાએલીછે, તેને ગુજર દેશના લુલ્હડાં પેહરાવી મારા
 કપદેશી જીવાતોને તેની કટાક્ષો, રૂપ તથા આનખાન
 નજરે પાડવાને, તથા મિત્રોની ભલામણ પણુ એને
 આવા હીરકશી પોશાક પેહરાવી તેના રાખદઈ રૂપી
 કન્યાદાન સાથે જોવાને આતુર હતી, તે કારણથી
 અતિ મેહેનત લઈ આ થોડા રાખદ રૂપ કન્યા શો-
 ખીલા સજ્જનોને ખાઉર પડી પ્રણામ કરવાની
 આશા લેછે, જોઈ ભાષામાં એ પુસ્તક સંપૂર્ણ કહેવાયછે,
 કેમકે જે વર્ણન કવિએ કર્યુંછે તે પુરેપુરુંછે જેમકે
 રાહઝાદો વિદ્યા ભણ્યો, તે ધણી વિદ્યાઓ તે કાળની
 વર્ણીછે; તેમજ જોગણુ વિગરેના પ્રકરણમાં જોખી-
 ઝોની ભાષા કથીછે, એવીજ રીતે આખી ચોપડી
 પૂર્ણછે.

મુજને કેટલાક રાખદો ગુજરાતી ભાષા અપૂર્ણ
 જોવાને ભીષ, તથા સંસકૃત રાખદો અપૂર્ણીકે, તે

કારણથી ઉર્દુ પાપરવાની તથા તેમનો નવો ઘડેલ તરજુમો કામે લગાડવાની જરૂર પડી છે, જેમકે મૂળ્યાદ્ય એટલે કેશવંધન, શક્ક એટલે આસુરરાતારા, સીજદા એટલે હંડવત વીગરે.

હીબાચાનો તરજુમો આખો નથી; કેમકે તે કંટાળા ભરેલો છે ને ધર્મના કટલાક સંવાદો છે, તેથી ખીજી આવૃત્તીમાં આપવાનું ધારૂં છે, એ ચોપડી વાંચવાથી મુસલમાની કટલીક ભગ વિગરે રીતોની સાધારણ સમજણ પડશે. ઉર્દુભાષા ખીજી હિંદુસ્તાનની ભાષાઓથી કટલાક કારણને લીધે ચઢી આવતી છે જેમકે અબજદત્તા હીસાબથી, એટલે એ ભાષામાં દરેક અક્ષરના અંક ઠરાવેલા છે. જેમકે અ-૧-બ-૨-જ-૩-૬-૪-૬-૫ વિગરે જેથી સંવત લખવાને એક સુંદર શબ્દ વાપરે છે જેના દરેક અક્ષરથી સંવત નીકળી આવે છે, જેમ અમદાવાદ વસવાનું નામ ખેર છે એટલે અ=૬૦૦=૫=૧૦=૨=૨૦૦ એટલે હીજરી સ. ૮૧૦ માં વસ્તુ છે.

ખીજું-અનુપ્રાસીક ગદ્યને લીધે, આ ચોપડીનું અર્થણુપત્ર જોવું. ત્રીજું જે વસ્તુનું વર્ણન કરવું હોય તેના સંબંધ રાખનાર શબ્દો ખીજા અર્થમાં આવે છે. કસ વખાણ તથા સ્નાન સ્થાનમાં નહાવાના પ્રકરણ જોવાં. ઉર્દુભાષામાં શબ્દ વધારે છે તેથી દરેક વસ્તુનું વર્ણન

પુર્ણ થાય છે. કવીએ કેટલીક કલ્પા મનુષ્ય ધારણાથી દુર
ધારી વીચારી છે, પણ તે આ કાળમાં આપણી નજરે
આવે છે, જેમ આ આપણી આપ વીના કહે વાગે છે
ઘડી આળ 'નું' વાગવું એક અસંભવિત વાત હતી પણ
હાલ આ ખું શહેર ઘડી આળને ખાર દૂં એવીસ
વખત રાત દહાડામાં સાંભળે છે.

એપડીનો વિષય આપણી રિતી વીરુદ્ધ છે ખરો,
પણ ઇંગ્લિશ રિતીથી કેવળ મળતો છે, કેમકે વર
કન્યા સ્નેહની પ્રિક્ષા કરી પછી પરણે છે.

હું કવી નથી તથા ગુજરાતી મારા ધરની એ
લી નથી, માત્ર મોટી ઉમરે શીખ્યો છું, પણ ધણા
કવીઓ વાંચ્યા છે; તેથી જ કંઈ ભૂલ ચૂક નજરે આવે
તે મેહરખાની કરી સુધારી અને ખસર આપણી કેમકે
આ એપડી આવી રીતે સુધારી પછી, મેં આલું
પુસ્તક રચ્યું તેનું અભીમાન આણવાને હું શક્તિવાન
થઈશ, કેમકે આવો શબ્દ શબ્દ રશીક તથા શુદ્ધ
ઉર્દુ (શુદ્ધ ઉર્દુ તે છે કે જેમાં ફારસી અરબી તથા
તુર્કી શબ્દ વધારે વપરાયેલ હોય,) તેજ પરથી શુદ્ધ
ગુજરાતી કરવાનું કામ કંઈ સહેલું નથી.

આ એપડી ઉર્દુ ભાષામાં કવીએ કેદખાનામાં
તેવાર કરી હતી તેના અસર એ થઈ કે ખાદશાહે તેને
કેદખાનેથી કાઢી મુક્યો, આ અંથમાં જે રાખસોના

નામ લખેલાં છે તે કવીના કાઠ કાળના રાત્રુ હતા,
 લખતોના તે કાળના પ્રધાનની છોકરીનું નામ નજમુત
 નિસા હતું, તેજ કારણથી ખાદરાહ એને વધારે
 ધનામ આપ્યું નોહોતું, અને તેનેજ લીધે તેણે આસફ
 દાલા જેવા માણસની ઉદ્ધારતાની હદ એક દહાડામાં
 સાતસો સામજોડી આપી એવી ખાંધી છે.

આ કવી દાદ પીતો નહોતો પણ દરેક પ્રકારણ
 પ્રારંભતાં તે જુદીજુદી જાતનો દાદ માગે છે, તેનું
 એજ કારણ છે કે કેટલાક કવીઓ કદમાં હોય છે,
 અથવા પાળ જીપર જોરા ચઢે છે ત્યારે કવિત કહે છે;
 તે કારણથી મધૂપાની કવીનું રૂપ ધારણ કરે છે.

હવે હું મારા ઉદ્ધાર સદ્યહસ્ત જેના
 નામથી આ એપડી બહાર પાડું છું તેના બોહાજો
 કનક વીખેરતો હાય મુજ સુધી પોહોચવાની આશા
 રાખું છું, જેથી કરી હું આવા સદ્યુગ્રી સરદારને
 આ વખતનો આસફ દાલા તે ખરો છે એવું
 સતસારને સાબીત કરી આપું.

શુદ્ધિ પત્રક

આ ચોપડીમાં વચે જે લાંબી લીટીઓ છે તે દાહરાછે ઠટલેક ઠકાણે હી ઉપર મીંકું રહી યજ્ઞ છે તે તથા અરૂપ ને ઠકાણે અરૂપ લખેલું છે તે જુલો.

પૃષ્ઠ.	લીટી.	અશુદ્ધ.	શુદ્ધ.
૧	૩	કર્ણ	કર્ણ
૭	૧૮	નત	ન
૯	૧૪	કધ	ક'ધ
૧૬	૧૭	કુંવળ	કુંવરળ
૧૮	૧૨	હરી	હરો
	૨૦	કુલથી	કુલથીપુર
૨૦	૧૭	હશુક	હશક
૨૧	૧	હરી	હરી
	૨	બોલા	બોલ
	૩	કિરોલ	કિરોલ
૨૨	૧	બુઢી	બૂંટી
	૨૨	વિધાનાઓ	વિધાના
૨૩	૨૦	બેનનઝીર	બેનઝીર
	૨૧	ચામી	ચામીસ
	૨૨	વિધાવ	વિધાવ

(૧૨)

૨૪	૨૧	દાહરો	દાહરા
૨૫	૨૧	રાતનું	રાતનો
૨૬	૬	નહાવાફનાન	સ્નાનસ્થાનમાં
	૧૨	યાતું	યાજીં
૨૭	૧૭	તના	તેના
	૧૯	મહેરી	પહેરી
	૨૨	મુઠ	મુંઠ
૩૧	૨૨	ઝવી	ઝળકે
૩૨	૩	સમાહી	સિપાહી
	૬	ખાંધેલ	ખાંધેલ
૩૩	૩	તજ	તેજ
૩૪	૩	વિન્તા	વનીતા
૩૬	૧	કંધ	કંઈ
	૧૨	રામ	રામ્
૩૮	૧૬	પપીસ્થાન	પરીસ્થાન
૪૮	૨	કંચુ	કંચું
૫૩	૩	આરાસા	આરસા
	૧૦	તની	તેની
૫૪	૬	રન્ત	રત્ન
૫૫	૨૦	ભાય	બરાય
૫૬	૧૯	ત્હાઈ	ત્યાર
૫૮	૭	કુલપાન	કુલખાસ
૫૯	૧૨	શીત	પ્રકાશીત
૬૦	૬	કુંટી	કુંટી
૬૨	૯	સાહેબીઆ	સાહેબીઓ

(૧૩)

૧૩	૬	શોભન	શોભાન
	૧૭	અંગુઠ	અંગુઠી
૧૪	૫	અપ્પાએમ	અપ્પેમ
	૧૮	એમ	એમે
૧૫	૪	તમ	તેમ
૧૬	૨૨	મં	મં
૭૦	૧	તેને	તેની
૭૧	૩	ત	તો
	૬	વાતાય	વારતાય
૭૭	૨	તારાથી	તારથી
	૪	આય	રમાય
	૭	શાયે	શંયે
૭૮	૧૬	શાયણ	શાયણી
	૧૭	ધરના	ધરનું
	૨૨	નાકે	તાકે
	૯	કુટી	કુટડી
૮૨	૧૭	તેના	તેની
	૨૧	તકીઓ	તકીઓ
૮૪	૬	શેર	હાર
૮૫	૩	નીરાન	નીરાન
	૬	ધારે	ધારો
૮૬	૬	હિમડય	હિમડયા
૮૧	૮	આલો	આલો
૮૪	૪	હસના	હસના
	૬	ખારી	ખારી

(૧૪)

૧૦૦	૧૩	રગડે	રગડે
૧૦૩	૨૦	રોવા	રૂએ
૧૦૬	૧૯	તની	તેની
૧૦૭	૧૧	વીયોઝીક'દેક'સી તે મન મોહનારીરે	
	૪	નખરી	નખરા
૧૧૩	૧	તે	તે
	૩	વાહમી	વહામી
૧૧૭	૧	છે	
	૫	છે	
	૧૫	છે	
૧૧૮	૫	છે	
૧૨૧	૧૨	આકારો	આકારો
		નદીએ	નદીકીએ
	૧૩	બવા	બનાં
૧૨૮	૪	પત્ર	પુત્ર
	૧૫	મતલ	મતમળ
૧૩૦	૧૫	માં	માં
૧૩૧	૫	દીમન	દીમને
૧૩૪	૪	આંખ	આંખે
	૬	પ્યાર	પાર
૧૩૫	૩	ફૂંડ્યો	ફૂંડ્યો
૧૩૬	૨૩	ઢેઢેમુરખ મુરતી ઠાળા કલ્પ કરનાર :	

પુર્વણી આશ્રય પત્રિકા.

ખાનખાહાદુર માણિકજી તખાક સાહેબ પામીશ	
સુપ્રીન્ટેન્ડેન્ટ વડોદરા.	૧૦
Balasahib Manai Esquire.	૭
Dhunjibhai Deenshaji Rajpootana Agy.	૭
ખાન સાહેબ જમશેદજી સાહેબ વડોદરા પાગાનીહાય.	૫
સમયદ મીર ધલતીશાત હુસેનખાન સાહેબ ખાહદુર	
સુખા સરદાર માણિકવાડા.	૫
મીર મુહમહસન રજવી સાહેબ ખાહાદુર સુખાસરદાર	
સાદરા.	૫
રોક જકરીઆ જુસેફસેઠ અમદાવાદ કાંપ	૩
એશવંતરાવ રઘુનાથ વકીલ સરકારવાડા પાછળ	
છીપવાડામાં.	૨
Manibhai Balajee Mujmoodar Baroda	
in Bajwara.	૧
Bapalal Gopal Desai Huldwan,s Pole.	૧
Faizmahomed Rajmahomed Baroda Ry.	
Station.	૧
Damodur. Baroda Ry. Station Ticket	
Collector.	૧

Cursetji Sohrabji Cochin Clerk Ry.	
Station Baroda.	1
Himatlal Ochawram Ry. Station Police	
Carkoon Baroda.	1
નના ગીયાં સાહેબ મેહતાજી ગુજરાતી નીશાળ	
મેહમુદખાદ.	૧
હસન અલીમીયાં યાકુતપુરા વડોદરા.	૧
મુહમદ સાહેબ વડોદરા પોલીસ અવલ કારકુન.	૧
રાવચાહેબ વૃજલાલ લક્ષ્મીલાલ સરંજામ કામદાર	
સાદરા.	૧
સાકરલાલ નાનાલાલ અમદાવાદ સાહાપુર.	૧
શ્રીમ સુલેમાન વા. ખીરબાઈ વડોદરા કાગડીવાડ.	૧

પુસ્તક પ્રારંભ *

—oOo—

હોહોરો.

કાંઈ શહેરમાં ખાદશા, કાંઈ હતો ખળવાન;
જળ રક્ષક પૃથ્વિપતી, તે હતો હિમ્મતવાન.

ચોપાઈ ત્રણ તાળની.

ભારે વૈભવ ને ધન માલ,
ધણી શૈન્યા એ સુંદર હાલ;
ખંડણી આપે તેને ખડુ રાંચ,
તેના ખંડણીયા ખતુન ખતાય.
કાંઈ આવી જુએ તેની કાંજ;
કહે સનસાર સાગર મોજ;
તેના તપેલાના નીચ ખાર,
તેમના નાલે જડેલું જર.
શૂર ને સહુ માયા ફરેલ;
તેના ચોળી આવીને ઠરેલ;
પ્રજા સુખી હતી આધિક,
ચોરી દરિદ્રતાની નહીં ખીક.
હસ્ત કૃત ધધર સંભરાતે નામ,
એવું આકાશ રંગી તે ઠામ;

(૨)

ઇંડ ચૂનો ભાગેલો ત્યાંય,
 સ્વર્ગ અદેખાઇએ ખળી જાય.
 બોધ લીલી જળ ભર્યો સનસાર,
 આંખો ટાઢી રહે સાંજ સ્પાર;
 ગરથી ધામ હતાં ત્યાં ધાણાય,
 જ્યથી દ્રષ્ટી સેહેજે ગતિત યાય.
 કુવા કારંજ ને ધણા, જળ ટાંકાને નેર;
 સ્વસ્થ નીરમળ નીરની, ઠામેઠામે લેર.
 તેની વિરાળતા વણી ન જાય,
 ઇસ્કહાં સમ અરથ દુન્યાય;
 પરવિણુ હુનરવંત વસે ત્યાં તમામ,
 બાતબાત વસ્તીની ધણી ધુમધામ.
 મનહર ચૌટાના સો હતા ચોક,
 ઉભા રહે ત્યાંથી ખસે ન લોક.
 ખાગ ખગીચાની હોય જેમ ઢયારી,
 તેમ રક્તા હતા ખળરરી;
 યુખત દુકાન દિવાલ દ્વાર,
 નેનો નિરખી ન શકે લગાર;
 ત્યાંની ધોળારા જોઇ તુર્તીન,
 મૃત્યુરસ પાચ્યા આરસપાન.
 કિશ્મની શી કહું જાણાઇ,
પર્વતો જોઇ ગયા દખાઇ;

(૩)

રાજગઢી તેજનું હતી ઠામ;
 ભરપુર મોજ મળથી તમામ.
 નિત્ય ખુશી સેમ બગીચા બાગ,
 ગુલમાલા વિન કાઢને નહીં શગ;
 મોજ મળ રાગ રંગ સદાય,
 કાઢ આપુરો નહીં અકળાય.
 સક્ષાપતી બને ત્યાં, આવી ચઢેમ ભિકાર;
 ધન ધન નગરી રાજની, ધન ધન રાજ અધિકાર.
 કાઢએ દીઠા નહીં ત્યાં ફકીર,
 રાહની દોભતે ધર ધર અમીર;
 દેભવ કિર્તી કૃત્તીક વર્ણાય,
 રાજ્ય ગઢીથી સ્વર્ગ મળાય.
 ચંદ્રમુખીએ ન માલે બાદશાય,
 વસ્ત્ર મુદરીએ ભોગવે સદાય;
 માખો પરી સમ ગુલામ નરેશ,
 કૃક બાંધીને સેવે હમેશ.
 દામ એકજ તેના મનમાં,
 નહીં દિપક રાજ્યાસનમાં;
 તેના દિનમાનનો એ ફેરફાર,
 આવા પ્રકારે આ અધિકાર.
 એક દિન પ્રધાનોને બોલાવી,
 મનની ખામણી એ સંભળાવી;

(૪)

કે હું શું કરીશ એ ધન માલ,
 દુન્યા તજવાનો રાખું છું ખ્યાલ.
 રૂકીરી વિન શો છે ધલાજ,
 જનમ્યો નહીં જોહ માલે એ રાજ.
 જીવાની મારી ગધ સહુ વિતી,
 આવી હૃદય અવસ્થા રિયતી.
 ખસતાયો મને યાયછે, ગયો જીવાની કાળ;
 જીવાની શું ઊમર ગધ, રહી દુન્યા જાંજળ.
 ઘણા દેશો ઊપર પ્રાણુ ખોધ,
 દુન્યા ચિંતામાં હું રહ્યો સોંધ;
 મુખે ને વ્યર્થતા તેહ ધાય,
 દુન્યા ચિંતવી બૂલી ધર્મોપાય.
 સુણો સુખ સૂર્ય કહે પ્રધાન,
 કેમ મનને કરો છો ખેદાન;
 બક્ષિત કરો તો દુન્યાની સાથ,
 વ્યર્થ છે જીવું ત્યાં ઠાલે હાથ.
 રાજ્ય સાથે કૃત્ય પવિત્ર,
 આ લોક પરલોકમાં થાય મિત્ર;
 જીવીવાન રહે છે વિચારી,
 રખેને મેણા દે સનસારી.
 તેં સુધાર્યા છે દુન્યાનાં કામ?
 કે હવે શોધે સ્વર્ગીં ધામ,

(૫)

કુન્યા પેલા ભવતી છે ખેતી,
એને ત્યાગમાં મુકા ન વેહેતી.
ભક્તિ પાણી ગા ખેતીને આપે,
ક્ષેત્ર તૈયાર ત્યાં જઈ કાપે;
પાદ રાખે ન્યાય પરોપકારી,
એ ગુણે મુક્તિ થાય તમારી.
પુત્રતાણી જે વ્યાધાઓ, રાખે છે મનમાં;
અતતા તેડ સંબંધમાં, કરી છીએ ઊપાય.

છરાવર ધૂળાએ ધારે પુત્ર,
કેમ તેડાંછે જીવીત મુત્ર.
જીભે શબ્દ ઉદાસી ન આણે,
પવીત્ર પાણી સું કહે છે તે જાણે.
મારી કૃપાના છે ભેદ ધણાય,
મુજથી ધારોમાં નિરાશાય;
તેડીએ છીએ જોશી રાય,
કમ કુંજીઓ જે દરશાય.
ધારણા દધ શાહને એમ,
જોશીઓને ખોલાવ્યા તેમ;
જોશી પાસાપત વિગ્ર ધણાય,
ભવિષ્ય ભાષુ આવીયા ત્યાંય;
સન મુખે સહુ આવ્યા જ્યાર,
કર જોડીને ખોલ્યા ત્યાર.

(૬)

જ્યારે નજરે પડ્યો તે રાજ,
 કહે નિત તેજસ્વી થાય તાજ,
 નીચમે રહી કર્યું પ્રણામ,
 શાહ બેઠ્યા હું રાખું છું કામ;
 પોત પોતાની કાઠો કીતાબ,
 મારા પ્રશ્નોના આપો જવાબ.
 કર્મ જુઓને કે કહી, કાઢયી વંશ કંઈ બાધ;
 તખ્ત મારું જોયી તપે, રહે ન કંઈ સંશય.
 એહ સુણી પાસા પત્ત સુજાણ,
 કુંડળીઓ ના કરે પ્રમાણ,
 તજ્જા સનમુખે પાસા હાથે;
 ધ્યાન વંશ તણું તેહ સાથે,
 ફૂંકી આરકૃતિઓ બેઠી દીઠી.
 હેયું હરખાયું દશા જોઈ મીઠી,
 ટાળી પાસા પતની કહે આરો;
 ધ્રુવ છાંયરમાં આનંદ કંઈ ધારો,
 મિત્ર વિદ્યવાનોના રાજ્યધારી.
 બહુ મારગે જોયું વિચારી,
 શુન્ય શુન્ય છે સુખ અપાર;
 વાત સાચી એ મનમાં બીચાર,
 નિત્ય આનંદી રહો સુખધારી.
 પુત્ર પ્રાપ્ત થશે રાજ્ય ધારી,

(૭)

મધૂં મંચોગી પીઓ પૃથ્વિ રાધ;
 નારી નર આનંદી છે સદાય;
 જોશી જોશ જોષ દે જવાબ,
 અમે અનુભરી પોથી કીતાબ;
 દૂંપના ગયાછે દીન નાસી,
 રાજ કરી રહ્યો રાની તપાસી.
 મહકુંડળી બદલાઇને, બંધાઇ નવે ઢંગ;
 આનંદને હિસાસના, આવેછે હવે રંગ.
 નજર ત્રીને રાહી એ નાખી,
 ગયા પંડીતો આનંદ છાકી.
 જન્મ પત્રી જોષ શાહતણી,
 તોલા વશિષ્ઠને ખૂબ ગણી;
 આંગળાં પર ધરીને શુભાર,
 બોલ્યા પંડીત કરી વીચાર;
 રામચંદ્રની છે અતી કૃપા,
 ચંદ્ર સરખો કુમારજ યાવ.
 નીકળેછે ખુશીનાં વચન,
 ખુશ ના થાઓ તો નહીં 'મહાત્મ;
 સીધ કારજ થશે માહારાજ,
 સૂરજ આવ્યોછે પાંચમો આજ;
 આનંદ કારી થશે આપકામ,
 શુકર આપ્યોછે પાંચમે કામ.

(૮)

નીચ્ચ જન્મ પામશે કુમાર,
 પોથી ભવીચ આપે છે વીચાર;
 પણ નસીયામાં છે ખીલ વાત,
 ભાભગાં ખોટ છે ખરેખાત;
 પુત્ર થાશે પણ શું કહેવાય,
 ખારમે વર્ષે એહ પીડાય.

અગાસીએ સુખ સુર્ગ, ઉદે ન થાએ ઠીક;
 ઉંચી જગ્યાથી એહને, ખડુ ભારે છે ખીક;

એ ધંદૂ ભગે નહીં વર્ષ ખાર,
 નીકળવા દેશે નહીં ધર ખાર;

ખોદ્યા એ સુશી ખાદ્યાય,
 જીવને તો નથી ખીક કાંય.

કહે જીવનું તો છે કહ્યાણ,
 નિર્ધન જંગલનું છે રખડાણ;

જિન પરી કોઈ મોહીત થાશે,
 કોઈ નારીના નેહ ફંસાશે.

એમ પોથીના નીકળે વચન,
 કોઈના કારણ પીડે એ તન.

કુન્યામાં કુખ સુખની જોડી,
 પીડા વધા ખુશી યધ યોડી;

નહીં એપર ભરસો ભગાર,
 જે બાહે કરે સરજન હાર.

(૬)

એ કહી પધાર્યા મોહોલમાં,
જોશી પંડીતો થયા વિદાય;
પરમેશ્વર પર એને પ્રિતીપુર,
ગાગે મન ઇચ્છા તે હજુર;
વિન્વી વિષ્ણુપત્નીની નિત કરતો,
ધર્મિયાને દીપક તેહ ધરતો.
મનોવરતાની તેણે, સોધ કરી જનછેક;
સગ સાગી તે દિશાની, તવ પાશ્વે દિપક એક.
પ્રભ રાક્ષસી કૃપા વૃષ્ટી મેહરે,
ઇચ્છા એનાં કરી લીલા લેરે;
તેજ વર્ણ એને તેજ માસે,
રાણી એક યદ્ય ગર્ભ આસે.
દીસ ઉપર જે કર્મ હતા, દુઃખ દરિદ્ર અપાર;
આનંદથી પદ્મે ગયા, જનમ્યો રાજકુમાર.

ગકરણુ ૨.

એનઝીર સાહુજાના જન્મ વિશે

હોહરો

આનંદી યદ્યને મને, મનમોહન મધુપાય;
નૃગાં, તાળ, મૃદંગ, ઝંગ, વાગે છે હવે ત્યાંય.

એવાઈ ત્રણ તાતની.

(૧૦)

હર્ષ વિભાસી પ્રારંભુ' ગાન,
 સુંદર ગ્રહી હો છે ભાન;
 નય મહીના વિતી ગયા જમારે,
 પુત્ર પેદા થયો રાજ દ્વારે.
 એવો પેદા થયો રૂપવાન,
 મોહ્યા અંદ્ર સુરજ યે બેભાન;
 આંખે રૂપ ન જોઈ શકાય,
 સુર્ય જોઈ વ્યાકુળ થાય;
 આવા રૂપે બન્યો તે સ્થીર,
 નામ પાડ્યું કુંવર બેનઝીર.
 નજરાણાં આખ્યાં બોળ ખવાશે,
 દેવદામણા મોટી મોટી આશે.
 વરે જો ત્યાં જય જય કાર,
 જીવે શાહને તેનો કુમાર.
 સિકંદર વંશી દારા દ્રવ્ય વાન,
 અહરૂપતી લેખ અકાશ સમાન.
 ચીની રાજા ગુલામી એની કરશે,
 દુન્યા વીંટીના નંગ તળે કરશે.
 એ સુગ્રી મૃગ છાલે એક વાર.
 લાખો દંડવત કરે કે સરજનહાર.
 કૃપા કરતાં તૂળને થતી નથી કંઈ વાર;
 નિર આશી રાને બને આશાવંત તુજ દવાર;

(૧૧)

એમ બકિત કરી પાદશાય,
 કહે સભા સરસ સણગારાય;
 નજરો આપેલ ખોળ ખવાસ,
 પામ્યા કસળી પોરાકો ખાસ;
 કહ્યું જે કંઈ હોય દરકાર;
 બંડારીને કહો રહે તૈયાર;
 ચોખદારો બોલાવી ભીંખા;
 નોખતખાને જવા હુકમ દીધા;
 સર્વે આંતંદી પાજાં પાગે,
 કુખ પ્રજ્વળતા જોયી ભાગે,
 એ સુણી નોખત વગાડનાર,
 પાદભાં ગોટાં મુકી જીવિત વાર;
 નગાર ખાતાના ઠાક ખનાવી,
 ભાખો આનંદ બિલારો મનાવી;
 કવર ખનાતી જરના ટાંકી,
 વેહલાં નગારાને સેકીસાંકી;
 ખમની સાથે અડાડી ચોખ,
 આદ ફેલાવ્યો વીન ચોખ;
 છને ખમચી કહ્યું શુકન કાળે,
 દોદો ખુશ બાબતી કમ ન આળે;
 નોખત સુણી વીલાખની, ન જોઈ ધુમા ધુમ;
 આગળ પાછળ આવીને, લોક ભરાયા ઝંક કુમ;

(૧૨)

ભેગા મળી બેઠા બોલેયા ત્યાર;
 ગાંઠે ફરકી બેપર સજી સાર;
 ગાયે સીરપેચ નિત્ય પ્રમાણે,
 ગાલ ગુલ યધ ગયા હોય બાણે;
 નાદ આનંદી નીત્યે લેતા,
 અઢાણો રાગ વગાડી દેતા;
 નોખત ટકારે ટકારે વાગે,
 મધુર શ્રોતાઓને તે લાગે;
 તુરે કરનેએ વિવાહ સાદ,
 જોલ ખરજમાં કરે તે નાદ;
 ઝંઝર સુગી ખુશીના અવાજ;
 ધરકે તળ લઈ ખુશ મોજજ;
 નવે સરથી દુન્યાને યયો આનંદ,
 ખુશવેળાએ જનમયો એ ફરજંદ;
 નહેલથી સાધારણ રાજસભાય,
 આશા ગીર બેગા યાય.
 બજારણા લઈજાય અમીર વજર;
 ઢગલાં મોહારો ના તાણે ફકીર;
 જોગી પંડિત બ્રહ્માણુને ગામ,
 શાહે આખ્યાં શહજાદાને નામ.

અમીરોને જગીરને, વજરોને અલખાસ;
 મશકરને સોનું આયુ, પુરી સહુની આત્મ.

(૧૩)

અગસ ખોળને આખાં જોડાં,
 પદળ લોકોને દીધાં ઘોડાં;
 ખુશીમાં નહિં રહું સુમાર,
 એકને ઠકાણે આખાં હળાર.
 ભાંડ ભક્તિઓ આવે થોક થોક
 જ્ય ન્યકાર મચાવ્યો લોકે;
 ભાખો નાચનારને ગાતર,
 ગણતાં ગણાય નહીં કોઈ વાર
 વેણ રખાવને કનુન વાગે,
 જળસમુદ્ર સુખના વેહેવા ભાગે
 યથાય તપલાં વાગે મૃદંગ;
 જાએ સાદે સુગાય મોરચંગ.
 સારંગી સારંગીઆએ ખતાવી,
 ખતો આનંદની દક્ષીણી;
 તંબુરીઆએ તાર ગીણથી સાંધી
 રંગને તંબુરના સુર ખાંધી.
 પડદા સિતારના કરી દુશ્મત,
 વગાડે ખની ખનીને મસ્ત;
 વેણ શબ્દ ગગને ગુન્જે,
 શબ્દથી સકળ આકાશ ધુન્જે.

ખુશી હતી ચારે તરફ, દુઃખ નહોતું માત્રાં
 નાચવા લાગી તે ઉપર, રૂપ ખનેલી પાત્ર.

મગ્ગ જરકરીના ચમકે,
 પાયે ધુધરા હમ હમ હમકે;
 કાને વાળીઓ તેમના ચળકે,
 નથણી ધડીએ ધડીએ ઝળકે.
 વધવું ખસવું તે નખરાં સાથ,
 દેખાડે મુકી છાતીએ હાથ;
 દિસને પગથી રગડે કાઢ વાર,
 ધડીએ કૃપાદ્રવીના વાર.
 હજ હજ મંદ મંદ હસાદેખાડે,
 ધડીમાં કંચુકી સંતાડે;
 કાઢના અંગધ રહ્યા પ્રકારી,
 કાઢની નથણી ચળકતી ખાસી.
 જળથી બીનું હોય જેમ વૃક્ષપાન,
 તેમ દાંતે મીરી ગનમાન,
 જેમ એક ઠામે સાંજ સ્પાર,
 તેમ તંબોળ મીરી ખદાર.
 મુખકું સુગંધ સરખું રૂપાળ,
 હીઠ મન વ્યાકુળ થાય તતકાળ;
 ચળકે સ્વરૂપ સુંદર તેમના કંઠ,
 ઝળકે કાળી ગાંઠીની ગંઠ.

ધડીએ મેં ફેરવી જીએ, ધડીમાં જીએ એમ;
 એરી એરીની આંખથી, તનમન બએ કહે કેમ.

(૧૫)

સોટ પોટ થાય દિલ પડે;
 મુખે સાલુ નાખે જવતે અડધે;
 હરેક તાને મનમાં એજ ધ્યાન,
 દિલને તાનથી સીજીએ નિદાન.
 સંગીત સમ કોઈની ધંધાદારી,
 પરમ જોગ ભક્ષર્માને મુકે વિસારી.
 કોઈ દાઢતાને પગ ચાલે,
 કોઈ આરાકના મન ખાળે;
 કોઈ પાયલ વગાડે પસંદ,
 પોત પોતાના દર્શાવે કંદ.
 ભાખો જીવિએ મન હરીલેતી;
 નથી રિતના દાક્ષજ દેતી;
 મારે ઠાકરે દુન્યાને ઠાર,
 હંથ હાથે પેરણ લે જમાર,
 કોઈ ઠકાણે ધુરપત ગીત.
 નથી હરે જાય ચાતુર ચીત;
 ભાંડ ભક્તિઓના થાય નાશ,
 કરામીરણો નામે ત્યાં સાથ;
 ગળે નાખી ધણા ધણેરાં ઠાળ;
 ટાળે મળી સૌ વગાડે અમોભ;
 મેઢસમાં જીદી હતી; નવ નવીન ધુમ ધામ;
 હવે હવે એ રાજવી, એહ વડે તમામ.

(૧૬)

રૂપવંતીએ મળી ટાળે ટાળે,
એક ખીજીને રંગમાં બાળે;
છઠી સુધી ગિલાયની વાત,
દિન દશેરા દિપકવાળી રાત;
વાદળ મંહી જેમ વધે ખીજ અંદ્ર,
સખૂ દુક્ક પળાય તેમ મંદ્ર;
વર્ષ ગાંઠ થઇ તેની જે વર્ષ,
મનખંધેલની ઊગડી ગાંઠ હર્ષ;
ચતુર વરશે ચાપ્યું તે ફુલ,
ખાવાણુ મુકાવ્યું અમુલ,
જન્મની જે યદતી ધ્રુમધામ,
ફરી થઇ શોભા તેહ ઠામ;
તેજ પાત્રો અને તે રાગ રંગ,
વધ્યા તેથી પણ આનંદી તુરંગ.
તે મુજ પગથી ચાલે જે ઠારે,
નર્ગીસ પગ રગડે ત્યાં ચતી ખારે;
સર્વ સમ કુંવર પગે ચાલ્ય,
કેદીએને મુકતી દાન આલ્યા.
અંદ્રમુખ દિન દીન વધે અમાપે,
સુખ માતપીતાને આપે;
અંદ્ર વધે જેમ ખીજનો, તેમ વધે તે નીત;
માત ખીતાની આંખતો, ટાઢી ચાય ખચીત.

(૧૭)

પ્રકરણ ૩

રાગ રંગનો પા મને, પ્રાણ પ્યારી મધુય;
ખગીયાની તૈયારીમાં, મનથી ગુંથાયો છુંય.

ખાજાહિ ખનવરાબો ખાગ,
જોએ ગુલાલાને મળે દાઘ;
ભભકાદાર ધમારત તમામ,
ચંદરવે જરખટાનાં કામ.
ચકને પડદા સુનેરી અત્યંત,
દ્વારે કરજોડી ઉભી વસંત;
કોઈ દોરીથી ખારણે અટકે,
કોઈ અધર અધરમાં લટકે.
કસળી ત્યાં દોરીએ વધે વાદે,
દ્રષ્ટીતાર જેમાં ચંદ્ર ખાંધે;
ચક ઊપર નજર આંખની 'જાળ',
દ્રષ્ટીપાર ન થાય કોઈ કાળ.
સોનેરી રંગે છુટેલ સારી,
દીવાળો દવારની ગુલકારી;
દરપણ ચારે ગમે મુકી દીધ,
ઝોગણી શોભા સમવેશ કીધ.
મખમલ ચંદણી હતી અતિખાસ;
ખમ વધારી શકે નહીં આસ;
તેમાં અગરચંદણ નિત ખાળે,

(૧૮)

સુગંધ વ્યાપે ત્યાં સંહુ કાળે.
 છતર પલંગ ધર મધ્યમાં, હિરા રત્ન જડિત;
 નિત વધતું તેનું તેજ તો, હૃદયે વધારે પ્રિત.
 તારા આકાશે જેમ પ્રકાશે,
 તેમ છત્ર પલંગ ઊગરો;
 જોઈ ત્યાંની સુખડ સમ જાણ,
 વર્ણી શું રાકું એ વખાણ.
 આરસપાનની ચોપડ નેહર,
 તેને ફરતી પાણીની લેહર;
 જુક્તિખંધ સિંધ સર્વ આસ પાસે,
 સેવ ખિહી ફળે પારમાસે.
 દરી ખસ્ત કહું રો નક્ષ,
 જેમ મધ છાકુયા નીહાળે નીજ ચક્ષ;
 વસંત વાયુથી ગુલ ફુલ મેહકે,
 જળ જળેલ ખગીચો ખડુ લેહકે;
 રોળે લીલોતરી લીલમ રંગે,
 જડાવી બેઠકા નંગ નંગે;
 બેઠકની સ્વચ્છતા જોઈ ભારે,
 ગુલ મોહાર તે ઉપર મોહાર વારે;
 ચમન ક્યારથી ક્યારી ફુલથી,
 પુરણ પુર બેસને નરગીસ ચકચુર;
 મોતીઆ મોગરા કાષમાં બેસ,

(૧૯)

નિરા સુગંધીનો ત્યાં રોજ ખેલ;
 લાલા કોઈ ક્યારમાં, જોખને આશાવાન;
 પોત પોતાની રૂતુએ, સર્વ હરે મન માન.
 બદરી અહીં તહીં ગુલગોટા,
 સુખંધે રાતે દાઝી મોટા;
 અંધણીમાં ફુલ ઘોળા ચળકાય,
 સહુચંદ્ર સમાન જણાય.
 સર્વ સમ ઊભા ચંપા ઝાડ,
 તું કહે કે સુગંધી પહાડ.
 અહીં નસરી તહીં નસત્રન,
 મેહેકે કસરી રંગચમન.
 પાંચી વેહેતું હતું ઠાર ઠાર;
 સરવ પર કુંભરી કરતી પોકાર;
 નહેર તીરે ફુલ રહે ઝુમી,
 વેહેતા પાણીનું મોલે ચુમી;
 ફુલ ક્યારીએ લળી લળી જાય,
 કેફ ખગીઆ ઊપર ફેલાય.
 માલણી ઝાડ ફુલને બાળે.
 હાથે સુંદર ટોપલીઓ ઝાલે.
 બીજ વાવે અહીં કુદી કુદી,
 વેળા જમવે યેસી જુદી જુદી;
ડાળધી ડાળ મળી એમ સાથ

(૨૦)

મદોન્મત જેમ ગળે નાંખે હાથ.
જળ કાંઠે જળ દરપણે, સર્વ જોષ નીજ કંઠ;
સ્થીર રહી અકડે ત્યાં, ગણે ખીજને રદ.
વાંણે પવન ત્યાં લટકે વાય,
કુલમાં જેથી સુગંધ ભરાય;
ગાજ કરકરાં ઉભાં ટોળે ટોળે,
જળ કુકડીઓ જળ ઢોળે;
ખતક કરકરાં કરી રહ્યાં રોર;
ઝાડે ખગલાં મુડેરે મોર;
કુલ અગનીથી ખાગ ધકધકાય;
સુગંધી વાઘે અતી છક છકાય;
વાંણે વાની થઈ જાય ખુલ,
ઢગલા પડી રહે મોલસરી કુલ;
ટાઢાં ફળાં મોલસરીને ઠામ,
આંખો ખંધ થાય લીધેજ નામ;
આનંદી ગુલાબે ખુલ ખુલ સદાય,
છશુકની ગાતાં તાં વારતાય.
વેળા જોધને કુંમરી પક્ષ,
ગુલચમન ગરબે નાંખે ચક્ષ;
પ્રત્યક્ષો પત્રના ખોલાય,
પોપટ ગીત દીલચમનનાં ગાય.
હાસી હાથણને સાહેલી,

જરીકરી જોખન દખાડે અલબેલી.
 લોંડી ખવાસ થોકે કરી, બોલે મીઠા બોલા;
 એક બીજીને છેડીને, કરતી હતી દિકરોલ,
 સુંદર વસ્ત્ર પહેરીને અંગે,
 ફરે શાહબાદની સંગે;
 દાસી ચંદ્ર મુખીની રેલ,
 કાંઈ અબેલી કાંઈ રાયબેલ;
 કાંઈ ઘોળી કાંઈ ક્યામ રૂપ,
 કાંઈ ચિત્ત લગન કાંઈ કામ રૂપ.
 કાંઈ કંતકી કાંઈ ગુલાબ,
 કાંઈ ચંદ્ર રત્ની કાંઈ ચંદ્ર આપ.
 કાંઈ સેવતી હંસ મુખ કાંઈ,
 કાંઈ દિલ હરણુ તન સુખ કાંઈ;
 એ ગમ આવે ને તે ગમ જાય,
 હરી કરી જોખન પરખવાય.
 કાંઈ બેઠલ સેંચો સગારે;
 અરી રસીલી કાંઈ પોકારે;
 કાંઈ અપટી વગાડે કાંઈ લેતાળી,
 અહીં હંસા હંસી તહીં ગાળમ ગાળી.
 કાંઈ કાંજીઓ વગાડતી ચાલે,
 કાંઈ વાહવાહ કહી તેને જાલે;
 પદ્મવ ગોખર દખાડે કાંઈ મરડી,

હાંશે ખુદી દખાડે કાઢ કરડી.
 નખરે ખેસીને કાઢ, હોકાના બરે દમ;
 કાઢ ખાયારાની પ્રીતમાં, રહેવાના લે સમ.

કાઢ કુખકા પાણીમાં ખાય,
 કાઢને હરે ડાળાવે પાય;
 કાઢ પાપટની લેતી ખખર,
 કાઢ મેનાપર રાખે નજર;
 કાઢ કાઢને માથે ધાપડ મારે,
 કાઢ ઉપર કાઢ પ્રાણુવારે.

કાઢ સનમુખે દરપન મુકે,
 વાળ વીદામાં નખરો ન ચૂકે.

કાઢને હાંઠ ગીસી મુકાય,
 કાઢ દાંતે ધડીઓ જમાય;
 કામનીઓથી વધેલ શોભાય,
 ત્યાં રહેતો હતો તે શહજદાય.

એટલા માટે તે કરતાતા કામ,
 રાજવી તેથી પામે આરામ;
 ભાડે પાળી તેને પીતા માટે,
 ચતુર વર્ણ આણ્યો સુખશાંતે;
 પાછી ફરીને યદ્ય ધૂમ ધામ,
 સુધર્યા લાખો ગરીબનાં કામ.

શીક્ષક વિધાના ઓ આબ્યા ત્યાંય,

(૨૩)

જેમની વિદ્યા વખાણી ન બધ;
 પ્રારંભ્યો પદવા તણો, સહજાદે જવ માઠ.
 વીદ્યાએ જુજ દીનમાં, જુદો દર્શાવ્યો ઠાઠ;
 અપળ બુદ્ધી હતી તેની છેક,
 વર્ષે વર્ષે વિદ્ય મુકી ન એક;
 અર્થ ભાષણ તર્ક વિવેક,
 રસાયણ સમૃતી ભણ્યો છેક.
 સ્વભાવીક રાએ સ્વભાવી,
 જે ભણ્યો તે ભણ્યો નીચભાવી;
 અહ આકૃતી જોતીશ સાર,
 જોય આકારે તેનો પોકાર.
 અક્ષર અક્ષરે જ્ઞાન તમામ,
 ફીયા પદ્યો સર્વે યયું નામ.
 અહસ્તીતીને ચડી જવ રીશ;
 શુદ્ધ લીપીમાં ખન્યો રીશ.
 હોયો દાહીએ તે જેમ જેમ,
 સાત લીપીમાં ઝાલી કલમ;
 કસ્તુર નાંખતી લેખ લઘ હાથે,
 ચિત્ર ગુલકારી લીપી લખી સાથે,
 ધનુષ્ય વિદ્યાએ મઝ્યાં પ્યેતનઝીર,
 ચાલી દહાડે રીખ્યો તે કપીર;
 છુટતાં ભાકડી ફેંક્યાની વિદ્યાય,

(૨૪)

કપળે કીધી સંપુર્ણ ત્યાંય.
સરસાઇ તેના હાયથી, સર્વ જગ્યાએ વખણાઇ,
ઉડાડી મુકી હાયથી, વાળ ખાંધેલી રાઇ.

ખ્યાલ ગાય ને કર્યો જે કાળ,
હાયે કપળે કર્યા સહુ તાળ.
ધરણા છાપી ઉપર જવ થાય,
રંગ રમાય તેના મનમાંય;
થોડા દીનમાં શીખ્યો તુરંગ,
જોધ અચરત પામે ફરંગ.
લજ્યા મનુજ ધર્મની ઘણી ચાલ,
શીખ્યો એ સીવાય તતકાળ.
ચાકર નીચ વર્ણનો ધીકાર,
માન વિદ્વાનો ન દે ભાર;
નામ પ્રમાણે ગુણ ગંભીર,
સાત વિદ્યામાં યયો યેનઝીર.

ભણી ગણી તતજર થયો, શાહજાદો સુખદ;
પ્રિત વિદ્યાની તેહને, હતી નહીં કંઈ શુદ્ધ.

પ્રકરણ ૪.

સ્વારીની તૈયારી વિશે.

હોહરો.

પા મને પ્રાણ મધૂ સરસ, પાતાં કરીશ ન ભૂલ;
ભર જોખનમાં આવ્યું, રાજ કુમારી રૂલ.

(૨૫)

સર્વોત્તમ એ વસ્તુ છે, મિત્ર રહે જો પાસ;
પાંચ દહાડા કુલની, રહે વાડીમાં વાસ.

સધ શકે તો લે સુઠ્ઠત્ય ફળ,

વેહેલું વાવી લે જો હોય ખળ;

કુન્યા વાડીએ ન ભરસો ધરાય,

લૂ ને સુગંધ પવન ગગને પાય.

શાહે બોલાવીને ચોખદાર,

કહ્યું સ્વારે સો આવો આ દ્વાર;

સ્વારીના કરો સહુ ઠાઠ,

આવો જે જોઈએ તે સાટ.

દર્પણ ખાંધ કરો ચોટા ચોક,

જેથી ઠાઠ વધે અથોક;

નાના મોટા ને રીઝે અમીર વજીર,

નગરે કાલે નિકળશે બેનઝીર.

મેહલે પધાર્યા કહી શાહાય,

ચોખદાર થયા કામે વીદાય;

રાત આવી મધ્યાહ્ન ચંદ્ર સધને,

ગુફામાં ભજિત કરી સૂર્ય જ્ઞને.

રાત આનંદ થઈ વેહેલી વિતી,

પ્રોઢ્યું સનમુખે આજુ નિયમિતી;

રાતનું દિન સરખો ઉભરા,

દહાડા ધોળો જેમ ભરપૂર આસ.

(૨૬)

વહાણાની વધામણી, ચંદ્રમાં લઈ જાય;
આંખો ચોળી સૂર્ય તો, વેહેલો ઉડી ધાય.
શાહે કહ્યું કે સાંભળો, શહજાદા ગંભીર;
નહાઈ ઘોઘ તતખર ખનો, વાહાલા મારા વીર.

પ્રકરેણુ થ.

સ્નાન નહાવાની સ્વચ્છતા વિશે.

દોહરો.

ગરમ મધૂ તું પા મને, પ્રીય પ્રાણાધાર;
જેથી મુજને વીસરે, ઉણુ શીશીલ સનસાર.

ચોપાઈ ત્રણ તાળની.

મારા મનનો જો ચાહે તું એન,
તે ન દેજે કે યાતું બેએન;
કચરો મનનો ઘો તું મધૂ રસ,
શીશો ઘોઘ ઘાઘ લાવ સરસ.
તતખર નહાવાને છે બેનઝીર,
સ્નાન કરશે તે ખદરેમુનીર;
સ્નાન ધરમાં જવ ગયો તે જીવાન,
શરીર પ્રસાવ્યું તેનું સુખણ.
બીંભુ એમ તે કોમળ ગાત્ર,
ઝાકળે ઢંકાય જેમ કુલ માત્ર;
ચંદ્ર સુર્યથી લઈને તારા,
પુજારીઓ નવરાવે આસપાસ.

(૨૭)

જેમ લાડીએ વહે જળ સ્થીર,
તેમ એળે તે કામળ શરીર;
સ્નાન કરતાં શરીર એમ અળકે,
જેમ વરશાદે વિજળીઓ ઝળકે.
હાંઠે પાણી અડધું તેને જ્યાર,
પાન જળ ભરેલ દેખાય ત્યાર;
અંતર દેખાત યાય એમ આંખે પાણી,
ઓશ નરગિસે પડે શુદ્ધ જાણી.

સુંદર તેના શરીરથી, ટેંપે ટપકે રૂપ;
નિર વસ્ત્ર તે જવ ધયો, સ્નાન ધરમાં ભૂપ.
નીર કુંડે જવ ગયો એનઝીર,
છાંયા જળમાં જેમ ચંદ્ર સ્થીર;
ગોરા ગાંઠે ભીના તેના વાળ,
જેમ આવણુ વાણુંને સંઘ્યા કાળ.
સત ઉત્તમ એથી કાઢીએ ન દીઠી;
ભીના વાળોની શોભા મીઠી.
તેના રૂપની શી કહું વાત,
મીઠી વાતે જેમ ભીંજાય રાત.
નૂર ભરપૂર હોય જેમ મોજ,
કારંજ સમ નાખે તે જળ ફોજ;
પાય પોણી ભીલમની લધ હાય,
દાસો નવરાવે સુખ સાય.

(૨૮)

નવીન જોખન ગુલ હંસ્યો મંદમંદ,
પગ તાણી લીધો કરીને કંદ;
તે સમે તેપર જોખન હજાર,
ગલ ગલી માથે જણાઇ તે વાર.
મનહર આનખાને તે હસ્યા,
નાના મોઢા પ્રાણુ તેમાં કસ્યા;
આશીરવાદ દે લોકો હજાર,
તૂને છુપતો રાખે કિરતાર.

તુજ આનંદ શ્રે સુખી, સુખે રહે તું જોહોનીશ;
ગનમાં મેલ આવે નહીં, તને નિત્ય ચળકાવે જગદીસ.

એમ નવરાવીને તેને ખેસ,
હાથો હાથ ઉડાડ્યો ખેશ;
નહાઈ ધોધ નિકળ્યો તે એમ;
વાદળથી ચંદ્ર ઉદય થાય જેમ.
શાહાબદાને નવરાવી ધોવરાવી,
રાજનીક પેહરવેશ દીધો પેહરાવી;
જવાહીર સર્વ પેહરાવી દીધો,
જવાહીરનો સમુદ્ર તેનો કીધો.
કડા કંગણુ કલગી નવરત્ન,
શરીરે શોભાયા કરી યત્ન;
મહસાગર મોજ સમ સરપેચ જડાવી,
શૂર્ય સમમુખ રહ્યું તમ તમાધ.

(૨૬)

કંઠ તુટેછે મોતીની માળ,
 મન મનોરથ સુખ શો કાળ;
 તનપર જવાહીર એમ ભર પૂર,
 એક એક નંગ જાણે કાઢે નૂર;
 એમ તતપર યધ તે સુજાણ,
 ચાલ્યો નવનવીન સર્વ સમાન.
 ધરથી નિકળી થયો જવ સ્વાર;
 થાળ મોતી વધાર્યા ત્યાર;
 સ્વારીની એ રીતની, બહાર હતી ઝક ઝુમ;
 ડંકા જવ ડંન ડંન થયો, સર્વે પડી ગધ ધૂમ.
 લેન ખાંધીને ઉભેલ સ્વાર,
 હાર ખંધ ઊભેલ હજાર.
 ભેગી મળી ઓહો નીશ જેમ જાય.
 રૂપા સોનાની અંખાડીઓ જણાય;
 ખાંદલાના ચળકતા નિશાન,
 ગટપટ સ્વારોની જાચી શાન.
 પાલકી સાથે હજારો હજાર;
 ઝક ઝકિત નાલકી પિન સુમાર;
 ભોધ મેહરીને કસળી પેરન,
 દબેલ ચાલે ચાલે મનગમન;
 માથે તારાની ખાંધેલ પાધ,
 સૂકા સુદ જણાય જેમ આજ.

હાથે સોનાનાં જડાં કડાય,
 ડગલે ડગલે તે ઝળકી જાય;
 માહી મરાતિયને ગતિત રાજ્ય સન,
 વર રાજના જેમ હોય દર્શન.
 શરણાધરો મધૂર મધૂર વાગે,
 સોહામણા નોખતો નાદ લાગે;
 ધીમે ધીમે નગારાં સ્વાર.
 ડગલે ડગલે ઝળકતે તાર.

પીવાહ રાગ વગાડીને, આગળ ચાલ્યા જાય;
 મળે વધે સુખ એનથી, આનંદ અંગે ન માય.
 નાના મોટાને પેદળ સ્વાર;
 જલેખમાં પ્રધાનો સરદાર;
 જેણે રાખી હતી જે ખાધ,
 શાહજાદાને દીધી સાધ.
 બાદશાહ કહે યાઓ સ્વાર,
 ખાંધી લેન ચાલો જીવિત વાર;
 બણી ઠણી સહુ લોકા આમ,
 સોના વસ્ત્રે શોભે તમામ.
 રસ્તે હબેલાં ટોળે ટોળ,
 કાઢ અહીં કાઢ તહીં ઝક ઝોમ;
 હાથી ને મેઘડંબર નિશાન,
 ચળકે કકળી અંદરવા નીશાન;

પવિત્ર આત્માથી પણ ખમણી શોભે;
 જાડત્ર સામને અરૂપની યોભે.
 સ્વારી આગળ ખંદોળસ્ત માટ,
 સોના રૂપાની લઈ હથ કાટ;
 રાજ્ય પાહન કને ઘેને જાય,
 રાજ્ય ધારા મહીમાં દમ્ભાય.
 છડીદાર ચોખદાર જલિખદાર,
 વારે ઘડીએ કરે પોકાર;
 ઉમરને લક્ષમે વધે, જેમ જેમ બરે ડગલાય;
 આગળ ચાલો મેળવી, એક બીજના પાપ.
 વિવેકથી અંતરેને દૂર,
 ચાલો પોત પોતાને દસ્તુર;
 ચાલો ઉગતા જીવાન પેહેલવાન,
 લુગામ ઊઠાડી રાખો ર્યાન.
 જોનારા આબ્યા ઝંક ઝૂમ,
 લાખો લોકોની એમેર ધૂમ;
 એવી ધૂમથી સ્વારી ચાલે,
 જેમ વસંત વાયુ પ્રથમ ફાળે.
 બીંત દ્વાર મઢેલ ગજઆણુ,
 નગર આણુ જેમ કનકસ્થાન.
 કિલ્લાથી શેહેરની જ્યાં હદ,
 દુકાને વાણા એવી કે સદ;

કર્યું તું આરસી ખંધ રોહર,
 ચોકમાં ચાર ચોક થઇ લેહર;
 રૂપત બોહોળી સમાહી ધણાય,
 રોકે રોકે પડે ત્યાં નીધાય.
 કાઠે ઉભેલ નારીને નર,
 જેમ ખમીયાના ધાંધેલ ધર;
 પૂર્ણ ધધર સુણીને કાર્ય,
 જોવા નિકળી આવી સ્ત્રી ભાર્ય.
 લંગડા નીખળ ને વૃદ્ધ લોક,
 જિંચા રૂપવાત આબ્યા અથોક;
 પશુ પક્ષિ નિર્ભય થઇ, મુકીને નિજ માળ;
 જોવા કાળે આબ્યા, આનંદી તે કાળ.
 શાહઝાદો હતો રૂપનિધાન,
 જોએ મોહિ ગયા રૂપવાન;
 ચંદ્ર પુત્રી જેની નજરે આવે,
 સૌ દંડવત કરી મસ્તક નમાવે.
 સદાસુખે રહે એ ઇંદુભાન,
 એમ સહુ વિનંતી કરે ભગવાન;
 એ ચંદ્રથી આનંદ કરે શહાય,
 જેથી રાજ નગર દીપાય.
 રાજગઢી હતી રોહર ખહાર;
 તે ભણી થઇ ગયો તે કુમાર;

ચારમડી સુધી કરીને સેલ,
 પ્રજાને પુન દેખાડી પેહલ.
 તેજ ફાજ સધને તેજ ઠાઠ,
 પાછો વળ્યો રોહર ના હાઠ;
 ચંદ્ર સુર્ય મુકી સુખાકાર,
 ફાજ ઘેર ગધ જે વાર.
 ધર્મ આનંદી મેહલ પહાર,
 દાસીઓ દાડતી આવી તે વાર;
 સહુ લેવાને કાજે આવી,
 ટોટકાની વસ્તુઓ લાવી.

બાળા સધને તેહની, તનમન કરી કુરખાન;
 મેહલમાં પધરાવ્યો, ચાલ્યા નાચને તાન.

વજ્ર પેહરીને પોહાર રાત,
 મોજ મળમાં રજો સહુ સાય;
 ચતુરદશી શુકલપક્ષ નિશાચ,
 યોગ્ય ચંદ્ર પ્રકાશીત દેખાઈ.
 તેહ જોઈ ગત યાવ ચક્રચુર,
 જ્યાં જુએ ત્યાં નજરે આવે નુર;
 ચંદણી રાતની મોજ મળય,
 જેમ પારા તણો દરયાય.
 બ્યાકુળ થયે રાહજદાય,
 જોઈ ચંદણીની એ રોબાય;

મનમાં આવે તેને કાંઈ તુરંગ,
 અગાસીએ ઢળાવ્યો પલંગ.
 વિનતાએ વિનતી કરી તેહ,
 શહઝાદાની ઇચ્છા થઈએહ;
 પસંદ પડ્યું અગાસીનું ધામ,
 આજ ત્યાં કરશે આરામ.
 શાહ કહેકે નથી ભિંતાય,
 અહમ્મદીના દિન નથી કાંય;
 પણ બધા રહેજો ખખરદાર,
 એકી હોય રહે તે હુશ્યાર.

પવિત્ર વાણી કલોકને, કુંડા એ પર સાર;
 નિંદાવશજીવ એ બને, અગાસીએ કુમાર.

તમારો મારો બોલ રહે ખાલાય,
 એ ધરે એથી રહે અજવાળાય;
 અમારે મોહોડે રહે ઊભસ,
 અમને ઇશરથીએહ આસ.
 એ કુકમ દધ ત્યાંથી થયા વિદાય,
 પથારી ચંદણીમાં પથરાય;
 તેજ દહાડો હતો તેજ સાલ,
 બુલમાં બૂત સંતાએલ હાલ.
 વીધવાનોની ખરીછે એ વાણ;
 મોત આગળ મૂર્ખ વેધ જાણ.

(૩૫)

સનસારી નવ સમજ્યાં નીચ ઉંચ,
સહુ આનંદ કેફતી ટૂંચ.
ચક્ર સનસારી ફરશે એજ રીત,
એજ મનમાં હસેલ ખચીત;
કુળમાં દગાખાઈ નવાછે તુરંગ.
જેમ કાચડો ખદલેછે રંગ.
તેને પણ ઉલ્લાસી મદૂનાપે,
આપે તો દુઃખ આપે અમાપે;
સેંકડો સાંજ જેની સ્વાર કાળે,
નાખી મન ઓહોનીશ જેનું ખાળે.
એમાં કહો ને શી છે નવાઈ,
એક વાસણથી કાઢે ઝેરમીઠાઈ;

પ્રકરણ ૬

અગાસી ઊપર રાહઝાદાનું સુધરેહેવું
અને પરીનું લખજવું.

દોહરા.

પારા ગાત્રિ પ્રાણુ તું, ઉઠતાં કરીશ ન વાર;
ચારે ખુંટમાં ચંદ્રના, તેજછે અપરંખપાર.
ગુલાખી રંગઝલાસમાં; ભરી ભરી મને પાપ;
પુરણ ચંદ્ર જિંચાણમાં; આજ મને દેખાપ.
હયાં જવાની ને ક્યાં એ સંસાર;

કહેવત છે કે ચંદણી દિન ચાર;

મધ્ય પાપાને હોય કંઈ વાર,
 તે એને જાણી લેજે અંધકાર.
 હીરા જડિત સોના પલંગ,
 જે પર રૂપા ગાત્રીને ધાય ભિમંગ.
 જર કસી તે જીવર આશીક,
 સ્વચ્છતા ધર્મિણે જીએ ઠીક.
 ઝાકળી ચાદર તાણિલ એમ,
 સ્વચ્છતા પોતે કપર હોય જોગ;
 કરો જરની તે પર પાંધી દીધ,
 મોતીની રોરો તે સંગ સીધ.
 તે પર આશીકા મુક્યા નર્મ,
 જોઈ મખમલને આવે રામ;
 ઠેલસી સુંદતા તેમની કથાય,
 જોઈ આંખે આવે નિંદ્રાધ.
 શુભ રોએ ગાલ આશીકાય,
 જેમને જોવાને ચંદ્ર યોભાય;
 નિદ્રાવશ જ્યારે રાહજાદો હોય,
 તે પર ગાલ મુકીને સોય,
 સંતાડે તે રૂપ તો, મંદ કદી ન ધાય.
 તેના મુખના રૂપ પર, ખિલેલ ચંદ્ર મણિય;
 જો ઉના રૂપનીયઈ એક લેર,
 જો વેદજાની જેમ એક ખને નેર.

(૩૭)

નિંદમાં તે રહ્યો તો કુમ ઝામ.
 પયારી ચુંપનનું કચું કામ,
 એવી આન ખાને પાઠ્યો બેનઝીર.
 ચોકી કરતો તો બદરે મુનીર,
 તેની નીદ્રાએ મોહ્યો ચંદ્ર માય,
 તેજમ ચાંદાદી તેણે નીધાય,
 ચંદ્ર તેનો કુંડાળો બન્યો ઠીક,
 તેનો વેબ વધ્યો અધીક;
 પુણ્ય સુગંધ ને સ્વચ્છ પલંગ,
 જીવાન નીદ્રાને સોવાનો રંગ.
 દાસી દાસને ચોકી દાર,
 નિંદ્રા વશ થયા વા વાતાં વાર;
 નિંદ્રા વશ થયાં ત્યાં એકંદ્ર,
 બગતો એક રહ્યોતોજ ચંદ્ર,
 બોંગ બોંગે પરી એક ત્યાં, આવી
 શાહબદ ન જોઈ ગઈ લોભાઈ;
 બલુકા સરખું જોઈને, તેનું ત્યાં વધન.
 પ્રીત આગી એ બળી ગયું, પરીતણું સુખ તન.
 લાખો પ્રાણ દીધા તે પર વારી,
 પવનથી આસન પોતાનું ઉતારી;
 સંચરી જોયું સ્વરૂપ ખાસ,
 જેથી પ્રકાશીત બોલ આકાશ.

(૩૮)

ચંદ્ર મુખથી કુપટ્ટો ખરોડી,
 ગાલથી ગાલ દીધો હરોડી;
 મનની હોંશે કલું વધુ ધરા,
 ભજ્જ બોલી કે ખસરે ખસ.
 પ્રીતી કેશમાં સુઝયો એ તુરંગ,
 એવો અધર લપ ચાલું પલંગ;
 મનની પ્રીતમાં નો આવી લેર,
 માશુક થઇને ભાવી પોતાને ઘેર.
 બોંયથી ભડકો થઇ ઢી ત્યાં,
 પવને તારાથી ખગણી ઝળકાય;
 ચંદ્રણી રાતે એમ મુકી તેણે બોંય,
 જુસ્સે વાધ તલપ નેમ હોય.
 અદખાધ ખાધ મરે એમ દિપકભાવ,
 બોંય મીઝળે પોહોંચે એ ચંદ્રમાવ;
 લપને આવી તે આનો આન,
 ઉડાડી રખાડયું પપીસ્થાન.

ધડીએ મન મુખથી રહે, ધડીએ બાપે કુખ;
 નીચ બોંય સનસર સમ, ઉપળે કુખને મુખ.

પ્રકરણ ૭ મું

માત પીતાના કુખ વિશે

હોહરો.

દાદ દ દિલ જાતથી, પ્રાણ પ્રીયમ સુસાન.
એ મુણી તન મન ખેલ, ખડુ થયો હેરાન;

(૪૬)

વારતા અહીંની મુઠી અહીં,
 દુઃખી માત પીતા યયા તહીં.
 વીયોગીઓની કહુંધું કયાય,
 વીજોગે શુંશું કશું વ્યાય;
 કાઠની આંખ ઉઘડી ત્યાં મથી;
 જીએ તો શાહઝાદો નથી.
 નથી ચંદ્ર મુખ નેની પલંગ,
 નહીં તે પુષ્પ સુગંધ નહીં રંગ;
 રહી વ્યભીત તે તે વાર,
 કે આશુછે ઓ સરજનહાર;
 કાઠના હાથ અચંપેથી ગાલે.
 કાઠ રોધ આંસુડા ઢાળે;
 કાઠ ઘેલો યધને ફરતી.
 કાઠ નીર્બળ યધને મરતી.
 કાઠ માથે મુઠી રોકી હાથ;
 વ્યભીત ચીત્ર જેમ ભીંતની સાથ.
 કાઠએ હડપથી તળે મુકી છડી,
 નર્ગીસ સમ ઉભી રહીતે ધડી;
 કાઠએ દંતોમાં આંગળી દાખી.
 કાઠ બોલી આ ધરની ખરાબી;
 કાઠએ ખુલ્લા કંઠાં, ગુલાખ જેવા ગાલ;
 કાઠએ રોધ રોધને, ગાલ ખનાવ્યા લાલ.

(૪૦)

સૌએ છેવટ એજ વિચારી,
 બાદશાહને કહ્યું વિરતારી;
 જ્યારે શહને યધ એ જાણ્યું,
 પુત્ર કહે વાગ્યા અંતર જાણ્યું.
 પેટ ઝાલીને રહી ગધ માત,
 જેમ કળી કુટી રહે પ્રભાત;
 ચૂસુદ રત્ન ખોવાયુ જ્યાર,
 દાસી દાસોએ કર્યા પોકાર.
 શહ કહે જ્યાંથી ગયું નૂર,
 ઠામ તે દર્શાવો જરૂર;
 સધ ગધ દાસીએ તેહ ઠામ,
 ખોલી અહીં ખગડી ગયું કામ.
 એ જગ્યાએ ગયો મુજ પ્રાણ;
 મારા સુખનું કુખાલ્યું વહાણ.
 પ્રાણ પુત્ર કું જાઉં જ્યાં,
 મુજ વૃંદપર લાવો દયા;
 કુખ સમુદ્રમાં કુખાવીદીધાં,
 પુત્ર પ્રાણ અમારા લીધાં;
 મધ રાત ગધ હતી સોતાં,
 અર્ધ ખીલ ગધ રોતાં રોતાં.

અગાસી બિપર આવીને, લોકો માણા બરામ;
 તે બ્રાહ્મ હોય જેમ પૃથ્વી, એમ તે કાળ જણાય.

(૪૧)

વાણે વાત બધે ફેલાય,
 કુલ આ વાડીનું ગયું લુટાય;
 જાત પ્રજા હતી તે રાત,
 તેની શું કહેવાય વાત,
 કુખથી ગત સહુ ગયાં ભાગી,
 વાડી શોક શાળા યજ્ઞ લાગી.
 વાણે નીરા પેરણ કર્યું જવ ચાક,
 આંખે માથે ઉડાડી રાખ;
 સર્વ વાડીથી જાય જો એવા,
 કુલ રહી જાય દાધના જેવા.
 સિધતા ભૂલી દીધી સર્વે સારી,
 હોળાં કુ કુ કરે પોકારી;
 વક્ષ વેળા સુકાયા તે કાલ,
 પાયે પડી ફળ થયા પાપમાલ.
 ખુલ ખુલ ધીકકારે રંજન ગીત,
 ફાટ્યા કુલના આતુર ચીત;
 કળાંએ ભૂલી મંદ મંદ હાંસ,
 નીજ ઉદરથી ઉભાર્યું માસ.
 નર્ગીસે નેનોના ખોયાં નૂર,
 શોકી નીરા ફરા સુખુલ જર;
 માલાના જવ કુલને, લાગી મનમાં લાય;
 બાંએ બાલો નાખી દધ, ભાગી કરયા કકડાય.

(૪૨)

તે ખગીયાના ખદ્દાયાં ભક્ષ,
 રોપાઓ દુઃખનાં ખળા વૃક્ષ;
 દ્રાક્ષે મધમાં થઈ ચક્રચુર
 કાળા ખાસા ફેંક્યા દુર દુર.
 ઝાડ સાથે ઊગેલાં પાન,
 હાથ અંગને ધસે નિધન,
 ભરપુર હતી જે નેહર,
 આંખો સુકવીને રહી ગઈ ઠેર.
 કૂદકા મારતાં જે કુંવાર,
 નીચા રોકે રક્ષા નીરધાર;
 રોઈ કુવા ગયા સુકાઈ.
 કુવે કુવા પડ્યા આંખ માંહી;
 પંખી સર્વ ઊડી ગયાં પાર,
 પાણી લીલોતરી સુકાઈ ન્યાર.
 નાચી મોર ગાતાં જ્યાં રાગ;
 ત્યાં કાળા ઊડવા ભાગ્યા કાગ.
 ત્યાંની સુહામાણી સફૂ છાંય,
 શું થઈ મન ન સાગે ત્યાંય.
 રંગા રંગી ત્યાંના મકાન;
 રડેલદર ગાઈ દુઃખ ગાન.
 કુલ સરખાં ખીલેલ ત્યાં, સજ્જન સુંદર મન;
 દુઃખી તડકે સુકે ગયાં, તેજ અમુલ્ય રતન.
 દુઃખી પવન મનને આવી જામે.
 અંતર ફાટે ને દુઃખ ન વાગે.

(૪૩)

હજી કુલની ન રહી ન વાડી;
 રહી વીયોગી કાંઠાની ઝાડી.
 પ્રથાનો જોઈને એ હાસ,
 વિનંતી કરે કે આ જાત પાળ.
 નહી વીયોગ કાંઈને બાવે કાંપ;
 હસ્તર હસ્થા પિત તો કંઈ ન થાય.
 આવી આકુળતા નથી ઠીક,
 અમને મનમાં આવેછે ખીક.
 હરો મુકયો હરો કંઈ બેદ,
 જીવતાઓની રાખો ઉમેદ.
 મનુષ્ય ધારણીથી હોય જે દુર,
 તેને હસ્તર કરે હજુર.
 પ્રત શક્તી રહેશે સદાય,
 તે વીના સર્વનો નાશ થાય;
 શાહે રૂપીઆ લુટાવ્યા ધણાય,
 તેનો પત્તો ન લાગ્યો કપાય.

પ્રકરણ ૬.

બેનઝીરને પરીસ્તાનમાં લઈ જવા વીરો.

હોહરા.

શોષ કરવાને કારણે, ઉત્તમ મધવો પામ;
 રૂપી જળ જંગમ તણી, કરને મારી સદાય.

તેહ સુગંધી કુલની, મળી નહીં જવ વાસ;
 પરસ્તાનમાં શોધની, મને યદ્યપે આશ.
 પરી લઇ તેને હિડી, પોહિંચી પરસ્તાન;
 સેહેજે પલંગ જિતાર્યો, યાવ ન તે હેરાન.
 ત્યાંહ હતો એક તેહનો, સુગંધ બરપુર ખાગ;
 જેની સુગંધથી કુલના, ઉધડી જાયજ બાગ.
 હમરા ગુલ ધણી જાતના, જાડુ ખનેલ અતીશ.
 અહીં જેવા તે નવ મળે, હસ્ત કરત જગદીશ;
 સોનેરી નક્ષી અને, રૂપાળાં તમામ.
 મીઠા મારા ત્યાં નવ મળે, તડકા તાણું કંઈ નામ;
 છાણી ગળીને ત્યાં પડે, એવી રીતે ધૂપ.
 પીળું જેમ કેસર ઉપર, દીસે છે ધણું રૂપ;
 લાય ત્યાં લયકે નહીં, નહીં વરશાની ખીક;
 ટાઢ જિન્હાળો નવ મળે, એ રચના ખડુ ઠીક.
 હરવા ભર્યાં સહુ ત્યાં હતા, પુષ્પ યકી મકાન;
 પગ મુકે તે ભોંયમાં, સુધરે છપીત દાન.
 છત્તોના ચળકાટ તે કેમકરી કયાય;
 દીવાની દીવાળ સમ, સેહેજ નજરે જણાય;
 જવાહીરની તે ભોંયને, અધર વાડીઓ ત્યાંય.
 પુષ્પ સુગંધી પવન ત્યાં ધીમે ધીમે વાય;
 જેને હોય જે ચીજની, ઇચ્છા કે કંઈ આસ,
 મુખથી કંઈ કહ્યા વીના, પળમાં આવે પાસ.

(૪૫)

વળી જવાહીરના ત્યાં સહુ પશુને પક્ષ;
 હરે કરે તે ખાગમાં, ઠરે જોઈને ચક્ષ.
 ફરે દહાડે થઈ જનવર, રાતે યાય ઇનસાન;
 જાદૂની તે જોઈને જાદૂના હેવાન.
 મોટાં નંગ હીરા તણા, સાગેલાં હતાં જોઈ;
 દહાડે તે હીરા હતા, ને રાતે દીપા તેહ.
 વૃક્ષ મળેલા એમકે, ગુંથી હોય જેમ જાસ;
 અધર પુરીના કામમાં, પોહોએ નહીં ખ્યાસ.
 આપથી આપ વિના કહે, વાગે છે ધડીયાળ;
 દ્વાર ઉઘાડો ત્યાં રહે, તો સુણો અહીંના તાળ.
 દ્વાર જો કરો ખંધ તો, ધંસિરા વાળ પેઠ;
 હજીજરો ગત સાંભળી, ભૂલો સહુને છેક.
 મખમલના નીત્યે થતાં, પથાણા વીરાળ;
 ચીની અક્ષર પેઠ તે, ઝાડ અને વળી ડાળ.
 જાદૂનાં પડદા અને, ચક્રો પડેલી ત્યાંય;
 મનમાં માત્ર ધ્યાનથી, ચઢે ન ઉતરી જાય.
 ઇંદ્રપુરીની અપહરા, હરીફરી કરે કામ;
 જેમના નેણના ખાણથી, માણસ ખને ગુલામ.
 નેહરની ઉપર ખંજલો, જડિત કામનો એક;
 શહજાદાને તેહમાં, લાવી મુક્યો છેક.
 શહજાદાના રૂપથી, 'વધ્યુ' તેજ અમાય;
 રૂપમાં રૂપ મળી ગયે, રહી ન જોડ કે ખાપ.

બોમ જોગે ત્યાં તેહની, નિંદ્રાનો થયો નારા;
 આંખ બિધાડી જુએ તો, નહીં વતનની વાસ.
 પોતાના માણસ નહીં, નહીં પોતાનું ધામ;
 એકને એક જોઈ રહ્યું, એ બન્યું ત્યાં કામ.
 અચંખાનું સ્વપ્નું જોઈ, કહેછે જો કિરતાર;
 કીજગ્યાએ આવી પડયો, કાણ મારો આ વાર.
 ચઢે વર્ષનો તે હતો, બર જોખનના દીન;
 હીંમત ધરીને ખીક પાણી, મનમાં થયો આધીન.
 ઝોરીકા આગળ જુએ, તો પ્રીય મનહરનાર;
 ચંદ્રમુખી મુખ ચંદની, ઉભી કરી સણગાર.
 પુનમ ચંદ્રની પેઠે તે, ચઢે વરસની કામ;
 અંજાણી અતી રૂપથી, ઉભીછે તે ઠામ.
 બોલ્યો તે ગબરાઈને, !શુંછે તારું નામ;
 ધરથી કાણ લઈ આવ્યો, આ કોહોનો મુકામ.
 મોં ફેરવી મંદ મંદ હંસી, ઉત્તરી તે પરી એહ;
 તું કાણ હું કાણશું કહું, અચરત સરખું જેહ.
 તું આવ્યો મારે અહીં, સુણ પ્રીય નાદાન;
 ધર માઈછે તાહરું, ગા મંતરંજન ગાન.
 પ્રીતી તારી મન મહીં, ઠસે ગઈ જે વાર;
 બની ગઈ હું ખાવરી, થઈ ગઈ લાચાર.
 છોડાવી ધરખારને, તારા માત પીતામ;
 કસુર વંત ઠાસી તાહરી, લાવીછે તને હીંઆમ.

પરીછું હુંને આ વળી, પરસ્તાનછે દેશ;
 ચિંતા કાંઈ કરીશ નહીં, મનમાં તૂં ભવલેશ.
 પરી અમીની બિત્તપતી, સરપવંતી ભાખ;
 પોત પોતાની જાત વિન, પ્રીતીમાં પડો આખ.
 પરીને સુખ બિત્તપન્ન થયું, તે મુર્તી પીડાય;
 કાંઈ આપણું જ્યાં નવ મળે, કહો ત્યાં કેમ રહેવાય.
 કદી કદી એ પાણુ બને, ચહેજો સૃષ્ટી નાય;
 માથુકને મહા મેહરથી, આપે આશક હાય.
 મુખથી જે જે પરી કહે, શહાદો કહે હાય;
 મન મરડી દિલ દાખીને, રહેવા લાગ્યો ત્યાંય.
 પાણુ અફસ બુઢી અને, મળે ન હોશ હવાસ;
 જેમ પ્રાણી જાળમાં, તેમ રહેતે ઉદાસ.
 હાય કહે નીરાશ થઈ, નેનેણે ભરે નત નીર;
 સંભારે નીજ મેહસને, વળી અમીર વઘર;
 માત પીતાની યાદ જો, મનમાં તેને થાય;
 રાતે રોતા આંખથી, સંમુદ્રો પહી જાય.
 કદી એકાતી આપની, ધડીમાં ધરના ભાડ;
 મંત્ર બાણે રોયા કરે; દુઃખનાં બિયાં જાડ.
 બહાનું કરી આહો નીરો, જાણે મોકે સોય;
 મન મોકળું કરી તવ રવે, કે જવ કાંઈ ન હોય.
 જેમ શિકારી જાળમાં, નવો પક્ષી કંસી જાય;
 ધડી ધડીના શોકમાં, રોઈ રોઈ પરતાય.

મહરૂપ તેહ પરી તણું, હવું ખ્યારું નામ;
 છાતું માત પીતાયકી, કચુ તું એ કામ;
 ધડી રહે તે પાસને, ધડી રહે તે દુર;
 રખેને વાત જણાય એ, માત પીતા હજુર
 પરીઓમાં તે પરી હતી, સર્વ તણી સરદાર;
 ઉતમ વસ્તુ અનેક તે, ખવરાવે કરી ખાર.
 ભોજન ભલી ભલી ભાતના, પોરાણ નીત નવીન;
 ખારા મન ઉદાસની, ખુશામતો દીન દીન.
 સ્વાંગ નવા નવા રાગને, નાચ નવે નવે રંગ;
 રખેને મન ઉદાસીમાં, યદ્ય જાય રંગમાં ભંગ.
 મધના શીશા તાકમાં, તે પર ટુંગણ ઠીક;
 ભરજોખન રસ હારાનો, ભોગ કરે વિન ખીક.
 મુખ ચુંખન રંગ ભોગને, ધીંગમ ધાંગી કામ;
 મુખ સ્વર્ગી તેહને, પણ નહીં મીઠનું નામ.
 તે હુજ દુઃખમાં ગળી ગળી, મરતો તો તે યાર;
 દીપક માફક તે સદા, કરતો તો પોકાર.
 મોહી ગએલી તે પરી, હતી ઘણી ગુણ વાન;
 બંધ પડેલ માથુકને, કરતીતી સુખ સાન.
 એક દહાડે તેહણે, કહ્યું સુણ રાજ કુમાર;
 જુદી થયો તું માહરે, હાથે વિન તકરાર.
 એક પોહોર તું ભોંયપર, કરતો રહેની સેલ;
 શા માટે નીજ મન બિપર, લેછે દુખની વેહમ.

રોકાઈ રોકાઈ ને, મનને નવ અકળાય;
 રખે ન કાઠ કાળમાં, પ્રાણજનિકળા જાય.
 સંખ્યા કાળે હું સદા, જાણીછું પિતા પાસ;
 એકલડો તું નીત અહીં, ખરે રહેછે ઉદાસ.
 કળાનો એઃ ઘોડો તને, આપુંછું મુજ પ્રાણ;
 લેતું પણ દે મૂળને, મુચ્છકા એઃ લખાણ.
 કે જો કાઠ શેઠેરમાં, અથવા કાઠ ઠામ;
 મન કાઠથી તું મેળવે, તો સારું તારું કામ.
 પ્રાણ તું છે માહરો, પણ જેમ ગૂનેગાર;
 હાલ હવાલ યાય તાહરા, સાંભળ મારા ચાર.
 કહ્યું કે તું મુજ પ્રાણથી, કેમ કરી વિસરાય;
 મુખથી જે તું ઉચરે. તેને કહુંછું હાંસ,
 તવ બોલી તે માહરખ, કર્મીછે તુજ ભાગ;
 રાજ્યાસન સુલેમાનનું, મળવ ને પને લાગ.
 હારવું હોય તૂજને, તો કળા મરજે એમ;
 હલકું એથી કામ હોય, મરડી દેજે તેમ.
 ભાંયથી લઈ આકાશ પર, જ્યાં સંચરવું ચલાય;
 આ ઘોડો તુજને લઈ, સંધે સીધો જાય.

પ્રકરણ ૯

અમ્ય વખાણુ પિરો.

દેહુરા.

વખાણુ તે ઘોડા તાણા, કેમ કરી વણીય;
 પંખીમાં એ સમુણી, જોતાં નહીં જણાય.

(૫૦)

સગીર કળ મરડે થકી, આકાસ ઊપર જાય;
 કહો તેને તો, એ કહો, કે છે એ પવન પાય.
 આએ નહીં પાંચે નહીં, સૂએ નહીં સગાર;
 ઠાપે નહીં ને તે કદી, પડે નહીં ખીમાર.
 હંરો નહીં કગરી નહીં, નહીં રતાધળો તેહ;
 લંગડો નહીં મોજોર નહીં, ઊત્તમ તેનો દેહ.
 હડડાને મોતડાહની, તેને નહીં કંઈ ખીક;
 મસ્તકે મોતડાં નવ મળે, પ્રકરતી તેની ઠીક.
 સાંપાયુ નાગાયુ ભમરાંનો, તેને નહીં ડર કાંય;
 ભલો પનાયો તેહને, જુક્તિયા જુગરાય.
 એ ઘેડો તે કુલની, સેવનું સારે કામ;
 આકાશ સંચર તેહથી, તેનું હુ તું નામ.
 સંદ્યાએ એનઝીરજી, એસીને તે અસ્વ;
 પોહોર સુધી સનસાગન; જોતો જુદા તત્વ.
 પોહોર પાગે ગભરાધને; પાછો ફરતો નીત;
 કેર કેરે રએ માહરજા, એ પર ચોંટેમ ચીત.

પ્રકરણ ૧૦

ભરેમુનીરના જગોચામાં એનઝીરના આવવા વિશે.

દોહરા.

માશુક લંપટ રંગનો, બેઠો છે તું કયાંય;
 નીરબીલોગી એસી રહે, મન માદાં ગભરાયું.
 જુદી, ફરી અસ્વને, પાપો ચોડી આપડ.

અહીંથી લઇ ચાલે ગને, આકારો દહીં ટાપ.
 એક દહાડાની સુગ્રી, કહુ છું તમને વત;
 સેલ કરવાને નાકલ્યો, રા હઝ દો સુખ સાથ.
 આથી તું તેનું થયું, એક જગ એ પતરા;
 સુદામણે નગરે પાંચે, ખગીયા રૂપે લેરા.
 હંથી ધમારવ તહીં, દાઢી એક સપિન,
 અંદણીથી ખગણી ઝળક, તેમાં નહીં કંઈ ભેદ.
 અંદણી ચારે ખુટમાં, છટકી રહીછે ત્યાંય;
 રીયાળામાં પ્રારંભ રૂતુ, હવાએ દાઢી વાય.
 નીખરેલો હતો અદ્રને, અળવાણું અચૂર;
 સંખ્યાથી વાણી સુધી, ત્યાં રહેલું નૂર.
 સગવ એ તેને ભાત્યો, અગાસી પગ મગી હામ;
 જુએ કે કોઈ એમ રહે, કે સુનુ છે ધામ.
 જોયું તો એવું તેડને, આલ્યું નગરે કાંચ;
 ભૂલી ગયો તે સર્વ જો, હતું તેના મનમાંય.
 નકી કશું એ મનમહી, કે યજાનું હોય તે યાચ,
 આગળ થોડક સંચરી, જોઈ દો એ મહીમાય.
 દેહળ ઉત્તરો એ કહી, છાનામાના પાય;
 આંખ ખચેલી ચાલથી, છળેલ તેની છાંય.
 અળગા રહી બિધાડીને, હાથે ત્યાંના કમાડ;
 છાંયડે છાંયડે ચાલ્યો, ઝાડોની લઇ આડ.
 મુંજન કુંજન ત્યાં હતા, એક ગમે ખડુ ઝાડ;
 વળગા જુમી જેમ કરે, આરાક માણુકે માંડ.

(૫૨)

યાનો માંનો ત્યહથી, નજર નાખે તે કુમાર;
 ઝાડો પાંખી ચંદ્ર જેવો, ફણે દે અપાર
 જીએ તો ત્યાંના ડાળવો, અચંપિત ધણાય;
 ચંદણી રાતને ચંદ્ર મુખ, મોજ ફેરે છે ત્યાંય.
 અચંપિત છે ત્યાં સુરતો, ઉતગછે ત્યાં મોહોલ;
 જોઈ એ તેનું દીલ તો, બન્યું ડગાડે જ.
 જાત તણી તેને મળી, જાત ઉતગ વાસ;
 અચરતી થે જોઈ રહ્યા, તે ત્યાં આસને પાસ.
 તેને ત્યાં આગળ મળે, ચંદણીએ વપને;
 આખો તેની તવ બની, કેદ મુકા બે કેદ.
 દૂર અને મેડા ત્યાં, સર્વે ઉપર ઉજામ;
 તાક હરેક કમાન સમ, વાણું આશ ઉજાસ.
 ગજા આણીની પાગરેલ, ચંદણી ઉતગ જાત;
 ચળકે જોઈ જમીનથી, આકાશે વિન રાત.
 જગિનને આકાશના, પૂતો એહ સમાન;
 કોનાને રૂપા તણા, બનેલ હોય જેમ પાન,
 સાસના ત્યાં મુલ્યા, પથાર પથર ઠીક;
 જેથી તે પથારનું, નુર પધેલ અધિક.
 તેહના સ્પર્શ પર, પોહોંચી તેની દ્રષ્ટ;
 અને તેમાં એક તારણી, દીઠી રૂપ સ્પષ્ટ.
 હરેક મનમાં તેહની, આહનાની હતી આસ;
 પાનસ હોય જેમ કાચમાં, તેમ તેના પ્રકાશ.
 અક્ષવાળા જોઈને, બોલે એકજ વાત;

સીસામાં ખંધ કરી હરો, પરીની ઊત્તમ ભત.
 હરેક ખાળુએ ત્યાં, નૂર કરે ધૂમ ધામ;
 આરાસાઓ આરસપાનમાં, ત્યાં દીડ તમામ.
 વાદળાઆમાં તારા થકી, ગ્રહ રહ્યા વિંટળાઈ;
 બેવ પવનથી વાજતો, તાજ તપન સુખ સાદી.
 ચોસરની ભરપૂર, સુંદર નહેર;
 ચંદ્રમાંના ઝરાયકી, પડતી તેમ લેહર.
 કુનારા તેની ગહી, ઊગરે એહ સમાન;
 પવનમા મોતી ઉડળે, એમજ શાય અનુમાન.
 બાદલાના તની ગહી, કકડા દીસે એમ;
 ચંદ્રમાં આનિ લાજથી, કકડે પડ્યે હુવજેમ.
 નાના મોઝા સૌ ત્યાં, ખાળું લધને હાગ;
 આહિં તહિં ઊડાડતાં, જોયી શોભે રાત.
 તારા સૌ આકાશથી, તોડી લધને જેમ;
 જમિનને આકાશનાં, જોડ કરી હોય તેમ.
 વા અંદર જેમ આગિઓ, કાંડો કરે પ્રકાશ;
 ચંદ્રતાણા પ્રકાશને, પગ રગડયાની આશ.
 એકજ ચંદ્રિણિ રાતમાં, ડયાંથી એ શોભાય;
 જ્યાર પધારો તેહમાં, નવીન નવ મેળવાય.
 સમાએ સોનું છુટાવ્યું, કનકને નિત વિખરાય;
 જમિનથી આકાશ સુધ, સેનું પધરે જાય.
 હૃદય અને હજીઓ સહુ, માથે સોનેરી તાજું

ભલિકલા કપાળ સમ, ભલી બનેલી આજઃ
 ચંદ્ર મુખીએ મરકે ત્યાં, પહેરી જર પેશાક.
 તેમને જોઈ ધંડુ મુખી, અદખીએ મન ખાખ,
 ચંદ્રવો જર તારના, ત્યાં આગળ તાણેલ;
 જેના ઝાલર પર ધણાં, મોતીડાં વારેલ.
 લીલમતા સ્થળો ધણાં, હિરા રત્ન જડેલ;
 એક સાથે એક રાસના, સરખે સરખા ઢળેલ.
 દારડી એક જરતારની, તે પર ખેચી કીધ;
 જેમ કીનારી હારની, શેરો ભેગા કીધ.
 તેના ઝાલરની કહું, સુણિ તે શુભ શોભાય;
 મુરજની આસ પાસ જેમ, હરણુ ધણા જણાય;
 ચકચકોત બાદી એક ત્યાં, પાવરીતી ભરપુર;
 ચંદણુ જેના પગતળે, પાવ પડેલ જર;
 તે બિરના એશાકા, કુહાં નહીં સમાય.
 કમકે સમળા રૂપથી, કુટ બરેલા હતાય.
 ગિલ્લોરી કુળ હતા, ને ગિલ્લોરી ખાલ;
 મનને ચક્ષ આતુર કે, જોઈરહીએ એ ખમાલ.
 પ્રકાશિત હતી ભોંયને, પ્રકાશિત આકાસ;
 આમ તેમ જ્યાં નજરો કરો, ચળકાટ ચારે માસ.
 કાલિદાસોના કૂલથી, ભરેલ સમળી ક્યાર;
 ગુપ્તા રૂપીકા અહીં તહીં, ટેળે હોલેલ ત્યાર.
 હોઈ કુ પ્રકાશમાં, જણાય એમ ખરેખર ત્યાર.

(૫૫)

ચુનાના પાણી મહીં, ટેંપા હોય અત્યાંતઃ
 નિહાળી ચક્ષુ નાંખી જુઓ, તે એમજણાય છેં
 ચંદ્ર અને સુરજ તણા, છાયાનો મહિમાય.
 આંખો કરે જે જે તરફ, દ્રષ્ટીનો પ્રસાર;
 પ્રકાશ વિન નજરે નહીં, આવે કાંઈ લગાર.
 કીઆ રૂપને એળખી, પસંદ કરે કહો મંન;
 દરેક દર્શણ દેખીએ, તેહુજ ચંદ્ર પદન.
 નજર પોહિએ જે જે તરફ, કાં સામે કાં દુર;
 તેહુજ એક ધંડુ તણું, રૂપ રહેજ ભરપુર.
 એક પણાયી નાકળા, અનેક પણાની માંય;
 કામે કામે પ્રકાશતો, નીત્યે તહીં હીંઆય.
 ધંડુ ગિંડું એકછે, તેના પુસ્તક માંય;
 પ્રરમ પતીવ્રતા તે અંધની, વર્ણન કરી ન જાય.
 આંખ ધધર જોળખાણી, મળેજ હોય જો વાર;
 તે તે વીના કાઢને, જુઓ નહીં લગાર.

પ્રકરણ ૧૧.

બહેરુનીરનાં વખાણ અને બેનઝીરનામોહીતથવા વિશે.

હોહરો.

મધૂ ગુલાખી રંગનો, પ્રાણ ખારી પાવ,
 પ્રથમ પુતળી ચંદ્રને, દેખાડીને ભાવ;
 માતર જેને જોઇને, તનમન બને ચકચૂર,
 દ્રષ્ટી કામ કરે ખરી, કાં સનમુખ કાં દુર;

(૫૬)

છંદ ભુજંગની આસ

કથું તે મકાનનાં ગાલિકની કથાપ,
અંગુડી વહ્નિનેજ નંગ વર્ણાય;
તે ગાદી હતી મોજ સમુર રૂપ,
ત્યાં દીડી એક રાજ તપેશી સરૂપ.
વરસ પંદરેકની બેઠમરે આનખાન;
અદભૂત કુટડીને ધણી રૂપવાન.
કાણી મુઠા એ શીકાપર ધણે ઠાઠ,
નેહરત તારે બેઠી હતી સેલ માટે.
સાહેલીઓ આહીં તે ઉભેલી તમામ,
તારાઓનું જેમ ચંદ્રપર ઝકઝમ.
તે બેઠી હતી સજ્જજને જગાડી,
દિલ તે ચંદણીપર લીધું હતું લગાડી.
ત્યાં આકાશપર ચંદ્ર પૂર્ણ પ્રકાશે,
એ પૃથ્વીપર આ પુનમ ચંદર બેળશે.
છાયા બેઠી જવ પડી નેરેહ માંય.
દરેક લેરમાં ચંદ્રગા ગોતા આપ;
નજર એટલા ધંદૂ આબ્યા એકવાર,
મુખ સનસારનું ચતુર ચંદ્ર થયું ત્યાહ.
આબૂત રૂપ તેનો હતું મનમોહન,
ચંદરમાં તાકી રહે જેના દરશન.
તેના પેદેરવેશની વાત શી કહ્યુપ,

(૫૭)

પેસવાજ ગાત્ર ગતિત હતો દરીયાવડ
 મોંધેરાં મોતીની હતી તેપર કાર,
 જેમ મોતીમા જોખિ બેઠી હોય તે પોર.
 તેપર આંધળી જેમ પાન કે પરપોદ,
 જેને જોઈ ઝાકળ સળય અકોટ.
 સ્વચ્છતા તેમાં ઝળકતી જાણાય.
 માથેના પડેલી પાંધે ઢળી જાય;
 કંઠે હલુ એક ખોરીઉ ઇસમાસ.
 કે જેમ તારો હોય ચંદ્રમાયની પાસ;
 તે કુરતને કચુકી જડિત અત્યંત
 નવા જાગમાં પ્રાશ્નિત વસંત;
 ઝળકાટ પેસવાજ હેઠ ઇજારનો એમ,
 કે પાનસમાં દીપક પ્રકાશિત જેમ;
 સુધડતા તે પોશાકની જોજો ચાર,
 નજર શોધે કે મેલી યાયની સગાર;
 તે જુક્તો અને ચંદ્ર સરખુંજ ગાત્ર,
 તે જાણુ ઉપર જાણુ બંધ રૂપમાત્ર.
 જડિત વાળીએ સજવે ચંદ્રકુંડાળ,
 આરાકના આશૂ તે કે મોતીની ગાળ;
 તે આખોના કેકને પાપણ નીરધાર,
 હણકુલને કુંડાળાના સાચુગાર.
 કે મોતીનો કુલડો તે મોતીનો દાર;

(૫૮)

સહા આંસુ દુઃખ દીડલા તે પરવાર,
 કંઠીની વચ્ચે શેરા એમ સખત શેર,
 કજેમ રૂપ ગળે વળગતું હોય તે પર;
 જડિત મુક્તિઓને કળી ચાપાય,
 જોષ જોને સીલમ વ્ય કુળ પાયઃ
 તેની હેળ મે તા હત આસપાસ,
 જેમ ઝ કળ બીજાએ જાસ હોય કુલપાન;
 જહાંગીરીઓનું વર્ણન શુ કહાય,
 કે જેમના હાથે નાકળતું હાય હાય;
 જવાહિરથી સંસગની હેળ જડેલ,
 કમર અને કુળાની હેળ પડેલ.
 માત્ર મોતીઓના પગે પાએલ,
 પાએ સાગ્યાથી મે તાઓ શોભાએલ;
 કાષ્ઠા કયાં હાથે આવે તે પાય,
 જવાહિર જ્યાં પાએ સાગીને જાય.
 માયાથી પગ સુધી જો થાઉં રસનામ,
 માયા દીઠ વર્ણનમાં શોશબ્દ કહાય;
 જો અવ્યય સરીરી હતા શુક્તિવાર,
 હરેક કે મને પુરવીથી કરે સાર.
 જ્યાં સિધતા જોષએ ત્યાં સીધતાય,
 જ્યાં વાંક પાણુ ત્યાં આગળ વાંક થાય;
 તે મુખ્ય જોને જોષ અંદર કામ પાય.

(૫૯)

છખી તે, કે ચીત્રોને અચરત નમાવ.
 જે કંઈ જોઈએ નકસુકથી અંગ,
 નાનુકી ભરેલ સેવતી સરખો રંગ;
 કંઈ એક પ્રોઢતાને કંઈ એક વાંક પણ,
 અનેક રીતે અદૂ વરાણ મન હરાણ.
 છમકલા નખરા સાન કરે હર આને,
 મતલબ મન મોહ્યાની તેને હરેક પાને;
 ભજન નખરા અભીમાનને ભૂલ થાય,
 જુસ્તી જાંધ સગા પ્રમાણે વરતે આપ.
 હંસી વાદ વીવાદ કૃપા અને કેર;
 જોનો જોગજની તેવા પ્રમાણે મેર,
 પ્રકાશીત જોલું ધામ કે, તે ભગ્ગર કમાન;
 વાંક વળેલી ડાળીઓ, રૂપ જગીચ સમાન.

ચોપાઈ ત્રણ તાળની.

આંખ જાડુને દ્રષ્ટા કેર,
 પાંપણ સસકરી લેન કરે ઠેર;
 કાણ મોતી જ્યારે ઝળકાય,
 છીપનું મન સ્વચ્છ લળાય.
 નાક જેહછે જોડી રહીત,
 હસ આંગળી સીધી સીધી ખચીત;
 આસ નાનુક કે યદ્ય જાય લાલ,
 તેપર ચુપનનો આવે જો અપાલ.

પોહ્યાં આ જાણુ ભોલ જોળ જોળ,
 ભીલમ ખરાખર થાય જોના મોલ;
 હાથે મેં ધીં મુકલ એમ ઝળકે;
 સંજય રાતારા જોમ સુગંચળકે.
 દરિયુ સમ હતું તેનું તન,
 કુંઠી હડપચીનો છાંયા રતન;
 કુંડની શી કહું ખેંચા ખેંચ,
 નજર નાવે તો કમનો પેચ.
 ગુંઠળ તે કું આવે જો તેપર હાથ,
 ઉગરે હાથ રહે ગુંઠળ સથ;
 કાચ સમ તેની સાંયળ ને પાય,
 આંખો મનમાં રમે તે સદાય.
 કદ જોએ તે કરનો કકડો હતો તમામ,
 ગણીત દહાડો જેહને, ઢળી કરે સલામ;
 તેના ચાળા અને તેની ચાલ,
 દુન્યા દીલ ધામ જેથી પાય માલ.
 બેટરો ધણી ગત લગાડે કામે,
 પાંચુ તે ગતા ને કદી ન પામે;
 જીદી ચાલ કહો તો કાણુ છળે,
 એ નખરાં સહ તેના પાય તળે;
 જવાહીર જડીય પગ રક્ષક જોડ,
 લે નહીં પણ પગ મદત આતો કોડ.

(૬૧)

ઇશ્વર રચના જોઈ બલે બાત,!!!
 શહબદો કહેછે એા ભગવાન;
 ઝાડથી જોતો તો તે છાન માન;
 કાંઈની નજર જઈ પડી ત્યાં અબાણ.
 જુએ તો એક રૂપવંત જીવાન,
 વૃક્ષોમાં જાણાય ચંદ્ર સમાન;
 ચર્ચા પસરાએ ત્યાં એકવાર,
 સજીને જાણુ યદ્ય ગઈ ત્યાર.
 એહ સુણી એકથી એક સાર,
 ગુલ મુખીઓ ફરવા લાગી ત્યાર;
 જુએ તો બડકા સમ યદ્ય પ્રકાસ,
 ચળકે આગાધું વૃક્ષ જિભસ.

કાંઈએ કહ્યું કે કાંઈછે, કાંઈ તરાનો છળાવ;
 કાંઈએ કહ્યું કે ચંદ્રછે, સંતેત્રો બલે બાવ.

કાંઈ બોલી પરીછે કે જીન,
 કાંઈ કહે કે ગર્ગીતનો છે દીન;
 કાંઈએ કહ્યું ત્યાં મ થું કુટી,
 તારો આકાશથી આબોધી દુટી.
 વાણું વાણું નિરા પડેા ઉઠાયે પુર,
 વૃક્ષો નીકળ્યો છે એ સુર;
 કાંઈ બોલી કે જોજે બેહેની;
 સાક એ બાવડા કાંઈ છે ની.

કાઈ કહુ કે છે એ દીલદાર,
 કાઈ બોલી એ જોડે છે કરતાર;
 માહિંગાંહુ એ પાતે.યઈ જ્યાર,
 વાત એ શહજાદી કને ગધ ત્યાર,
 સુગતાંજ ઉડી ગયા તેના હોશ,
 બેભાન મધને પતી એ હોશ,
 બોલી હું જોકે, એ કહી ઉઠી,
 પ્રાણ સનસનાએ રહી ઊઠી;
 સાહેલી આને પાપે ધરી હાથ,
 લટકાતી મકટાતી ચાલી સાથ સાથ;
 કંઈ બીકે ફાળ ખાતી ખાતી,
 ધડકતા મને ચાલી લગકાતી

સાહેલીઓના સંગમાં, રંગ ભરેલી ભામ;
 મન ભાણી મન કઠણી, આગળ વધી તે કામ.

આગળ વધી તે કઠણ કરી મન,
 ત્યાં, જ્યાં ભેગાં હતાં વૃક્ષ તન;
 દીઠા એક જીવાન રૂપાન,
 ઉભે ચંદ્ર મુખ દર્પણ સમાન;
 ખસવાનું નહીં ઠામને ભાગ,

પ્રીતી અચરતે દાટી દીધાં પાગ.
 પંદર સોળ વર્ષનો આધીન,
 આશા નીશા જીવાનીના દીન

(૧૩)

મીસી નવીન હોઠ તેને એમ દીસે,
 ગગન જોઈ ન લું પાય અતીસે;
 ગળે દેપટો ઝાડળા એ,
 પોશાક પર તા પ્રકાશ ઉભરે છેક;
 ગળ્યાપાણીની શાંભલ એમ રો જો,
 ચંદ્ર છાયા જળ ઉપર જેમ થે જો.
 રૂપ ભરેલ એક દુપટ્ટે ગાયે,
 સરસ પટકા એક કંડની સાથે;
 પેચપેચ મળા એમ શાભાય,
 પેચ ઉપર પેચ દિલ માણુ પાય;
 જવાહર ખોરાઉં એમ ઝળકાય;
 શુકર તારો જેમ વાણે ચળકાય;
 મોતીના ઝાલર અને, નીલમના તે હાર;
 લટકે જટકે જેની દીપતી, પાધડીએ અપાર.

ગોરૂ ગાત્રતે જીવિતવાર,
 ભરેલ પાણીએ પાણી બંધસાર;
 લીલમની હાથે એક આંગુઠ,
 મેંધી હાથ પાય ભરી મુઠી;
 હોંશ, હુશીઆરી શરીરે જણાય,
 નવીન જોખન લુટાર દેખાય;
 ર્ધાણુસમ તેનું દમકે શરીર,
રૂપવાહી પવન ભેટે સ્પીર;

(૬૪)

જુલકાંને તેને ચોલાની મરોડાં

જવાનીરાતે કરોડા કોડાં

ચેહેરે પ્રકરો ન વેકરે રે,

કપાળે વર્ણ શૂર્યતાવું હરે

પણ પ્રીતીની ખાએલ તપવાર.

ભીલેલ ચિત કોષપર ચોટાડી તેવાર

એને જોઈ યધ ગયો યેભાન,

આવેજાએ યયો મૃત્યુ સમાન;

વેહેલાં જધને કહ્યું લઈ તાળા,

કે, હે રાજાદી મતવાની;

જવને પણ જોયો નહી. હોય સમ્મ આજ સમાન;

સેલછે ચંદ્રગી રાતમાં, નવ નવીન મન માન.

એમ કહીશું તો તું નહીં માને,

આંખ જોઈ, સાચ લેશે તું હયાને

પગ ભીપાડી દે આ દીલદાર,

હાથથી ચાલીન જાય એ ખહાર;

બીજુ કંઈ નથી ધારોની બિદાસ.

ચાલ્યા આવો આઝાડે ની પાસ;

તે જગ્યાએ ગઈ ખદરે મુનીર;

નેજોયો શાસકાદો બેનગીર;

જોતાં રાત્રીર અવ્યય ગયા સહુ મળી.

નજરે નજર નેણુ નેણુ કળાએ કળી,

(૬૫)

અંત યેનઝીર ન બહેમુનીર,
 બેઠી સ્નેહમાં પડ્યા અધીર.
 તન મનની સુધ રહી નહીં તેને,
 તમ શરીરના બાન નહીં ઝેને.
 પ્રધાન પુત્રી હતી એક સાથે,
 રૂપ વંતીઓમાં ઝેને માથે,
 તારા સરખી હતી તે પ્રીયાય,
 લોકો કહેતા તેને નજમુન નિસાય.
 તેણે જિતાવળે છાંટ્યું ગુલનીર,
 શરીર તેનું યશુ તપ સ્પીર;
 ઉઠતાં તે ઉઠી ખરી, પણ રહી અચળે કામ;
 ફૂલ ગુલાબ ઝાકળ બચ્ચું, તેમ હતી તે બામ.
 લચકી રહ્યો દિલ દીધેલ કુમાર,
 પગલાં પગનાં રહે જેમ ઠાર.
 મટકી મેં મરડી ને તે પ્રાણ,
 કેડ ચોટલાનું દેખાડી પ્રમાણ;
 તેના આગળથી મેં મરડી,
 અડધું મુએલ ન કચરડી;
 આંધા પુંડ એવંઘ બચ્ચા, ચોટલો કૂલે માથા,
 તેજર તેની ઉપર પડે, આશક દિલ કંકડાવે.

(૬૬)

પ્રકરણ ૧૨.

કેરાના વખાણુ વિશે.

રાગ મેવાડાની દેસી.

પ્રાણુ ખાલો કરુરી રંગનો, હેતે મુજને પાય;
 કેમકે મુખ આગળ છે મારે, કેરા તાગી કથાય.
 સંખ્યાકાળથી આપ મુજને, મધૂ મધૂરજ નીર;
 કે જેને લંપટ બેઠાનીમાં, ભાનુ જોઈ સ્થીર.
 તેના કેરાની શા કથું હું, અતિ ઉત્તમ શ્રેષ્ઠતાય;
 કાંઈ રાતમાં આવો ન જોયો, મન મોહન મહીમાય.
 જીલકાં બેઠ કે જમાં મન, આશકનું નિત રહે ઊલટાઈ;
 કંસી જવાથી મન સદાયે, ખરેખાત રહે સુલટાઈ.
 તેહ કાંગસી તેહ ચોટલો, સરસ ને મન પરસન;
 કિનારીનું પછપાડ ચળકતું, કામણીક કેરા બંધન.
 તેના ચોટલાના શા કહું હું, રંગને વળી ઢંગ;
 છેલી રાતે જેમ આકારો હોય, ઝુમરનો ઝક ઝક રંજ.
 ચોટણી હેઠળ એમ જાણાય, પાળતણા ઝળકાટ;
 વાદળમાં જેમ વીજળીના, વ્યાપે વિધ વિધ ચળકાટ.
 ઠાર મારે જો તે મનને તો, તેમાં દોષ ન થાય;
 આસુરના રાતા વાદળના પુનનો, સાંજથી બદલો ન લેવાય.
 ક્યાં સુધી કહો કહે જાઉં, ચોટલાની વાત;
 સ્વાંગ ધણીને અલપ છે હવે, મોજ મળની રાત.
 મુજ કાવતાને લંગ કરવાનું, પાકું હતું મં મુલ;

પણ વિન્તી જે હું કરું છું, તેને કરજો કબુલ.
 કેશ કાપણ જે મેં કર્યું છે, તે માત્ર એટલાં માટઃ
 વચમાં થઈ નોહોતી શક્તી, ધટીત કાંઈ ધાટ.
 તે બિપર જે બરાબર ન એસે, સરસ અલંકારઃ
 ચિંતા મારા માયાની થે પડી, શું કહું તને વારઃ
 તે પેચથી બહાર આપું છું, ને સંભળાવું છું વાત એકઃ
 નવીન ને વળી અમુલ્ય અતી, સાંભળો તમે છેકઃ
 મતમળકે તે દેખાડી દે જ્યારે, જોખનવાળા વાળઃ
 તે વેળાએ જાણે પ્રિતની કાષ્ઠએ, પાપરી હોમ જળ.
 કેશ બંધને જીલમ ક્યો છે, દીન પુડે દધ ગાંઠ સારઃ
 સણગારમાં સૌથી બિતરતું, પણ એટલાનો સણગાર.
 એટલાનું કેમ વધે નહીં, મનમાની તું માન.
 એક પ્રકાર એમ પૂઠ પડે, પ્રીતે સુખસાનઃ
 ગુલાબને સુંબુલ તે બિપરથી, કેમ ન યાવ કુરખાનઃ
 તેની લટકમાં ધરાવરે મુકી, દીધી છે ધણી આન ખાનઃ
 જાડુ કરતાં પણ તેની સત્તા, વધું વધેલે ઠાઠ.
 રાત દિવસને બાંધી મુઠેલા, દધને જખરી ગાંઠ.
 પણ હાથ આવવું તે તણું તો, કઠણ અતિશે ગણાવઃ
 ખરેખાત જોતાં નાગ કાળાના મસતકે માણીજ જણાવઃ
 પુઠ વાળીને તેને ન જીએ, જીત્તીવંત હું શીયારઃ
 કેમકે તે છે પુછડીવાળો, તીગીર તો એકતાર,
 હૃદય સમ તેની પુઠ પ્રકારો, તેપર એટલો ચળકાવઃ

જોખન તેનું થું વણું હું જેમ, ધ્યાન રામ ધટાવ.
 આશકોના મનથી બરેલું; રો'થું તેનું રૂપાંતરી;
 સમારતી વેળા કાંગસીએ, મન ધણી લીધાં માત્રી;
 દીલ આશકનાતે ઉપરથી, લાખો છે કુરખાન.
 કેમકે કેશ સમારતાનું, માથે ઉપકારનું બ્યાન;
 કુંકમાં કહું છું પ્રમાત્માના, રૂપના છે એ ભેદ.
 જે આહુ તે તેહ કરેછે, શ્યામ ને સપેદ.
 રાત્રી ખૂંડે કદી તેમાં કાંઈ, કેશ બંધન રોબાવ;
 નીજ દિલતણું ખુન તેને, કરવું પડે ક્ષમાવ.
 નખરાં લટકા દેખાડતી ચાલે, મંદ હંસે ફેરવી મોંધ;
 મુખડે રૂસણું મનમાં માયા, મોમાં વાહમનમાં હાથ હોધ.
 આ કાળા કર્મી કાણુ આવી, ગયો છે હીંઆવ;!!!
 ધર માઈ' હું મુકી દઈને, કહો બાહું કયાંય.
 એહ કહીને એક આનમાં, સંતે ચોરડા માંધ;
 હાથે પડદો નાખી દીધો ત્યારે, એહ થઈ રોબાવ.
 ઘટ અંધારામાં મુર્ય સંતાય જેમ, તેમ છુપઈ તેકામ;
 પ્રધાન પુત્રી એટલે આવી, બોલી બદરેમુનીર બામ.
 ચાળા તારા મોહના મારી, મુજને તો નહીં બામ;
 કારણુ વીનાની કરડછયો તારી, કારે છે મુજ કામ.
 ધાયલ તેને તેં કમ્બો છે તો, અર્ધ મુએલ ન મુક;
 જીવીતદાનની મોજો માલને, જોખન લુટતાં ન ચુક;
 મોંઝી તરફ તો તુંજો ખારી, સાચું કહે દુઃખ યાત્ર

કહેવત છે કે મન માને ત્યારે, માથું ધુણે જાય,
 તારા જોખનના રસ માલીલે, ને પીલે એક પાત્ર;
 દુઃખ ધર્મીને સંસારી વીસારીદ, એજ છે સુખ માત્ર.
 જોખન, જીવાની, આ ઉમરાઈએ, ને એસધળી ધુમધામ;
 ક્ષમ્ય કરશે કૃપાળુ ધન્યર, પીલે તું મધુ જામ.
 જીવાની ક્યાંને ક્યાં ફરી મળશે, એ સધળો ખહાર;
 જોખન કાળના રહે જશે એ, સાંભારણાં ને બિદહાર.
 મોજ રોખના દીન ગ્રહેતો, દેખાડે નહીં સદાય.
 કાળ જે વિતી જાય તે, પાછો હાય ન આય;
 ચાલ્યા જાય છે એમના એમજ, દુન્યાના કારનાર.
 પણ બિમ્બરનો સારંશ એ છે, ભોગવી લેતો દીલદાર;
 અતી આનંદી તેજ કાળ છે, કે બેઠો રહે એક કામ.
 ચંદ્ર સુરજ એકજ જગ્યા, પ્રકારાવાનું કરે કામ;
 કુએ પડેલો પ્રીતવાળો, ક્યાં છે યુસૂફ પ્રાણ.
 અરે ખાવરી પ્રિત પ્રિતમાં, બેઠે ધણા છે તે જાણ;
 તારા ઘરમાં આવેલો છે, પ્રાણો એ ગરીબ.
 એ વાત પણ તુજને દેખાડે છે, તાહરા નસીબ;
 બિતાવળી યધને સમરો, સુંદર એક સભાય.
 આ કુલધી ઘર ખાગને લજવે, એવી રોબા દણીય;
 મધૂ પાનારી પુણ ગાત્રી, બોભાવી લેતે કામ.
 સાનથી ફેરમાં મધૂના લાવની, જોખનવાળા જામ;
બોહોનીશે શાક પીલેને, ચંદ્ર સૂરજના કરે કામ.

માલ તારે આંગણે આન્યેછે, તેના લેને લાભ;
 એહ સુગ્રીને કામની હંસી, મંદ મંદને કહે ઠીક.
 વાર વાર હું રાહુ સગજીયુ, મસકરી ગિત્ર અધીક;
 હું સમજીયું કે મન તાહરું, આવ્યુંછે તેની બેપર.
 તેનેરે ખાને બેની તુંતે, મસકરી મારી ન કર;
 તવ હંસી બેલી તે ધંડુ મુખી, કહેછે તું સાથ.
 તેને જોઈ હું બેબાન થઈ હતી, ખરા રમેછે તું રાત;
 તમે હતા તે કે મારી ઉપર, છાંટ્યુંતું ચુલ નીર.
 વાર મારા માટે બોલાવી લો, મનમાં ધરીને ધીર;
 પોતપોતામાં આવી કરડેઓગધને, છેડની થઈ પાત.
 બોલાવીને તેને લાવીને, પરેણી ક્યો તે રાત;
 એક મેહલમાં બોલાવી લાવી, ને બેસાડી દીધો ત્યાંવ.
 મેહલની સહુ નુકતી બતાવી, પાકી ન રાખ્યું કંચ;
 ત્યાર પછી ને મદન મોહનએ, ઝાલીને તેનો હાથ.
 બેસાડી દીધો આંતે લાવી, તેહ પુખ્તની સાથ;

મુદરણુ ૧૩.

બરેમુનીરની બેનઝીર સાથે મુલાકાત વીરો.

દોહરો.

હાઈ મનરંજન કરે, એવો પાણવળન;

સારા ભાગે રંગ ભોગનો, મળ્યોછે મકાન,

રાગ ગરબી,

આવો આવોને નંદના લાલ, ગોઠી કરીએ રૂ."

જોગના રૂપથી ચંદ્ર લજાય, ત્યાં જોગા મળ્યારે;
 ચંદ્ર સુરજ હોય જોમ એક ઠામ, દુખ તેમનાં ટપ્યારે;
 ખગીચો લજવે છે આજ, એમ દરએક રાશીરે;
 ગરીબ સંયોગી સોખની આજ, રચના છે ખાસીરે
 જોર કરી તેને લાવીને, ખેસાડી દીધી ત્યાંહીરે,
 તે મડીના નખરાની વાત, વર્ણવિ નાહીરે;
 આનખાને તે બેડી ઠંક, ચોરી રાશીરે,
 મોંને પાલવથી ઢાંકી દધને, અતિશે અધીરે;
 રાગાણુ લજણુ અધીક, સુરત ખાશીરે.
 પરસેવે બીજાએલ તન, શોભા ન્યારીરે;
 પુષ્પ અંબિકાએ પડેલ, ઝાકળ જોમ હોયરે.
 બે ધડી સૂત્રી તે ચંદ્ર સૂર્ય, લજ ન ખોયરે;
 તેમના બેસી રહે રીસાઇ, પ્રધાન પુત્રીરે.
 હવું નજમુન નીસા તેવું નામ, તે ધર સુત્રીરે.
 ગુલાખી રંગના દાર, મોં આગળ મુક્યારે;
 તેમના ભરતાં ગામે સરસ, તે નહીં ચુક્યારે;
 બેલી રહ્યાદીને તે તવ, બેસી રહ ન એગરે;
 આ ગ્લાસ આમુર્તીના મુખથી, અડાડ ન કુગરે;
 મારા માટે આપ્રાણુ, હંસીને બોલોરે.
 માલ મીઠારે તારા હાંઠ, કમ ન ખેલોરે;
 તૂજ ભર હું વારં પ્રાણુ, ગ્લાસ એને પાયરે;
 એને બોખવ તને મુજ સમ, આનંદ મને ધાસરે;

તને વિ.તી એ આપી લક્ષ; ઉપાડી ગ્લાસરે.
 ગ્રાન ફરવીને મંદ હંસી, બોલી સુભાશરે;
 જને મધૂપાનપર હોય મન, તેની જાયરે;
 જને એ નવ હોય લંછન, તેને ન કહાયરે;
 બોલ્યો રાહજાદો તવ એમ, સાંભળ પ્યારરે;
 કાંઈના મન વિનાનુ મધૂપાન, કશની કામળુગારીરે,
 એમ કરડકની કરી વાત ચીત, ગ્લાસ ભરી લીધીરે;
 ચંદ્ર મુખીને મોઢે રાહજાદે, અડાડી દીધીરે;
 જ્યારે દારૂથી ખળ્યા છાક, હૃદયમાં હરખાયરે;
 બંધ કળી જેમ ખની જાય ફુલ, સ્નેહ પરખાયરે,
 ચાલવા લાગી તવ વાત ચીત, ને પરપુષ્ટ થાયરે;
 બંધ ખારણા વાત ચીત નાગ, ઉધડયા ત્યાંધરે.
 અક્ષર અક્ષરે સહુ વૃત્તાંત, બોલ્યો જીવાનરે;
 નીજ માત પીતાને વંશ, જણાવ્યો નીદાનરે.
 પરીના પણ કહી સંભળાવ્યો, એહ વાલરે;
 છાના બેઠ થકી વાકેફ, કીધી તે કાલરે.
 કહ્યું એક પોહોરની રખાય, મુજને છે ખારીરે;
 એથી બધારે નથી નવરાશ, દશ છે એ મારીરે.
 એ સુણી મનમાં અંબળાઈ, બોલી તે કામરે;
 તમે પરીપર આપો પ્રાણ, અહીં શું છે કામરે.
 મારી કનેથી ઉઠાને પાસ, બેસો ન આપરે;
 હમથી પ્રીત કરવામાં છે ભાખ, રીતનાં પાપરે.

દોહરો.

દીલ હું આપી રીતનું, નથી લગાડતી વાર;
મેંવારું આવું ગને, ભાતું નથી લગાર.

ઝોપાઈ ત્રણ તાળની.

અમથું મન તમને કાણ મુહે,
સુંદર દિલ ખાળીને કાણ રૂએ;
દીપક સમ આસુથી કાણ વહે,
આદેખાઈની આંચે બળે કાણ દેહે.
એ સુણી પગે પડ્યો બેનઝીર,
કહ્યું શું કરું બદરેમુનીર;
કાંઈ લાખ પ્રણે મને ધટે;
હું તને ધર્યું મને તે છે તુરુટે
બોલી માથું પગપર ન ધર,
કાંઈના મનની મને રી ખબર;
એમ ધરારાઓ થયા જ્યાર,
બેઠ હંસી રોવા લાગ્યા ત્યાર.
મનની મનમાં રહી ગઈ વાત,
પાહોર પીતી ગઈ એટલે રાત;
રાતની વાત સુણી જાયો બેનઝીર,
કહ્યું હું બહાનું બદરેમુનીર.
કેથી છુટવા પામીસ નો હું'ય,
આજની લેખાએ કાલે આવીશું'ય;

(૭૪)

એમ ન સમજીશ કે છું હું આરામે,
 શું કહું ફરિયાદો ફેદ કામે.
 આ જાયાયા બિડવા, મન કરજું નથી કામ;
 પ્રાણ કોઈ નીજ હાથથી, કરે ન મૃત્યુ હામ.
 મુજ પર કૃપા રાખજો, મો મારી જીવજન;
 મન આહીં મુકી જાઉં છું, મુજ રમણ સુધાન.
 એમ કહી તેહ થયો વીધાય,
 મન આહીં એનું દીવાનું થાય;
 નીજ નીયમે ગયો બેનઝીર,
 આહીંનો કેદો ફરિયાદો એમ અધીર.
 પરી સંગ કાપી જેમ તેમ રાત,
 વાણી ઉઠ્યો રંગડતે હાથ;
 રંચ રાતનો આંખમાં છાએલ,
 દીલમાં આનંદ સધળા સગાએલ.
 ઉઠે જેમ કોઈ જોઈ સંયોગી સપ્ત,
 સંયોગ ન હોય ને મન બને અવતન.
 નવી વાતની હોસ છે કેર,
 પ્રથમ મન આવવું છે ઝેર;
 મનપર બાર કે દીન કેમ કપાવ,
 મન પ્રકાશીક મેળાવ કવ થાવ.
 કાળા રંગના વાળની ખીતે.
 પાદ સાંજની જુએ નીતે;

(૬૫)

દીન બીચોગનો ખન્યો તે પહાડ;
 ગણીત દીન સગ કાપે તે દહાડ.
 અહીંનો ત એ હાલ જે, વરણો મેં જેમ;
 કુંકે તમે અપાય ક્યો, લક્ષ દધને તેમ
 ત્યાંની લક્ષ દધ સુણા કથાગ;
 બીજા ગમની ખની રી વાતાય
 રજની દુઃખ રોગમાં તેને વીતી,
 જે ઘડી કાપી તે દુઃખ સહીતી.
 સુરત ધારની રહેલી આંખ તાકી;
 ગાલ સુમૃગમાં રજની કાપી નાખી;
 મનમાં આશ ઘોડી ઘોડી નીરાશ
 હાંડે હંસી પણ એહેરો ઉદાસ.
 વાતે વળગાડી નજમુન્નીસાય,
 કહે એ છે મારી ઈચ્છાય.
 એની સજા આજ સરસ સણુગાર,
 તારા રૂપનો દેખાડ ખહાર.
 બોલી ચલરે દીવની ન હોય,
 આપણી વસ્ત પારકી હોય ન કોય.
 કાના કાને કહું રાણુગાર,
 કાને દેખાડું રૂપ અધીકાર.
 શાહબાદી હતી ધણી દુર,
 મનમાં ધારું હતું એ જરૂર.

(૭૬)

જહાષ ઘાઘને તે એમ બની,
 બે દીનની પ્રણી હોય તેમ બનીકની,
 મુખડાનું તે રૂપને, કાંગરીનો તે રંગ;
 બંદરવાળી રાતડી, જોઈને થાય દંગ.
 મીસી યાને તેની હોઠ રતારા,
 બદખરાંની સંજ્યા સ્યામારા.
 આંખોનું રૂપ ને ફેર કાળજ,
 તું કહે નર ગિસ્તાંમાં સંઘ્યાકાળ,
 તેપર મેરા તાણિલ લીટીવાર,
 નારૂતીક હાથે જોગ રહે તલવાર.
 પટી પાનની મીસીની સાથ,
 રાત ચાલ જોમ સંજ્યા રતારા હાથ.
 પેસવાજ એક ડાંગ તે પર જગમાગે,
 તારાની આંખ તેપર લાગે.
 કશ્મી જાળીની એક ઝોઢાણી ઝોડે,
 ચંદણી સુખ સુધ પડે કોડે.
 જવાહીર જડીત કાંચળી તે જોય,
 દુત હસ્ત રગડે બેભાન હોય.
 ઝીણી પેરણી પવન સમાન,
 તન સ્વચ્છતા જાણામ મનમાન.
 જર કુબેલી કરો કરોમ,
 મુખ રૂપીથી બમણી પ્રકાશીમ.

(૭૭)

પાએ પડેલ એક મોંઝણી, જરૂરી જેવર કામ;
જેના ટીકી તારાથી, પ્રકાશીત પૃથ્વી ધામ.

તે તારૂં માયાથી સર્જ પાવ,

કુબેલી જવાહીર દયોય.

શુદ્ધિ બંધન અને તે શરીર,

પોશાક પ્રકારો જવાહીર;

શાયે મોતી રહે એમ ઊભરો,

ગગન ગંગા ક્યામ રાતે આકાસે.

કપાળે ટીકા એમ દમકે,

વાણુ ચંદ્ર તારા જેમ ગમકે,

વાળીનું પ્રકાશ કાંત હેક,

વીજળીના હોરા ઉડી ભય કંક.

હીરાનું ઘોરીઉં એમ ઊભરો,

કિર્ણુ સ્પારે સુરજ પ્રકારો.

ઘોરીઆ નીચે ચંપકળી વિસ્તીર્ણુ,

સૂરજ આગળ હોય જેમ કિર્ણુ;

લીસમ હાર છાતી ઊપર, જેવર સુરજ નેન.

ઝાંકી રહે શોભા બચ્ચો, જોએ મળે મન એન,

મોતીની વાળીઓ રહે સરકી,

દિલ જ્યાં રહી ભય મન પટકી.

સુંદર સાંકળ હતી એક ઉરે,

જેનું ધ્યાન મનમાં રહે પુરે પુરે;

(૭૮)

ભુજ ખંધન બાળુનાને નવ રતન,
 ડાળીઓ કુલથી જૂઠે જેમ ચમન,
 પોહોંચી લીલમની એમ જણાવ,
 ઠાળ કુલથી નજીક કલાવ,
 પાયલ માણિકની ધુપરાદાર,
 ખુની આંસુ જે પર સદા પાર.
 પાએ વાદલીઆં છલ્લાં કુલ,
 આંખો દિલપર ખાતાતાં કુલ.
 કુશ સુગંધે કરતુર ખતુન લાજે,
 શરીર અતરે કુળેકું ઝાજે;
 ભોથી આકાશ સુધી મેહક,
 કુન્યા તેની સુગંધે લેહક.
 એમ તે યદ્ય જવ સણગારે,
 ચંદ્ર સુર્ય મુખપર પ્રાણ વારે;
 ગંગને ગદ્ય તેના રૂપની ધૂમ,
 નીજ ભૂજ દાયણ લીધા ચુમ.
 અવાસોએ ધરના કયું, ખંદોળસ્તનું કામ;
 લમામીના પડદા સહુ, તમતમાવી દીધ તમામ.
 કર્શ પાથરી સ્વચ્છ કરી પલંગ,
 ઝકઝકી કપર નાંખ્યું નવીન રંગ.
 નર્ગીસી ગુલદસ્તા અજોડ,
 નાકે મુક્યા જુકી વાર કરોડ;

(૭૬)

વીલાયતી મેવા ચોમેર મુકાય,
 ફુલપર જેમની સુગંધ વધી જાય;
 પવન અતર થયો ધર માંય,
 રીંશીઓ મુકી તાકે ત્યાય;
 ક્યારીઓ એક ગમ અપાર,
 ડાળાઓ સાણગારેલ હારો હારન
 અથાણા મુરખા ઠીક દેખાય,
 ખારના હાટડામાં મુક્યા ઘણાય.
 પલંગ પાસે એક ગાદી પયારી,
 ઓશીકા તમામીના હીધા વધારી;
 ફુલનન ને મુક્યાં પાનદાન,
 જુક્તીથી મેલ્યાં હર પાન.
 જડાવી અતર દાન ધરેલ,
 નવીન હસ્ત કૃત ધડેલ;
 મસ્તકે પુઠાં બંધ એક કીતાબ,
 જહુરી નઝીરનું કુલ ધન્ટેખાળ.
 ચોપડી એક મુકી હતી, જેથી ગુલકાર લખાઈ
 ભરપૂર કાવ્ય સેદા અને, મીર હસન તે માંય.
 કલમદાન એક નાજુકી ભરપુર,
 પલંગ હેઠે જુક્તીથી જર.
 ધરેલ ગંજીશ એકગમ રાજપાશ,
એકગમ ચોપડ જે દુઃખ કરે નાશ.

શીશા ઝલાસને દારૂ કપાળ,
 ધરેલ તેપર કરી ઇતેખાળ.
 પણ સંતાડીને તેને રાખે,
 કેમે ન છુટે તેમાંથી જો કાંઈ ચાખે.
 રાજ રસધેયાને કલ્પું ખખરદાર,
 બોજન રાખજે તું તથ્યાર.
 એહ સહુ સાણુમારાયું જ્યાર,
 મટકે સર્વ નવીન ભીગેલ ત્યાર.
 સંધ્યાકાળથી લઈ એક છડી,
 તે છડી જે આગીઆથી જડી.

બગીચાની બેઠક ઉપર, ફરવા લાગી એ કામ;
 લજ્જા આણી તેને જોઈ, સુર્ય છુટે નીજ પામ.

મુકરેણુ ૧૪.

બેનઝીરના આવવા વીધે બને પાતે
 પાતામાં સંભોગ વીધે.

રાગ ગગળા.

(મારા સ્વામી મારાથી ખોલો. એ રાગ.)

સંયોગી મને મધુ પા જીવન,
 વીધોગે હું અકળે થયો છું હેરાન.
 તળવળ તો હતો તે તરફ બેનઝીર,
 સંધ્યાકાળે કેદી છુટ્યો નીરધીર,
 પણ તેણે ક્યો એટલો ઠીકઠીક.

(૮૧)

ડાંગરીયા પેહરી વચ્ચો ઠીક ખાટ.
 ગજાઆણીની સંભર કરી જીવિત વાર,
 તંગ સાંકડા પોસાકે યેને તેવાર.
 ધરી અંગે હીરાગાણિકના નવ રતન;
 તે કુલ એગ બન્યો કે લાજે સમન.
 આકાશ સંચરી પર ધમને સ્વાર;
 ધયો આકાસે તે પવન એક વાર.
 એકા એક આવી ઉતરી તે જગાવ.
 જ્યાં મટકાતી હતી તે કુટટી ત્યાંય.
 નજર અપછરાતી જવ તેપર ધધ,
 દુસોમાં જધને તે ઉભી રહી.
 સંતાધને જોખનપર નાખી ધ્યાન,
 જોયો અચંખીત રૂપનો તે જીવાન.
 કંઠે નાખી દીધેલ છે લીલો ખેશ;
 લીલોતરીમાં જેમ ચંદ્ર ઉભો હોય ખેશ,
 કહે તું કે છે ચંદણી એહ રાત,
 જોલેલી છે એ લીલોતરીનેજ સાથ.
 તે રૂપ અને પોશાક ને એ બહાર;
 ભીલમમાંથી સૂર્ય કીરણ પ્રસાર.
 તે લીલા ભલુકાની જોધને શાન,
 હીપકને ધડું બગણું બળવાનું ધ્યાન;
 ખાસો હતી તે બળી બાણી જોધ;

(૮૨)

કને આવી તેને કહેવા લાગી કાઢ.
 કહેા કી તરફ તેને લઇ જઈ હું,
 ત્યાં હુકમ દો ત્યાં હું બેસાડુ છું
 કહ્યુ તે જે સણગારેલો છે મકાન;
 અહીંથી એમ થઇ પોહોએ જીવનન.
 ફરમાવ્યા પ્રમાણે એશ ઉડાડ્યો,
 છુપી રીતે લાવી ત્યાંહ બેસાડ્યો
 એકાંતે આવી બેઠા બેનઝીર;
 બીજી ગમથી આવી ત્યાં બદરેમુનીર.
 તેને જોઇ મૃછાંગન તે ત્યાં થયો,
 વસ્ત્ર ધરેણે તે લોભાઇ ગયો
 લજ્જાને ખુદીમાં ભારે લડાઇ,
 અક્કલ એમની અકબાઇ ગઇ.
 હાથ ઝાલી માઠી ઉપર તાણી,
 પ્રિતીની દારડીમાં તે બંધાણી;
 કહેવા લાગી તે કે મુક મારો હાથ,
 એ ગરમી જેની છે રહે તેના સાથ;
 કહ્યું હાથ ખ્યારી મને ખાજીઓ,
 તારા લુખાપણે મને ગાળીઓ,
 ઓ ઠાર મારનારી અહીં બેસી જાય,
 મારા હીંચણને તું ટકીઓ ખતાય;
 લજ્જાને છે એમ ક્યારેક મારું કિલ્લ,

બેઠા હાથે દાખીને તું મને મળ;
 છેવટે કરીને ધણા નખરાય,
 ગાદી ઉપર બેઠી તે રમણ પ્રિયાય;
 મધૂ ગુલાખી ચાહ્યો ફરી ફેર,
 ખીજા રંગ ખીદ્યા ત્યાં શુભ પેર;
 બેઠી ચંદ્ર મુખ બ્યારે થયા ચક્રચૂર,
 નવીન વાતત્યાં ચાલવા ભાગી જરૂર;
 લોડીઓ ત્યાં જો ઉભીતી હજાર.
 આંખો ઢાંકવા ભાગી થઇને લાચાર;
 ખપાસો હતી તે ખસી ત્યાંથી ગઇ.
 કામ જીદ કાઢીને વેહું ચાઇ ગઇ,
 ધીમે ધીમે કૂડે થઇને બેહોશ,
 મલંગ ઉપર પોઢવા ધરી બારે હોંશ.
 સંતાયા ચંદ્ર સુર્ય એકજ જગ્યાય,
 તાણી લઇને પડેલ અતી વેગે ત્યાંય
 થવા ભાગી ઉઘાડી ત્યાં છેડ છાડ;
 સરૂપ ધરના જીવડી ગયા બે કમાડ;
 પીવા ભાગ્યા સ બોગી મધુપાન,
 ધરછા વૃક્ષ તેમના થયા ફળ વાન;
 હોંઠે હોંઠે મળ્યા વફાથી વદન,
 દિલની સાથે દિલને લન સાથેજ તન
 મુખી આંખથી આંખ થઇને પુરા લાલ;

(૮૪)

ચીંતાએ સહુ દિલની યધ પાપમાલ,
 લાગી જ્યારે છાતી તે છાતીની સાથ,
 નખરા નાજના ચાલ્યા ત્યારે હાથ;
 કાઢની એળીને પડી આગળથી ફાટ,
 ચીજી કાઢની યધ ગધ ખારે વાટ;
 દુઃખ સરવે તેમના વહીને ગયા,
 નવીન પુષ્પ તેઓ પોહ્યાંચાધ ગયા;
 બેઢ ઉઠ્યા ખીને શરાબે ઉન્મેદ,
 કાઢનું રાતું મુખને કાઢનું સપેદ.
 પલંગથી નિએ મુકીને નીજ પાપ,
 નીકળી આવ્યા પ્રિતીની ભરતાં આશાપ,
 સ્પાદિટ કેરૂં યએલાંજ ચુર.
 બાદી ઊપર બેઠા એકએકને હજુર,
 પરસવામાં કુંબેલ તે પ્રાણનાથ,
 નીચી આંખે બેડીતી કામની સાથ,
 બેઢ અતીઆનંદ બેઠલ અહીં,
 પોહોર એટલામાં વાગી ગયો તહીં;
 પોહોર વાગતાં ઉઠ્યો બેનઝીર,
 છખી દુઃખની યધ ત્યારે બદરેમુનીર;
 મિલકી ચાલી નહીં ને કરીની કંઈ વાત;
 આંખ બેઠાવી જોયોની જતો સ્વામીનાથ.
 બોલ્યો તે કે ખારી કાપર થા ને એમ.

(૯૫)

કરી આવીશ યોલી કરો ચાહો જેમ,
તેના રસણાથી દુઃખી તે જીવાન,
ગયો પણ આપે આંસુડાની નિરાન;
બેઢનાં મન એમ મધ અથા હુતા કેદ,
બીયોગે તેથી પામતા હતા એદ;
ખંધાયો એજ ધારે પછી ત્યાં સદાય.
સંધ્યાકાળે આવી પોહોએ ત્યાંય;
હંસી યોલીને કાપતો પોહોર રાત,
ધશકંડપના રોર ઉઘાડે ખરેખાત.
વિયોગે કદી અકળાય તે. નંગ અમુલ,
સંયોગે કદી કુલતા હતા જેમ કુલ,

પ્રકરણ ૧૫.

મહરૂખ પરીને એક દૈતના કહેવાથી ખરેખુનીર
તથા બેનઝીરની પ્રીતની ખખર થાયછે.

છંદ લલિતની ચાલ.

મધૂપાય પ્રાણ મધૂપાયરે,
પારમાં કરીશ વેહેલી થાયરે;
ચહો મો મળી બદલો લેવાને,
ધારેછે દુઃખો દાણુ રવાને.
આરાક માશુકને એક ઠામ તે,
બેસવા ન દે બેસવા ન દે;

(૮૬)

કાઢના સંયોગ કાઢના સંભોગ,
 ગ્રહને નવ ગમે એજ ભારે રોગ.
 સંયોગનો સત્તુ વિયોગનો પહાલો,
 એવો ગ્રહનો ઠાઠ નિત્યછે ધલો;
 સંયોગી નીશા ને વિયોગી દીને,
 ફરવેછે એ શુ' કહું તને.
 એટલો મેળાપ તેમનો નવ ગમ્યો,
 તેમનો વિયોગ મનમહી' રમ્યો;
 કાઢ દેતે દીધ પરીને એ ખખર,
 માશુક આરાક યેઈ ગયો ખીજી જીપર.
 એ સુણી તે ભડકા ભભુકા થઈ,
 કહેવા માગી હાથ એ પીડા નવી;
 મુલેમાનના સમ હું પાઉં છું,
 તેના પ્રાણીની હું રાત્રુ પાઉં છું;
 ફતને કહું મુજને ખતાય,
 કહે એક ખાગમાં ઉભેલો તો ત્યાંય;
 કામણુગારી કાઢ હુતી તેની સાય,
 જાહેલીતી તેને દોષને હાથે હાય.
 જોગ જોગે હું જીડ્યો તે ભાણી,
 નજરે પડ્યાં એજ રૂપના મણી;
 એ હડતી ખખર તેને જવ પડી,
 બાધી તેને જોઈ લો' હું જે ધડી.

(૮૭)

શોડય તે ખની હાય માહરી;
 કાચી ખાધ જાણી ત્યાહરે ખરી;
 સનમુખે મારે તે મુખ યાય જ્યારે
 લુધડાં તેના કશું હું તાર તાર.
 એજ સમ વચન હુતા મારી સાથ,
 વાશ તેનાં વચ્ચે ને મારા હાથ;
 અગ પુર્વજે સત્ય કહ્યું છે તમામ,
 મનુષ્ય જાનિછે નિત નીગક હરામ.
 રીરા રસાયા એ ભડકી બેઠી એમ,
 એટલે ધંદુ લાજ આબો તેમ;
 કાપમાં તેને જોધ ગયો ડરી,
 તું કહે કે જીવતાં ગયો મરી.
 ડાકણની પેઠ કડ તે પડી,
 બોલી સુણરે વાલી વેરી આ ધડી;
 થોડા આબો તો તુજને સેલ કાજ;
 કે તે ધનવંતીની જોડી મુખ લાજ.
 અમથી અજગા રહીને એમ છુટશો,
 ઉપરા ઉપરી મોજો લુટશો;
 મુચલકા આબો તો તે નજે ફરી,
 વાશ એનો ખદલો લઈ તો હું ખરી.
 રાજ થઈને જેમ જાળતો તું નીરા
 દીન તાહરા હવે તું સંભારીશ;

(૮૮)

નીજ પ્રીતીની મોજ જો જરા,
 કુપ ઝંકાઈં છું જો જે પાસરા.
 તુજને જીવયા મારું શું ગરીબ,
 પણ એમ ધરછે છે તાહરા નસીબઃ
 દુઃખના કુવામાં તુજને કંસાઈં,
 જેટલો તું હસ્યોછે તેટલો રોવરાઈં.
 એમ કહી ખોલાવ્યો એક પરીસંત,
 કહ્યું એને મુગુરોની પુલિવંત;
 તાણીને એને વેહેલો લઇને જાય,
 જંબીર દુઃખના વનને ખતાય.
 વેદના ભરેલ કુપછે એક ત્યાંય
 જેના મોપર લાખો મણની છે શીલાય.
 એને લઈ તે કુપે કેદ કર ન ચૂક,
 તે શીખાને તેના મોની ઉપર મુક;
 સંઘ્યાકાળે એને આપ જે અહાર,
 એક પવાલું પાણીથી ન દે વધાર.
 એ શીવાય ખીજી આપશે નહીં,
 નિતના એ ખારાને કાપશે નહીં;
 એ મુણી તે દધતે હાથ ઝાલ્યો,
 એમ ગ્રહીને આકારો ચાહ્યો.
 તેની ઉપર આકારી આવ્યો એ ઠેર;
પવન યજ્ઞને પ્રાણ્ય ચાહ્યોજ ઠેર;

(૮૯)

એમ જય યદ્ય ભાગ્યશાળી મેળ,
 હાય હાયની સાથે ચાલે ફેળ.
 દીક્ષને તે કહે આજ છે જે માન,
 ધરાકની મેઝરાજ એ છે તે તું જાણ;
 કેદ તેને કર્યો કૂપની મંહીં,
 કોકસસ પર્વતની વાટ હતી જહીં.
 તે યુસુફ થયો કેદ કુવા માંવ,
 નીચી તે જગ્યા ઉંચી યદ્ય જાણાય;
 ભાગ બિધડગ તેહ કુપના,
 તેમાં આવ્યો તે પૂર્ણ ચંદ્રમા.
 પ્રકાશીત થયું ધાગ તેનું સાર,
 કુપની કીકીનો તેહ ખન્યો તાર;
 આંધળો પડેલ પ્રકાશીત થયો,
 તે જીવાન સાંપતનો માણી ખન્યો.
 પગ તેનો જ્યારે પાતાળે ગયો,
 તેના કુખથી કુપ ભરાઈ રહ્યો;
 અચરતે ભોંયે પાણી સમાયાં,
 કુવાના આંસુ રોધ સુકાયા.
 પવન કાંપી ઉપર આવ્યો જે વખત;
 પથરથી મોં કુપે ઢાંક્યું તરત;
 મન તે પ્રાણનું ધડકે ધક ધકી,
 કાળજી કંકડા યદ્ય નીકળે તે ધકી.

અંધારે અજવાળે નીકળ્યોની જો
 કેદ થઇ ગયો અંધકારે તેહ;
 નીકળવાનો રસતો સુઝ્યોની લગાર,
 આંખે કાળો થઇ ગયો સનસાર.
 અંધકારે તેના એમ ખોયાં પ્રાણ,
 જેમ કાઢને ફસનાઈ કરે દગાણ;
 ચીસો પાડ ને પોકારે ધાણ;
 માથું ચારેગમ ફેડે શું બાણ.
 જેને તેને ચીસે પોકારે સહી,
 કાઢ કાઢે ત્યાં આપ્યો નહીં;
 ઈશવર વિના મિત્ર નવ મળે,
 દાસ્ત કાણ ત્યાં કે દુખ સાંભળે.
 અંધારો કુવો તેનો દાસ્તદાર,
 તે રીજાય તેને માથે કૃપાકાર;
 જા ન આવે ત્યાં જોયી સુખ મળે,
 કુવાનો પોકાર કાણ સાંભળે.
 કુવો તેનો મિત્ર નીત્ય થઇ રહે,
 સેથી જે સુણી તેહને કહે;
 કુપ તેને પુછે તેતો કુપને,
 અંધારા વિન કંઈ સુજે ન ભુપને.
 અંધારામાં જેમ નાસ્તીકનું મન,
 દુઃખમાં નરકને તેહથી સજન;

(૯૧)

રાતનું અંધારું દીવસનું નીનૂર,
 નીત્યે દુખ અંધકાર તેહમાં જરૂર.
 પ્રીતની પીડાથી દહાડા ગાળ તો,
 રૂદર પાણી પીને વેળા વાળતો;
 તે અંધકારને વાળું શું હું હાથ,
 લેખણે કાળા આંસુ નિકળી જાય.
 કુવો તે હતો દુખનો સતંભ,
 દુઃખ દોહસાની નીશા જેમ સંભ;
 ઢુંકમેં કથ્યું દુઃખી આખ્યાન,
 રહેવા સાચ્યે તેમાં તે અમૃતપાન;
 તેનું છુટવું સુઝવું નથી,
 ઇશ જાણે ક્યારે નીકળે તેમાંથી.
 એમ કંસે ગયો તેહ બેનઝીર,
 બાકુળતામાં પડી બદરેમુનીર.
 બે દિલોમાં હોય છે જ્યારે પ્રિત,
 દિલને દિલથી આકર્ષણ છે ખચીત;
 પીડા ત્યાં થએ દુઃખ આહીં થયું,
 જીવ ત્યાં રોકાએ મન એ ગભરાયું.
 બાણે દહાડે તે નાબો, જોયી ચંદ્ર સળાય;
 આંખોમાં તેની ખતી, કાળી શહુ દુન્યાય.
 નજમીનનીસા એમ જીવરે, શું થયું હશે આ પ્રાણ;
 ઇશ જાણુ તે પૃથપર, શાં શાં થયાં અંધાણ.

(૯૨)

તમે માંડાં થયા છો એ બારી,
 તે માથુક છે શી પરવા તમારી.
 ઇશ ભણે ખેલમાં ફંસાયો તુજ ચાર;
 મારી ચીડ છે એમ પ્રાણ ન વાર.
 રહી રહી વધરાવે છે તે મન ભાવ,
 અમરતી તું પ્રાણ ન ગુમાવ.
 જે રોકાએ તેથી રોકા જોએ;
 જે નમી જાય તેથી નમન્ત જોએ,
 કંઈ ખેલ કાઢ્યા કરે બેની,
 આપ સંભાળો ને સુખ બેની.
 સુણી છાની રહી દીલે અંખજાઈ;
 તેણે ઉતર દીધો કંઈ નહીં.
 એ જીવર વીતી ગયા દીન ધણાય,
 ખગડવા ભાગ્યા ઢંગ ત્યાંય.
 ભામતી દીવાની છે એમર ભગતી;
 ઝાડોમાં જઈ ફરતી તે મમતી.
 મનમાં બ્ય કુળતા એ ધર કીધાં,
 બેસાં કપ્રા જોયા માંડી ભીધાં;
 વીયોગી તાવે કંઈ દીલમાં ધામ.
 મોતી આંસૂએ આંખ ભરે ભામ;
 આપુરા પર શીસાઈને, ખહાને જઈને સોય;
 મન મોકળ કરી રોય તે, બ્યારે કાઈ ન હોય.

દુઃખ તાવ પીડાયી કાંપી કાંપી,
 એકલડી રૂએ મેં ઢાંકી વીલાપી;
 પહેલા સરખી નહી વાતને હાંસ.
 ખાએ પીએ નહી ને રહે ઉદાસ,
 જ્યાં એસે ત્યાંથી ન બિઠાય;
 પ્રીતીમાં દીન રાત ગળી જાય.
 કાંઈ કહે કે કુંવરી કામે ચાલો,
 તો ઉઠે કહીને કે હા ચાલો,
 કાંઈ પુછે કે શાં છે હાલ.
 તો કહે એ છે હાલ હવાસ;
 કંઈ વાતની કરે કાંઈ વાત,
 પુછે દહાડાગી તો કહે રાત;
 કાંઈ કહે કે કુંવરી કાંઈ ખાઓ,
 તો કહે ઠીક કાંઈ મજાઓ.
 કાંઈ કહે કે કરો કંઈ સેલ,
 તો કહે સેલથી મનછે છાકલ;
 પાણી પાય ત્યારેજ તેને પીવું,
 દુઃક ખીજને હાયજ છવવું.
 ખાન પાનની શુધ નહીં સગાર,
 દીલમાં બરેલ તેની પ્રીતી બિબાર;
 ખાગપર મન નહીં ને કુલ પર નજર,
 સનમુખે તેની છબી આઠા પહેર.

(૬૪)

છાનામાના તેહથી, જ્વાલ જ્વાપ અત્યંત;
નીત્યે તેની રૂપરૂ, તેજ દુઃખનો અંધ.
કવીતનો આવી ચઢે, વાદ વીવાદ પ્રસંગ;
એ ત્રણ શબ્દ હસના, એ કહેતી નવરંગ.

ગરબી.

આધવણના સંદેસાનો રાગ:

પ્રીતલડી શાકેર દેખાડે છે ધણી,
મારા મનને મુજથી મુકાવે આમ જો;
બારીથી મને મેળવ વેહલા વીરવપતી,
નહીં તોરે મારા મનને રાખો કામજો.
રૂદર રડનારી આંખનો વાંક કંઈ નથી,
મન માહાફ મને નાંખે દરીઆ માંયજો;
આકારો હંસાવી નોહોતી એટલી,
જે સાટે મને રડવું પડવું હાય હાય જો.
રાતરને રો બપોડા દહિં કંઈ હસન,
મિત્ર મારો જ્યારે પૂજવે આવી રીતજો;
ગરબી ચોપાધ કે કાધ કવીતને,
ગાવું એમકે દુઃખ ઉપજે વીપરીતજો.
એ પણ કહેજો પ્રસંગ કંઈ આવે કદી,
નહીં તો એતી પણ નહીં પરવાયજો;
કેમકે મનનાછે એ સધળા કારણો.
મન બીનાતો સર્વ બને પીડાયજો.

(૬૫)

નીકળી ગયો હાય જીવ જો પોતાતણી,
ગરબી કયાંની ને કયાંની છે એપાધજોડ
હામી કહે એ વિશ્વપતી સુણ વીન્તી,
બારીને બારાની ન આપો જીદાધજોડ.

—જોડો—

પ્રકરણ ૧૬.

બારે મુનીરના દુઃખ વીશે અને એરા
બાધને બોલાવવા વીશે.

દોહરો.

ગુલાબની કળીએ મહી, મધવો પા મને કામ.
કેતકી ફુલનો વું ખરે, લે ભુજે નર્ગીસ જામ;
વાડીની રચના જોધ, કથું એક દીનની કથા
કમક આ સંસારમાં, સુખ દુઃખ વીગતે થાક.

રાગ ગરબી

પડવાની પરપ્રીત

પરીથી હિતગ પ્રાણ બીડી એક દીન બારીરે,
કથું વાડીને જાધને જો બને તેની ક્યારારે;
કળીની પેઠે મળા માર' ખોલેરે.

કમક દુઃખ જામી ગયું છે મારે દીલેરે,
ફુલથી તેને આવતી વાસ બારાની;
તને ઇચ્છા થઈ બામના ફુલ ક્યારાની.
પાહરિક દીન ચઢે સાધને મોં હાથે,

(૯૬)

નીકળી પાડીની સેલ કરવા એ બાંધરે;
 લીલમની ખુરશી નાખીને તે બાગરે.
 બેઠી આન બાને મનહરણુ તે સુભાગરે,
 મુકાણુ બિપર પગ એક અટકાવી દીધારે;
 ખીજો ખુરશીથી હેઠળ લટકાવી દીધારે.
 પુછીશમાં તેના પાપ રંગ બચ્ચાને હાલરે,
 વખાણુ શક્તીના મોંમાં જીભ મુગ્ધી તે કાલરે;
 આંજળીએને તળવાથી લાલાને દાધરે.
 એથી શોભા ન પામે કાંઈ નજર બાગરે;
 સોનેરી કાંખીએને તળવાનો તે રંગરે,
 સોનેરી આસૂર રવારા જોઈને યાવ દંગરે,
 જવાહીરના છદ્દમાં ભર્યા પોર પોરરે;
 જેમ જરીની ટાંકી હોય મખમલપર કોરરે.
 સુતી ઉઠલી હતી તે કામણુ કામરે,
 માથે કલચઢી પડેલી એક દિસ્તીતી બલે ભામરે;
 જીવાન રતુને ઊગતો બહારરે.
 છાતી બિપર આવેલ કુચ્છ ઉભારરે,
 જોખન મધમાં આવી બેસવું તેનું બ્યારરે;
 માદળીજી જોઈ અભીમાની યવું કામણુગારરે.
 દારીએ હોકા એક લેઈને ઉભીતીરે,
 જેમાં લાલા નીપતી ધણી શોભીતીરે;
 કાચનું તે હોકે જવાહીર કામરે.

(૯૭)

જરમાં કુંગી ગએલ હતો તે તમામરે,
 પણ તેની ઊપર પડેલ હતો એક પેચરે;
 એ સમજું તેની આગળ હતું છેક નચરે.
 નાનુક હાંઠ ઊપર મોં નાલ મુકીરે,
 પડે દીલનું ધૂગાડું કાઢતી કુંકી કુંકીરે;
 અહીં તહીં હુટ્ટી નાખતી ઉચાટરે
 કાઢતી જાણે કાઢ જોતો હોયજ વાટરે;
 દાસીઓ બોલેલી હતી આસ પાસરે,
 જેને જે મોંપેલું કામ તે હાજર ખાસરે.
 કાઢ લઇને મેઝરછલને કાઢ હાર પાનરે,
 કાઢ લઇને ચાંગર કાઢ પીક દાનરે;
 રશીલી ચાંબેલી ખની તંગ હરતરે
 પોશાકને ધરોગ્રાથી હરેક દુસ્તરે.
 બોલેલી આંખો હુટ્ટી કરી વીવેકરે
 લજવાળુ ખનીને પ્રાણ ધાતીક છેકરે
 આંખ ઊપાડીને જે તરફ કરે નીધાયરે
 મૃછાંગત કુલ અને ધાસ તરત યધ જાયરે.
 સાહેલીઓ ચંદ્ર મુખી હતી જે તેની સંગરે
 ખુરશીઓ નાંખીને બેઠી હતી તેઓ રંગ રંગરે;
 ખરાખર ખરાખર અહીં અને તાંહીરે
 આસપાસ તેના બેઠી હતી લઇને તને માંહીરે.
 તે વખતની શોભા કહું શી કહાયરે

(૯૮)

જેમ તારામાં પ્રકાશીત હોય ચંદ્રમાયરે.
 રૂપ અતી પ્રકાશીત હતું તે ખાગ માંયરે;
 હરેક કુલની તે કુલ પર હતી નીધાયરે.
 ખાગ નહોતો તેહ હતી ખરે હાંશરે,
 કુલ અને કળીઓ હતી અતી બેહોશરે;

હોહોરો.

સુગંધીમાં કુબેલ હતી, તેહ પ્રાણા આધાર.
 ખમણી શોભા કુલની થઇ ગઇ તે વાર;

ચોપાઈ ત્રણ તાળની.

કુલ સુગંધી ખન્યું ધન ભાગે,
 તેની સુગંધ વ્યાપી તે ખાગે
 તેની છાંયા પડી જ્ય સમન્ત;
 યયાં ગુલ લાલને નસતરન.
 વૃક્ષ ઉપર પડ્યો તેનો ઝલકાર,
 ભીલમ આઘો તેણે ચળકાર;
 તેના પધારે દીપાયો ખાગ ઠીક.
 ધીરજતા પવનની જોડી ગઇ અધિક.
 તેહ પુષ્પનો જોધ ખહાર,
 ખમીઓ કુલ જોધ થયો દામદાર.
 કુલને કળીઓ સહુ મળી,
 કહે ખાગનું દિલછે એ કળી.
 ખુલખુલે ખોઈ પાડીની ચાહનાય,

(૯૮)

સર્વ પેઠ કુમરી કરે હાય,
દર્પણ બન્યા ત્યાં દીવાળ દ્વાર;
પ્રકારો સૌ મનમાં તે ચંદ્ર ત્યાર
એટલે મનમાં કંઈ આવી ગયું;
નખરે તે કામણગારીએ કહ્યું.

અરે કાંઈછે આહી'આવો,
મારી એશ બાધને બોલાવો;

અચરત પુર આવેળછે, ને અચ'ખીત એકાળ;
જેએક ધડી મુજરો કરી; દુઃખ બંજવે વીરાળ.

ગભરાએલછું મન મારું રીઝાય,
થોડેક દિલના દાઢ પુલ યાય.
મન તો લાગતું નથી કાંઈ પેર,
જીવ બળેછે એ અંધેર.

એ સુણી દોડી ગઈ એક નાર,
એશબાધને લાવી પોકાર;
તે કાફર આવવા લાગી આનખાને,

પ્રાણ જોષ ખોયા મુસલમાને
અચ'ખ ખીક ચાલે તે કામ,
પગ ફેનો ફે મુકતી તે બામ
બીડની ગરમીને ગાયણપણ,
કેંધી બલુકું મુખ તેહ તણું;
મોંપર વીખેરી દીધેલ વાળ,

(૧૦૦)

ઐતેં ઇંદુર પર આવેલ વાદળ;
વગર લોચેલ મીસી હાંક,
જેમ મોંઝે, ગણીત નીરા આવી ચોંક
કાંને કુંડળી હતી એક પડેલ,
ચંદ્ર કુંડાળો હોય જેમ જડેલ,
ચીર અગરીને નરગી સહાર,
કિનખાખનો ઘાઘેર રૂમી વાર.

લથક કુંડની તેહની, અને મટકતી ચાલ,
આછો પાલવ મસ્તકે, પડેલ પાપી શાલ.

ઝાકળી કાંચળી સાંકડી અત્યંત,
કારે વાદળી જડીત્ર વસંત.

સાલુ થોડક માયે ખરોલ,
થોડીક કાંચળી રગડે ફટલ.

જોખન મેંદીનું ને સાંકળાં છડાય,
પગે સોનના ઘેઘે કડાય.

ચીર ચાલે તેહ બહાડી,
કડાથી કડાને વગાડી,

વગર ખનાવેલ તેનું રૂપ,
કુન્યાપર વાણે પડે જેમ ધુપ.

કેટલીક કાફરો તેની સાથ.

તે તો માવી પકડી હાથો હાથ;
નખરે લપટે સાજ સરંજામ.

(૧૦૧)

આપી ઉભી રહી તેહ ઠામ;
 બેઠક ઉપર ફરશની હજુર,
 વીવેકે સન મુખે બેઠી દુર;
 ગોરીના હુકમ મુણીને સાર,
 સાજ ઉપાડી લીધા સર્વ ત્યાર!
 તખસા ગુન્જે આકાશપર, કરી દીધ ખેંચા ખેચ
 માનવમન હર તાળમાં, તલ્લે આવ્યા વીનવે હેંચ,
 ટપો ગાવા સાગી એહઆને,
 જીવ નીકળવા સાગ્યે હરતાને;
 અચરતી તાળ પડે એમ સાદે,
 તાન વ્યાકુળ થઇ જાય નાદે,
 ગટકડી તેહકે શેરનુર,
 લીટોખંધ ફુલકણી જરૂર.
 કળી ફુલ સમાન તે ખ્યારી,
 કસ છુટેલ મનમોહ નારી.
 તે વખતની શી કહું વારતાય,
 એવી ખંધઈ ગઇ તેની હવાય,
 જાન તાનને રૂપવંત તારણ,
 ખાગ શોભાને સુર્ય કીરણ.
 ચાર ઘડી દહાડો હતો ખાકી,
 સોહામણી છાયા ઢળેલ આકી.
 કંઈ વૃક્ષ છાંયાને કંઈ તકકામ.

(૧૦૨)

ડાંગરી લીલોતરી કંઈ જાણાય.

છલટે વિંટળેલ તમામ સાર,

સોના રૂપેલ પાંત સાંજ સ્વાર

લાલા જોખન હજારા રંગ;

આંખે દારાને કેદ તુરંગ.

મુલાખી સરખા થઈ જતા, દીવાળ ને વળી દ્વાર;

વૃક્ષ છેદી નજરે પડે, સાંજ તારા રૂપધાર.

ચાદર છુટેને પાંણીનું જોર.

વૃક્ષે પક્ષીઓ કરી રહે શોર,

સર્વ સીધાને નીર ગતીત;

કેદથી પાણી વહેતું ખચીત;

હડતી નોખતના ધીમા સાદ,

વેગળેથી કાને પડતા નાદ;

મનહરણુ અતી નાચ અલાપ.

ગોરીના તાનને તખલાના યાપ,

દિલને દળે હાથ પર ધરી હાથ;

ઘેર બિછાળે ઠાકરની સાથ,

મનુષ્ય મનજ યાય ની ભક્ષ;

બેભાન થયા સુણી પશુ પક્ષ,

ને જ્યાં બીભી રહી ગઈ બીભી.

ને જ્યાં થોભેલ રહી ગઈ થોભી;

ને પાછળ તે આગળ નવ ચાલે;

જે બેઠી તે બેઠી ન હાલે.
 નર્ગીસ જીએ હિંચી કરી આક્ષ,
 કુલ કાને સુણે દધ ભક્ષ;
 વૃક્ષોઃ કુમે ખતી બેભાન,
 કાણુ થઈ બિમી રહી સર્વ સમાન.

વૃક્ષોઃથી પડે જાનવર, કુમી કુમી અપાર;
 અચરતથી દર્પણુ ખરા, ખાયા દીવાળને દ્વાર.
 કુમરીઓ હોશે કરે પોકાર,
 ખુલ ખુલ આંસુએ ભરી ખગીચી સાર;
 પાય ઘોવણુ નેહરની ઝોગખાઈ,
 કારંજ આપથી આપ ગયા બિછખાઈ,
 ઈશે રાગને આપીછે એ વાત;
 જળ થઈ વહે કાળજી પારેખાત.
 એમ ત્યાં ખંધાયે સમાય,
 બેભાન સહ ખતી ગયા ત્યાંય
 વાગેત્રો હતો ધશકનો તીર,
 હાય કરી બેઠી ખદરેમુતીર.
 પ્રાણુ પારાનો ખાંધી ખ્યાલ,
 રોવા આંખે મુકી રૂમાલ;
 ક્યાંથી ક્યાં લઈ ઉડ્યો રાગ ત્યાંય,
 ખવનથી ખમણી સાગી અખી સાય.
 કહેવા લાગી હાય જોજી હું સેલ;

(૧૦૪)

તે નહીં જેને સંભાઈ જો પેદેલ.
 તે જાણે જેને હોય કંઈ માયાય,
 કે માશુક વિન જગીચો છે લાય;
 કહો કેમ તેનું મન રંજાય.
 પુઠે વિચોગી દુઃખ જેને હાય,
 મનમાં હોય જો હાયનો, કાઢને કંઈ શુભ;
 કાંઈ સરખું છે ખરું, તેને ખાસું કુલ.
 ઝાડ જોધ તે શાં ફળ પામે,
 જેને આશોપાલ કદગન ઠામે;
 ફુલવાડીએ કરે શું તે નજર.
 નીજ ગુલની ન હોય ખખર,
 એ કહી ઉઠી ત્યાંથી દીલદાર;
 પલંગે પોઢી મેં ઢાંકી લાચાર.
 આનંદ ખન્યો મૃત્યુ સંગાન,
 દુઃખી વાએ વીખરાયા પાન પાન,
 તેના ઉઠતાં સહી ઉઠીઓ ગિરાસ,
 નાચનારીઓને દામી ખવસા.
 મારી અકલ અહીં છે હેરાન,
 ધરુવર આ કેવા જગીચા નીશાન.
 વેળ વેળાએ જુદા આકાર,
 ફરી આહોતો થાય ની લગાર,
 કદી પાનખર કદી વસંત આધીન,

(૧૦૫)

એક રીતે નહીં રાત ને દીન.

મેનઝીરના વીયોગના દુખથી બધરેમુનીરની વ્યાકુળતા વીશે.
તાકે જોકુળ જોવાને આવરે, મથુરાનાવાસી. (એ દશી,)
વેહેલાં મધુનો ખાલો એક, પાયરે પ્રાણુ કામણુગારીરે;
રાત પડદામાં ગયો સુર્યરાયરે, સુણુ મન મોહનારી. ટેક.
સાખી.

વેરી વીયોગી રાતના, ફરી આવી ગયારે ચીન;
આશકના મનની ઉપર, આવયો મૃત્યકાળનો દીનરે.
છત્ર પલંગમાં તે પડી, જ્યેથી સ્વર્ગ સુંદરીઓ લખાય;
સૌને કહ્યું રહો વેગળી, કોઈ મારી કને ન થાયરે.
રોવા લાગી એકલીને, ઢાળે આંસુડાની ધાર;
દુખ પીડામાં નીર્ણને, તે છેક ધર્મ લાચારરે.
આખથી મેતી નાખ્યા એટલા કે, તેનીરે વાણું વાત;
મુખડું રે ઘોણું આપનું, એમ કરીને ઘણો ઉતપાતરે.
રાતારે રંગની કામની, ઘટ ઉતગ મધનો આપ;
રોધ ઘોષને રાતને, મેં પુરી કરીછે કાપા કાપરે.
દુખ રૂપી સુર્ય ઊગ્યેને, ઊદાસ પ્રારંભ્યો દીન રંજ;
દર્પણુ લઈ જોયું મુખતો, રહી દર્પણુ સમ તે દંગરે.
શરીર જોયું તો નીર્ણન, જેમ કોઈ રંગલે ઉતાર;
આલે જોઈ આભારમાની, મન રંજવે અહીં તૈ ત્યારરે.
રસના એ વાતો રસ ભરી, પણ મન પુરણુ ઉદાસ;
અચંપે વીખરાઈ ગએલા, તેના હોશ હવાસરે.

મોંની તેને સુદી નહીં, ને સુદીમાં નહીં રે શરીર;
 ખખર નહીં ગસ્તક તણીને, નેણિ બરે નીત નીરરે.
 માથું ઉઘાડું છેતો શી ચીંતાને, પેરાણુ ગેલે કરોનોથ;
 મીસસી બે બે દીનની, ને કાંગસી કરે નહીં કાયરે.
 એથી તેને ગતલખ નહીં ને, બેસી રહે જેમ તેમ;
 છાતી ઉઘાડી તેની હોય તો, દીલ કકડા થાયની કમરે.
 વાણું આનંદી કાળનું તો, દુખથી ગીચ છે નીત;
 ખાવરી ખનેલી ધરાકનો, તેને ખારો મળવા પર ચીતરે.
 ગરજ નહીં અંજન થકીને, કાજળનું નહીં કાગ;
 આંખે ઠસીને વસી ગએલી, કાળાકર્મી સંજ્યા સ્થામરે.
 પાણુ સુધડોનો પ્રખરેછે, ઉતમ એ સ્વભાવ;
 ખગડીને બેઠી હોય તોય પણ, તેનો ખમાણે જણાયખનાવરે.
 રૂપ તણું એછાપણું, તો એમ કદી ન થાય;
 ખગડીને બેસે ખરી પણ, નવજોખન જણાય પ્રીયાયરે.
 નખરા વીનાની વાતમાં પણ, નખરાં લાખ જણાય;
 સારાને નીત્યે સાફ દીસેછે, એમાં છે સો શમશાયરે.
 કપાળે કંઈ કલચડી જો, દુખથી આવેલી હોય,
 મધૂ સાગરની મોજ તેને, બાણી સંદેહ કરે નહીં કાયરે.
 આંખે તની રોધ ધોધને, ગએલી હતીઓ કુટ.
 તો તેમાં જાણે ભરી દીધા, મોતી હોય કૂટા કૂટરે;
 દુખના તાવથી તમતમાએલ, તેના નાણુક ગાલ.
 જેમ ગંજ ગુલલાલા તણા, હોય સુધે બજકતે કાળરે;

(૧૦૭)

જળો પેરણનો છાતીએ જો; બિધડી પડ્યો હોય મનમાન;
આનંદકારી હોંશ નીશનું; તેને વાણું સમજે સુસાનરે.
નિર્જળે એહરો કીકા હોયને, હાંઠ હોય જો હાય.
નખરા વીનાનું એ પણ નથી, જેમ અંદણીને ટાઢી હવાયરે.

— ૦૦૦ —

પ્રકરણ ૧૮

ખદરેમુનીરની બેનઝીરના વીયોગે બાકુળતા વીરો
અને નજમુનનીસાના દીલાસા વીરો.

ગરબી.

રોઠ સગાળસા સાધુને સેવે વાણીઓ પાળે વરત. એ દેશી
સર્વોત્તમ મધુપા, કામણ ગારીરે;
વીયોગી કંદે કંસે, તે કામણગારીરે.
તે રૂપ રૂપાણું ને તે નવું જોખન, ને તે પર એ દુઃખ ધાય;
કરછે કરછે કરછે કરરે, દુઃખ દાખ્યું ન જાય.
જ્યાં જ્યાં તે બેસે હાય કરે, ને નખરી પર ખાના ધરાય;
આંસુના રૂપે રૂદર રૂએ, ને કાઢ જીએ તો ધોવાય.
દાસીઓને વાત વાતે હિડાડે, ને એકલડી વનમાં જાય;
તે ઘટ ઘટામાં કે જ્યાંથી તે નીરાપતે સંધ્યાએ કરનો નીપ્રાપ
એ પણ ત્યાં હાંપોહોર દીનથી આવાને, નીત્યકરતી એહ કામ;
સંધ્યાકાળ સુધી બ્યભીત બેસી, તે જાંયામાં કરતી મુકામ.
તે અંદ્રમાં મુદલ નજરે ન આંચો ને વીતી ગયો એક માસ.
રંગ અહીં તેનો ઘટવારે લાગ્યો ને મુકી જીવવાની આશ;

સોહી થકને કાળજી તનું પાંપણે ગયું વેહેચાઈ.
 નીર્જળ પ્રાણિ તાવ રહેવારે લાગ્યોને પાન પાનમાં ઝોછાઈ;
 પ્રીતની પીડા પ્રગટીને ઘેલછાએ અખુધ ખીજ.
 વાપી દીધા તેના મગજ ક્ષેત્રે મનમાં જઈને રીઝ;
 ખસવા લાગ્યું કુળ લજન અને વળી મરયાદનું ધ્યાન.
 ઈશકને અકલની વચ્ચે યુધમત્સ્યા નીધાન;
 અબોલતા મનમાં શોર કરે ને નીર્જળતા દેખાડે જોર.
 એ હાલ જોઈ તેની પ્રધાન પુત્રી કહે સુણ કાળજડાનીકાર;
 તું તો તે છે મારી પ્રાણ પ્યારી કે ખીજને દેતી સાન.
 હવે તારું મન ક્યાંહ ભમી ગયું અરે મુરખ નાદાન;
 કહેવત એ છે નથી વાત ઘડેલી, સુણ મારી પ્રાણપવિત્ર,
 પંથી થકી કાણુ ખિત કરેછે જોગી છે કાના મીત્રા'
 અરે ચાર દીન એ આહના કરે છે, મન મેળવી છેલીવાર
 જુદી કરીદે સુદન કરી લે, સંભારે નહીં કાંઈ વાર;
 ધડીએ આભમાને ધડીએ આ ભોંએજ્યાં એસે ત્યાંના છે એહ;
 શીવાતે તું ભુલી ભમે છે, શું તને થયું તે કહ;
 શુણજે કાંઈ મરે આપણી ઉપર પ્રથમ મન કરે ખળીધાન;
 આપ ઉપર જો મોહીત ન થાય તેની પરવા કરે નાદાન;
 પરીની સાથે તે આનંદી હશે, અમથી ખુએ છે જીવહાથ;
 તમારી પ્રીતી મનમાં ઠસી હોયતો અદાપી નજરે નઆય.
 કહેવા લાગી ત્યારે બધે મુનીર કે સાંભળ મારી પ્રધાન;
 કાંઈનું ખાડું તેની પુઠું ન ખોલો ધરપરને છે સહુ સાન;

(૧૦૫)

તે પાતે છે સારા સ્વભાવવાળો પાણુ ઈવ જાણુ બન્યુ કાંય;
કેદ થયો કે આવવા ન પામ્યો, દીન એટલા વહીજાય,
હમણાં સુધી તે આવ્યો નથી મને એની રહે છે ચીંતાય;
પરીએ સુણી હશે વાત અહીંની ને ખાંધ્યો હશે જાળ માંય
કેદ તેને નાખી દીધો હશે, ખરે છુસ્સે ખડાધમાં આધ;
અલતાધ પર્વતમાં ફેંકી દીધો હશે પ્રસ્તાનથી નીકળાધ.
કાંઈ દધતનામાં નાખ્યો હશે હાય સુણુ સખી સુસાન.
વીયોગના દુઃખ સર્વ સહીશ, મારાજીવતો રહે જીવજન;
દિલના પિચારો સંભળાવી દેને રોવા લાગી તે ભામ,
મોતીના આંસુ પરોવાતે લાગી કામાણુગારી કામ;
હાય પગ ખાંધી છત્ર પલંગે તેહ પડી એહાલ
મસ્તકને મોં સંતાડી દધને જુરવાલાગી તે કાળ.

— ❦ —

પ્રકરણ ૧૬

કુવામાં બદરેમુનીર બેનઝીરને પડેલો સ્વપ્નામાં
જુએ છે અને તેને શોધવાને નજમુનનીસા
જોગણુ થઇને નીકળે છે.

રાગ ગજરામારુનો.

જમરોદી મને જામમાં ખારી પા મધુપાન;
સંતાએલા ખારાની હું પાત કરંછું ગાનરે હું વાત
કરંછું ગાન;

કર્મ કાઇના કાર્મી ને સુંદર છે કાંઈ કાળ;

છેવટ આ સંસાર છે કંઈ સ્વપ્નાની જંગળ.
 દૈન પનાવે તેહને કંઈ સ્વપ્નનું દેખાડ્યું એક,
 સત્તુ પણ એ હાલને કંઈ જો જો નહીં છેક;
 પસક લાગી તેની આંખ તો વ્યારે શુરે જુએ છે તેહ;
 જંગળની એક જળમાં તેનો કંસાર્ધ ગયો છે દેહ.
 શુરે જુએ છે કે વન છે એક ગંભીરને વીરાળ,
 રૂઢતમ જેવા ધ્વજને પણ નિશ્ચે પડે તેમાં કાળ;
 નથી માણસને ત્યાં વળી નથી કાંઈ દેવાન,
 હથેળી સરખો એક છે ત્યાં મોટો ધણો મેદાન.
 પણ તેની અધવચમાં ત્યાં કુવો છે એક ગંભીર;
 નિસાસાનું તેહમાંથી ધુમાડુ ઊઠે છે સ્થીર;
 કુવાનું મોં બંધ છે ને તેપર એક શીલાય,
 લાખો માણના બોજની તે તો કમે ન ઉથલાય.
 બદરેમુનીર બદરેમુનીર એવો ત્યાંથી આવે છે અવાજ,
 તારી પ્રિતીના કુપમાં હું પડ્યો છું તારાજ;
 વિસારી નથી તુજને એ મારી જીવનજન,
 કઠણ આવી કેદમાં પણ મુજને છે તારું પ્યાન.
 આવી કઠણ કેદમાં મને તારી છે કલ્પનાય,
 માત્ર તારા મિલાપની મને એકજ છે આશાય;
 સુરત જો તું તાહરી મને દેખાડી દે હીંઆય
 તો આ કુંપની કેદથી તાહરો આશક છુટો થાય.
 મરવાથી મને મોહનારે નથીરે કાંઈ બીક,

ચિંતા એ છે કે તુજને મારી ખખર ન પોહાંએ ઠીક;
 આ વેળા જો આપના મને દર્શન દુર્લભ થાય,
 તુજ આગળ જો હું મરું તો છતુંછું એમ મનાય.
 પણ કાચાછે મારા તે એ સધળા વીચાર,
 મૃત્યુ વીના મળવું તુજયકી એવિચાર નિરાધાર;
 પરોણાહું થોડાક કાળનો હું નીરવે આજ કે કાલ,
 એજ આશાના કૂપમાં મારો થઈ જશે મૃત્યુકાળ
 સ્વપ્નંતર એ સૌ સુણીને ચહેછે ખદરેમુનીર,
 વાત કરું કે એટલે આંખ ઊઘડી ગઈ અધીર;
 નિદ્રાનો થયો નારાને ફરી આવ્યો જાગૃત કાલ,
 આંખે આંસુ સંચર્યા ને ધોવાયા બેઠે ગાલ.
 કુવો તે જાયો નહીં ને દીડા નહીં તે પ્રાણ,
 કાન ફરી તે શબ્દથી કરી શક્યા નહીં ઝાળખાણ;
 પોતાના યુસુફના એ સુણીને સુંદર શબ્દ,
 ખાવરીખની વ્યાકુળ થઈને હડી બેઠી સતબધ.
 કહું નહીં તેણે કાઢને નીજ અંતરનો એ ભેદ,
 મળસકાના ચંદ્રગાસમાં એહેરો થયો સપેદ;
 આંસુ સંચરી મોંપર આવ્યાંને ધડી ધડીએ બેદાય,
 ચંદણીમાં જેમ તારાઓના ઢગલા છુટી છુટી જાય,
 ખીલાધને એહેરો તેનો ખીળો ખન્યો ત્યાર,
 દુઃખ અને નિરાશ હતી તે પગથી મરતકે સાર;
 ઝુપત નીસાસા સમાન તે ધટવા લાગી અધિક

મોં ઉપર જેમ હવેઓ ઉડે તેમ તેહ બની ગઈ કીક,
 ચંપકવર્ણી ગાત્રીથી તેને દાડમ રહેરે લખધ,
 ભડકા તેહથી નીકળે એમ તેહ ગઈ અંબળાઈ;
 હાય! તેના નિસાસાથી ઝો સુરતો બળી થઈ ખાખ,
 જેમ માટીની મુદોઓ હોય તેમ થઈઓ તે રાખ.
 સંતાડ્યું તેણે ધણું પણું કેમ કરી રૂંતાય,
 આંતી વિંટળો લુપડે તો વચ્ચ બળી કેમ ન બાય;
 કાઢને કાઢથી પ્રીત હોય કે કાઢને કાંઈ માયાય,
 વિના કહે વિના સાંભળે તેમાં વધું આપેલાય.
 સખીઓ જે તેની કને હતી છુ પુદ્ધાવાળી અપાર;
 એક દીને સનમુખે એસાડીદે તેણે કહ્યાં સ્વપ્નસમાચાર;
 આંખો સુખડી રોઈ રોઈને કહ્યો સ્વપ્ન હવાલ,
 દુઃખ રૂપી પોથી પાંચીને તેણે જોને કરી પામાલ.
 નજમુનનીસાએ જવ સાંભળાં એ સ્વપ્નાની વારતાય,
 બાકુળ યે ભયમિત બની ને મન તેનું અકળાય;
 કહેવા લાગી તેહ કે એમ આંસુડાં ના ઢાળ,
 તુજ કાજે હવે હું સહું છું દુઃખ ધણું વિકાળ.
 જંગલ જંગલ નીસરું છું શાધ કરવાને કાજ,
 મળી જશે તો લાવીને તારા મંનની ઓલાવીશ દાઝ;
 છપતી રહીને જો રહ્યો મારા શરીરમાં એ સ્વાસ;
 તો ફરીને અહીં આં આવી તારા ચર્ણુ જોવાની આસ;
 જો મરી ગઈ તો જાણજે તું ઓ મારી છવબન,

હોમ હવનમાં માહરં જાણે તે આપ્યું ખજીદાન;
 શાહઝાદી તપ એ કહુંકે મુણા એ મારી ખેન,
 વાહલી મારી તુજ વીના મારા સધળા બિજડો એન;
 નીચીંતીત ચિત તાહરોછે તું કેમ ખુએ પ્રાણ;
 તે પરીછે તું છે માણસ કેમ મળશે એંધાણ;
 કેમ કરી તું પાહોંચસે ત્યાં સાંબળ મારી મિત્ર,
 મુજને તું તારા હાયથી કેમ મુકી દેછે પુઠી ચીત.
 એકજ તારો આશરો મને આપેછે છવ બિગાર,
 તાહરાથી દુઃખ માહરં મને રેહેતું નથી ભગાર;
 નહીં તો રોકે રોકે ન હું ખાધશ મારો દેહ,
 મીઠી માહારી સજ્જની કેમ લેછે તું છેહ.
 કહું તેણે શું કરં હવે મુખ ધરો કી પેર,
 આપણે માથે આપીને આ આચીંતો પડવો કર;
 તારી પ્રીતની રીતને હું સમજી નોહોતી મીક,
 તારા દુઃખથી હું સખી મને બિપજીછે ધણી બીક;
 તુજને આપી રીતથી મને જોણું ન ધટે ચારડું
 તારા દુઃખની ચીંતાએ હું યધધું ધણી સાચારડું
 એહ કહી તેણે રોધ રોધ ઉતાર્યો સણગારડું
 ચેશવાજ મોઢા મુલની હતી તેના કંઠા તાર.
 બાગી મએલા ગુમાખ સમ તેણે કંઠાને કરીને ચાકડું
 નહીં તહીં નાખી દીધો તેનું મન ખજી યધુંખાખડું
 ફરી તેનેઆપી અપારે, જપારે સાનને બાનડું

(૧૨૪)

બમવો ભેખ અંગે મરી, તે જોગણુ ખની રૂપવાન.
 સેલી પહેરીને ગેરવો, તેણે આઢીર ભીષા ખેસ;
 વનમાં ચાલીતે વનીતા કરી, જોગણુનો જુદાજ વેશ.
 જાળીને મોતી ધણા, ન ખનાવી તેની રક્ષ;
 અંગે બહુત રમાવીને, કંઈ જોગપર આપ્યું સક્ષ.
 ધાણેરો જર કસી પહેરીને, કાંકડું રારીર રૂપરહ;
 કંઈપી દોપટા ધરી તેણે, છાતી ખાંધી અધવધ.
 કીમતી કુંડળ ભીભમી, તેણે ભટકાવ્યા કાનમાંપ;
 ભીલુરે કુસ જેમ વાડીએરે, લેરે અતી શોભાય.
 વાળ ગળે નાખી દધને, વીખેચું માથું સાર;
 જવાહીરની ધંધણી લઇચાલી, જેમ સુંમુલ ગળકે અપાર.
 ખાંધે વાળોને વાળીનેરે, મુકી દીધી ભટ;
 અરવની જાણે ભુગામ ને, કાંઈ મરડી દે ઝટપટ.
 કુંપ રૂપી દારૂયકી આંખો, કરીને રાતી એળ;
 આંખે લોહી દીસ તણું, માવીને મુક્યું ઝકઝોલ.
 લીસમતી સમૃણ હાથે ગ્રહીને, ખાંધે મધ વેણુ તે કાળ;
 મનસા મણકા ફેરવતી, તે ચાલી કૃપા કાળ.
 ચાલ દેખાડે હરી કરીને, તે જોગણુ ખની ભુપાળ;
 અંતરે અંની આપેલી, તેથી મોઢે ભીડાડે રાં
 દર્શણ મુખીના રૂપનું, કહો કમ કહું વર્ણન;
 રક્ષા થળકે દહપર, કાંજે તેની તળે તેનું તન.
 રૂપને કાંઈ શી રીતે કહો. કરી રાકે મંદ એકંદ્ર;

ખુબ હિંજાળેલાઓ મણી, કંઈ કંકાઈ બપોળે થંદ.
 સંતાડવાને તેહણે તો, જે જે રે કચ્છા સ્વાંગ;
 પ્રકાશીત રૂપ થયું તેહનું, અંગ હિમંગની સંગ.
 મોતીની તેની સેલીઓ ને, તેપર તન ચળકાટ;
 કાળી રાતે આકાશ ગંગા, જેમ મારે ઝળકાટ.
 જરનું કુંડળ મસ્તકે તો, જોતાં એમ જણાય;
 બનેટી ભધને રાતમાં કાઢી, તમારો બતભાય.
 દુન્યાના આ સમયને તેની, પસંદ પડી આનખાન;
 તે રજની ઉપર દીનને, તેણે કરી દીધો કુરખાન.
 દિલના પંચાંગે કરી કાઢી, હિસાબ ગણિ એ જ્યાર;
 કહે કે કન્યાં રાસમાં આજ, સુર્યનો થયો પરસાર.
 સ્વામલટા અને વિજળી એ, બન્યા હશે જો જરર;
 તો પાલવ આરાકતણું ધરો, આંસુથી બરપુર.
 ભીલભી કુંડળા કાનપર, તેને રોબા આપે એમ;
 રક્ષા બરેલા શરીરપર, હોવ રૂપ કોન જેમ.
 ભીલમને ખુલાખના, કંઈ જોઈને જડ્યા હોરા;
 બેઠે કાન છેદાઈને તેના, ઘસ બન્યાં ધરી હોરા.
 સ્વરછતા જોઈ કાનની, ભયભીલમને ભાગી આમ;
 આખરે વધારી આપની, જઈ કાને સારું કામ.
 માળા તેની મોતી તણી, ને ભીલમનો તે હાર;
 ખુલાખને નસતરનનો, જેમ બગીચામાં બહાર.
 ખુલાખી લેનો અવિવેકી, આંખોનોરે રંમ;

સાવી સાવી સાલાતણા, જેમાં રંગ ભરેલ ભિમંગ.
 રાતા રંગનો તીલક તેનો, માથે ચળકે એમ;
 ગુર ઉપર માણેકની જેમ, છાયા જણાય ઉત્તેમ.
 ઠાઠ તેના આ રૂપના કદી, જુએ આરાક કાપ;
 આંખોથી ઓહાનીશે, લોહી તે તો રાય.
 વેણુ તેનાં ખાંધા ઉપર, એમ સુખકારી દખાય;
 જેમ નિસામાં ચકચુર છાકેલ, શીસો લઇને જાય.
 શ્રીનિશ્ચી રોહરમાં તે, મોંધી હતી વેણુ;
 મોજ મળની બેહંગી હતી, નોહાતી તે વેણુ સુખ દેણુ.
 ખાંધે વેણુ મુકી દધને, ચાલે તે એ ચાલ;
 ગંગાજળ કાઢી લાવેછે જેમ, તે તો ચાલે મતવાલ.
 નીલ નદી હતો ક્વર તેનો, હિંદુરાગની માળ;
 જેમ નદીમાં નીર ધણેઈ, તેમ તેમાં રાગ વિશાળ.
 લોકમાત્ર તેના રૂપની બિપર, મોહી ગયા નહીં છેક;
 જોગ પાણું તેનો જોગ જોઈ, ગોહયો એવી તે નેક.
 આવી રીતથી તેણે જ્યારે, ભેખ ધાર્યો સુચિત્ર;
 પથરે માથું ફાડવ ત્યાં તો, લાગીઓ તેની મિત્ર.
 એવી રીતે તેહતો હવે, ત્યાંથી ધઈ જવ વિદાય;
 લે મણી આણીની આંખથી, વહી આંસુ સમુદ્રો જાય.
 દુઃખી બેઠે વાદળાં ત્યાં, ફાઇને મળ્યા એમ;
 આપણથી બાધર મહીનો, ભેગો મળ્યોછે જેમ.
 એ સુખી તેમની રડયા રાડતા, ત્યાં બંધ ગયા તારૂં

૫૬૫૫ કુટીને ત્યાંહ સહુ, દિવાળોને દૂર છે ત્યાર.
 જોગણની આસપાસ જે હતાં, ઉભેલ રત્ન અમુલ;
 રોધને એવા બની ગયા જેમ, એસે બીજાએલ કુલ.
 કાઢએ જ્યારે જોયો નહીં તેમાં, કાઢનો અધિકાર;
 કહ્યું ધધરને સોંપી તુજને, લે છે હવે તું સીધાર.
 પુઠ દખાડી જેમ તેં કરી, મેં અમને દખાડ;
 મોજ મળના મોહાલમાં હવે, પુરી થઈ રોયા રાડ.
 કાઢએ કહ્યું મને બુલરો નહીં, કાઢ બોલી એ મિત્ર;
 સોંપી તને જગદીશને, તે જીગરે તુજને પતિત્ર.
 તે બોલી કે ઠીક છે બેહુની, હું જાણું છું આજ;
 મળે છે તો લધ આણું છું, આપણા સુખનો તાજ.
 તમને પણ પ્રમેશને હું, સોંપું છું મુજ પ્રાણ;
 બોલ્યું ચાલ્યું ક્ષમ્ય કરો, મારા સુખ તણા રેહેઠાણ.
 રડતાં મુકીને એમ ચાલી, તે મુકીને ધરખાર;
 સુદૃષ્ટ વારની લીધી નહીં, છે તેણે જોયોની મંગળવાર.
 રોહરથી તે નિકળી ને, કરે જંગલ ગંભીર;
 તન મનના કકડા થયા, ધુળ જામી તેને શરીર.
 કાઢ મળે એવો મુજને કે, જેથી બને એ કામ;
 તેહ જામનો નાય કામ મળે, પાર પડે મુજ હામ.
 જ્યાં બેસીને વેણ વગાડે ત્યાં, ચીની આવે છીંકાર;
 રાગ તેનો થવણ કરવાને, એવા દુર મુકી ધરખાર.
 તેહ જોગણ જે આસને વગાડે, ત્યાં જોમી આવો

(૧૧૮)

કુન્નાત્માં ધુણી રમાવી બેસે, ત્યાં ગણી નીજ પન ભાજ.
 વેણુ તેની શ્રવણ કરે ત્યાં, પન ધણો આધુર;
 જૂસો મોજમાં આવીને, પવનથી નાચે યે યે પુર.
 શબ્દ રૂપી કુલ ત્યાં જ પારે, વેણુથી ખરતાં હજાર;
 જંઝમ છે પાલવ પાવરી, તેને મોળામાં લેતો સાર.
 જાળ આકારે કે કુંડ મળીને, તેની આસને પાસ;
 રાજ તેના સ્થીરે સુણે, પુરી પાડે સૌની આસ.
 હોહરો.

વગાડતી જ્યાં બની હતી, વાસી પનીતા વેણુ;
 ધાસ આસ અતી આશયી, સુણતા લેવા એન.

ચોપાઈ ત્રણતાળની.

નજર જે પડતી ખુટી જડી,
 હરેક આતુર્તામાં ઊભીતી અડી;
 કદી આવો ન જોએમ તમારાય,
 અહીં સુધી કે રરતાના પગલાય.
 સુણતા હતા લક્ષ દધને ત્યાંય,
 તેના શબ્દનો સુણી મહાતમાય;
 દ્યો પર્વત નાદ નિકળે ત્યાંય,
 પાંચીજ વેહેણુ સુણી નવ પહે.
 કૂપ મનમાં પરપોટ યથા સ્નેહે,
 ઝરાનીજ આંખમાં રહેની પાંચી;
 વચ્ચે રાડી વહે ર્ષા સુણી વાંચી,

(૧૧૬)

જુલ જુલોની યધ એમ ધૂમાધૂમ.
 પડતી હતી કાળીધી ઝુમા ઝુમ,
 અથ'બાનો હતો એ મુકામ;
 જીભનું હાથથી નિકળતું કામ,
 ચમન કરતી ફરતીતી તે જંગમ.
 વસાવતી જંગલમાં મંગળ,
 બદ્ધ કામ કામ તેને શરણે;
 સમા બંધાએલો તેના ચરણે.

દોહરો.

પવનની પેઠ રાત દિન, તે ફરતી દિલસર;
 એપ્રકારે ધુમીને, વનમાં કરતી પ્રસાર.

—॥૦૦૦॥—

પ્રકરણ ૨૦.

જાગણી ઊપર ફીરે જશાદ જીનના ખાદશાનો
 કુમાર આશાક ધાપછે.

રાગ.

મારા મહીઝળકામ બીજેછે, નવરંજ ચુંદડીરે;
 ક્યાંછેતૂંએ મધુમાલતી, તને નથી ચિંતાય.
 જંગલથી મન કાંટા પતી, છેક બાકુળ ધાપ. દેક,
 કાંઈ કુલથી મધૂપારે, વાર કરીશ ની મજાર;
 પોહોચું હું સાર રૂપી શેઠેરમાં, મને ધાપ ની વાર.
 કાફ પાજે તે મુજનેરે, જેમ તને કપલ માર.

(૧૨૦)

જીવવાની નેપો રોગીને, સંભળ્યાશા બંધાય.
 કરતારના કારણ જીએરે, તેને હાથે છે તમામ;
 શુ'શુ મુક્યું છે તેના કૃત્યમાં ગણતાં, ન ગણાય નામ.
 સપેદ શ્યામ તેના હાથેરે, તેણે કચ્ચો ઝોહોનીશ.
 સુખ દુઃખ છે બેગાં બેંચપર, કંઈ સુખવાંચું દુખ નીશ.
 દારંગી દુન્યા દખાયછેરે, છાંયાને વળી નૂર;
 એ જીકતી છે જગદીશની, મહીમાથી બરપુર.
 બોગ નેગે સોહામણોરે, હોતો જંગમ એક ત્યાંય;
 રાતેતેના ત્યાં ઉતારો થયો, ખિદ્યો પુનમ ચંદ્ર માય.
 ચોતરફ ચાદરો નુરનીરે, પાથરેલી ત્યાંય;
 એજ ચંદણી તેના મનને ગમે, ત્યાં ઉતરી તે પ્રિયપાય.
 મૃગ છાલો એક પાથરીરે, વેણ સધને તે પ્રાણ;
 નખરે ત્યાં બેસી ગધ, તે ચતુરસ જાણ.
 બેઠે ઠીંચણ ઠેકી દધને, બેઠી શુક કપાળ;
 અઢાણા વગાડે મોજથી, હાથ પગે સધ તાળ.

દોહરો.

કહારો વગાડતા, ત્યાં તેના એમ હાથ;
 ચંદ્રમા ડહણો સધ, કરતો એનો સાથ.

આપાઈ ત્રણ તાળની.

એમ બંધાયો તેના કમાય,

પવન નાચી રહી ત્યાંય;

-ચંદ્ર પ્રકાશ વન શુન સાન;

(૧૨૧)

ઘોળો ચારે તરફ મેદાન.
 મોળો મેદાન ચળકતી રેત,
 હોલ નૂરથી ધંદૂ તારા ખેત;
 વૃક્ષ પાન રહ્યાતા ઝળકી,
 કાંટા સઘળા રહ્યાતા ચળકી.
 વૃક્ષપાનથી ધંદૂ દરોન પૂર,
 નેમ ચાલાણીથી છલે પડે નૂર;
 અથવા એમકે જોગણુનું મોં જોઈ,
 ચંદણીનું દીલ કકડે ગયું મોહી.
 છાંયાને પ્રકારા ગયા મળી,
 વેણુ સુણી હાથે દીલ ગયું ઢળી;
 સ્વર્ગ સુન્દરીની છળી ભક્તી લાગી,
 દીલ પર છાંયાએ પસંદ કરી માગી.
 તે સાથે એમ હવા બંધાઈ અમૂલ,
 વસેરાની જાનવરે કરી ભૂલ;
 ઝાડે ઝપટે આનંદી હવાય,
 બેભાનથેને બોલે વાહ વાય.

હોહોરો.

બેશુખ થેને ચંદણી, પડેલ ચારે પાસ;
 કહારો એમ વાગતો, ત્યાં તો પૂરણ આસ.
 એંતો એ સમ્પને એ વાત,
 તે પર બિના એક બની ખરેખર.

(૧૨૨)

એક પરી પુત્ર કહયાણી મન,
 જનના રાજ તાણું એ તજ.
 બહુ કુટડા ને રૂપ નિધન,
 વીર એકવીર વર્ષનો મનમાન;
 પવને હિડાડી પાટ આસન,
 કાંઈ ગગ જતો હતો રાજ્યા તન.
 ચંદણીની રોસ કરંતો તે જામ,
 તેને સોક કહેતા કીરોજશામ;
 વેણુ સબ્દ સુણી આચીંતાય,
 તત્ર માવી હૈતાર્યું ત્યાંય.
 દોડી જોગણુ એક અતી રૂપવાન,
 આકારો આપે ન હીએ સમાન;
 સમજ્યો બનાવટી છે એ કંઈ વેશ,
 બુદ્ધ્યો જોગીજી લો આદેશ.
 તમ જીપર પડ્યો રો વિજોગ,
 કોના કારણે મીઠો એ જોગ;
 કુપાંથી આવ્યા ને કુપાં તમે જાશો,
 દયાળુ કંઈ અમપર થાશો.
 સમજી મન તેનું આવ્યું મુજ જીપર,
 કેમકે દિલની રાખે છે દિલ અપર;
 ખાસ ચાસ છે પ્રિતને, રૂપ ખરી છે માય,
 ને હસકે વચ્ચે, સદાએ શનુતાય.

(૧૨૩)

પશુ રાજ ખરીછે હવાય,
 બેઠે જમ આઠની જેહ બડકાય;
 જોગણુ ખોલી હરખોલહર,
 જહાંસે આપા ચલા જા ઉધર.
 વહણ પરીપુત્ર જોલ્યો ત્યાર,
 જહુ ગરમ છાં દીલદાર;
 આપડા લુખા ન થાઓ કું જમરા,
 વેણુ સુણીને ઉભો નહીં રહીરા.
 ખોલી ઉછરતી પુછરતીને કહો,
 ફકીરોંકો છેડા ન ખેઠે રહો;
 એએ કરડહઓ એમાં મધ જપારે,
 એ મળ એ બેઠો મર્યા ઠાર.
 સનમુખે આવી ખેઠા તે જપાર,
 રહ્યો ઠાર તે ખેતરે ત્યાર;
 કદી રૂપપર કદી વેણુ જીપર,
 લક્ષ બરપુર તે સીની ચાતુરાપર.
 તન મનની રહીની સુદ,
 પગલા સમ તે ખન્યો એસુદ;
 કુઃખમાં કદી હતું જોગણુ શરશી,
 તેના કુઃખમાં થયો એ ફકીર.
 રક્તાને ધરની સુખ રહી નહી,
 ક્યય ખોસે જો બાન આવે

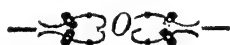
(૧૨૪)

હોહો.

પાંજુ વાકું ત્યાં સુધી, વગાડતી રહીવેણ,
 એરડતો રહ્યો સનમુખે, નીર બરેલે નેણ;
 જાન તાનપર આનંદ ત્યાં હજાર,
 અહીં આંસુના ખંધાએલ તાર.
 ખાંધે મુકી તેણે જવવેણ,
 અજસાધ હઠી ઇંદૂ મુખ મૃગ નેણ;
 ખરી પુત્રે પકડ્યો તેનો હાથ,
 તખ્તપર બેસાડી દીધી સાથ.
 ભાંયી આકારો લઇ ગયો તહીં,
 ધાણું તે ખોલી નહીં રે નહીં;
 માન્યું નહીં ને હડાડી એક આને,
 લાવી બેસાડી પરસ્તાને,
 ખુશ ખખર લઇ ગયો પીતા પાસ,
 કે એ અરજ રાખે છે દાસ;
 એ જોગણ જે છે રૂપવંત માલ,
 વેણ એનો સુણાને ખ્યાલ.
 એથી આનંદ અતી બિર થારો,
 વેણથી બાધીઓ સૌ હડી જારો;
 ખોલ્યો ઠીક કહેછે તું ભાઇ,
 રાગે મન માફ નીત્ય રહે લુભાઇ.
 જોગીય આવો બેઠા ઇશ્વર.

(૧૨૫)

પગલે પ્રકાશીત કરો મુજ ધર;
ભાગ પીત ને પુત્રના, બિધડી ગયા અપાર;
ચાલું કમળ અમ મસ્તકે, આપના આબ્યા જ્યાર.
માન દઇ તેને ધાણું, કરીને આદર માન,
૨૫૨૭ પવિતર તેહને, રહેવા દીધું મકાન;

પ્રકાણુ ૨૧.

ફીરોઝ શાહ સભા સમારે છે ને જોગણુને પધરાવેછે.
હોહરો.

પામને ખાલો પ્રીતપુર, કામણુગારી કામ;
કેમકે મોજ મીઠાંતમાં, દીવસ ધયો તમામ.
એ જોગણુ વેરાગણી, બેઠી હૂતી એમ,
કે એટલે જોગણુ બનીને, રજની આવી તેમ.

ઓપાઈ ત્રણ તાલની.

બભૂત મુખ ઉપર રમાવી,
ધંદૂ ધંઢાણી લઇ નિકળી આવી;
મનની બળતરા રખાડતી દૂર,
રાજ ઉડાડે તેનીજ નૂર.
કંઠે દીપાવી તારાની માળ;
પાહોંચી પરજ્ઞતાનમાં હાલ હાલ;
સભા સોબા દે નીરા બમી ઝ

લાજે તેના પડદે સંતાપે રોજ.
 સભા શણગારી પરત્તાને,
 જેના વખાણુ તેને બોલાવી તુર્કાને;
 શુકર કપાળી હતી તે જોએણુ,
 સભામાં સધને આવી નીજવેણુ.
 માન ધણેરા કરી તેને બોલાવી,
 ધણો આદરમાન દધને પધરાવી;
 કહ્યું અમે આતુર છીએ કંઈ ગાઓ,
 વેણુના શબ્દ કેટલાક સંભળાઓ.
 કહ્યું વગાડ્યું નથી મારું કામ,
 હરેક પ્રકારે સધએ હર હર નામ.

દોહરો.

ભલા માણસ અમે ભલામણુ, કાપર છીએ ફકીર.
 પણ શું કરીએ ઠંઠ ઘેં આપ્યા છીએ અધીર.
 કહ્યું જોગીણ એ શીછે વાત,
 કૃપા અમ પર છે દિન રાત;
 ધરછા હોયતો તસલી ધરીએ.
 નહીં તો જેમ રાજી હો તેમ કરીએ,
 કહ્યું એવી રીતે જો તમે કહેરો;
 સેવા કરે એવા માનછીત લેરો.
 એમ કહી વેણુ ખાંધે મુઠી,
 રૂદીવાસ દ્વાર ગયા હોય મુઠી;

(૧૨૭)

નજર આવે જે રહ્યું દેશ ખોધ.
જેને આખે જણાય રહ્યા ત્યાં રોધ,
સજજનોના મન ગયા ઓગળાધ;
આંસૂ દીપક સમ આવ્યા સંચરાધ.

હોહરો.

વેણી ભીપર એમ આંગળો, તેની આજી યાય;
કે જેમ હાથે હાથથી, દીસ યધ જાય વીદાય.

ગતીત દાડતો કંઠો જાન,

રોવરાવી દીધા છતધનસાન,

તેની ભીપર થયો તારાજ,

તેના આશક ફીરોજ મહારાજ;

કદી સનમુખે આવી નીહાળે

કદી સંતધને તેને ભાળે.

કદી થંભને ઓઠ આવે.

ભભો રોધરોધ જુએ ભલે ભાવે;

ઐં તેંથી કદી આવેને જાય,

તેના મુખડાની લેતો બળાય;

તેની કુટડાધ જોધ ફીરોજ શાય,

જીવ જાનથી પણ પળે કરે હાય.

કાઠથી જોગણના વખાણુ જો યાય,

અદખો થ કહું તુજ હસત મું આય.

એ સભાએ વર્ણુન મું ધરંજ;

(૧૨૮)

મન એ કહે કે દેખ્યા કશુંજ;
 પહેલ વેહેલા વાગી ત્યાં એવાં વેણ.
 એશુક થયા જે હતા પરવેણ,
 વખાણી પરી પતના બાપે;
 કહ્યું જોગીજી દયા કરી આપે.

હોહરો.

એમ હરેક નીસે આપજો, કૃપાળુ રહો ઠીક;
 સબા અમારી સર્વગથી, સરસ બને આધીક.
 અમને રીઝવવું પ્રથમ પ્રમાણો,
 અમને ચાકર આપણા જાણો;
 આ ધરબાર છે આપના તમામ.
 અમે આજથી તમારા ગુલામ,
 પ્રોઢતા માહાત્મ્ય મુકી દીજીએ;
 જે જે જોઈએ તે તે લીજીએ.
 તે કહે શોમતલ છે અમને,
 ધર તમારું ખુશ કરી તમને;
 ક્યાં તમે ક્યાં અમેને એ સાથ,
 વાત સમજી એ અનજન હાથ;
 એમ કહી ઢી જોગણુ તે ચાલી,
 જિતારે આવી તે મતવાસી.
 ત્યાં રહે ઝોહો નીરા ખચીત,
 મનમાં કંઈ સમજીને તે પનીત;

(૧૨૯)

ઠહે જિવથી કે સુગ્ય એ પ્રાણ,
ગભરાઈશ નહીં દિલમાં સુખાણ.

જોઉધું કે શું સરજનહાર,
જાહેરાંતમાં ગુપત રાખે વાર;
પણ નીયમ કર્યો તેણે ત્યાંય,
પરી શાહની સેવામાં નિત જાય.

પોહોર રસ રજની સુધી, હંસી રમે રંગ રાગ;
સાકર હરેક શબ્દમાં, ઘે જો ને દુન્યા ત્યાગ.

વગાડી સજિયા ગન રીઝાય,
પોહોર વાગે હિતારે ખાય;
શું કહું હકીકત કીરોઝશાય,
દીન દીન પ્રકૃતી ભુંડી પાય.

દુન્યાને ધર્મનું નહીં તેને જ્ઞાન,
સાંજ સવારે તેને તેનું ધ્યાન;
તે દીપકની ફરે આસપાસ,
પતંગ પેઠે ધુમે તે પુરી આસ.

દીનરાત જુઠા જણાવીને કામ;
વેળા ગાળે ત્યાં તે તમામ;
એમ રાત દીવસ તે નીત ગાળે,
વેણ સુણી આંમુડાં ઢાળે.

જોગણ પણ સો સો કરી નખરાય,
હરેક તાને તેને દેતી દોભાય;

(૧૩૦)

પણુ જો રૂપ માંગણીની જુએ હાંશ,
 તો આશક પર કાપેને કરે રાશ.
 ધડીએ રીઝવે ધડીએ કરે ઊદાસ,
 ધડીમાં દુર ધડીમાં યેસે પાસ;
 અડદે પડદે તે કરે, કાઢ પ્રકારે જ્વાલ;
 દીવાનો કરી કાઢતી, ને વાતે ટાળમ ટાળ.
 વાંકી કટાક્ષે કદી ધાયલ કરતી,
 મીઠી વાતે ધડીએ મન હરતી;
 કદી કરડી નજરે તેને મારે,
 કદી ખારો કહીને પોકારે.
 ધડીએ હંસીને જોધ કરે ખુશ,
 ધડીએ દુખી ખતી કરે નાખુશ.
 કદી રશ્મિન દે કદી મેં છુપાય,
 ધડીએ મારે ધડીએ છપરાય;
 વાળો મેં કદી મન ભટકાતી,
 કદી કેશ થકી ઝટકાતી.
 કેરી આંખો થકી જો તે જોય,
 પણુ નજરોથી મનને તે મોહાય;
 પરી પુત્ર પુર્ણ અજ્ઞાન,
 મનુષ્યની રી જાણે એ જ્ઞાન.
 એમ કાળ ધણે ગયો વીતી,
 શ્રીતી તાવ સંતેસ રાખ્યો ખચીતી;

(૧૩૧)

જોખન મોઢે નહીં ન નેણે નૂર,
 થોડા દીનમાં દીલ યત્ન ચકચૂર.
 દીલ રૂદર યે આંખે વહી જાય,
 કાળજીં દેહ અંદર ઓગળી જાય.
 દીલન પડદે પ્રાણને સાદ દીધો તવ એમ,
 કે હવે ધીરજે આવશે અંતકાળની કેમ;
 કહેણું હોય તો કહે દીલ હાલ,
 સંકડાયછે એમ દીલ હાલ હવાલ.
 ઠીક યત્ન હોય તો થાઓ કરૂર,
 નહીંતો કાઢ સ્વાસે નીકળશે જરૂર.
 રગડી રહેશે પસ્તાવાના હાથ,
 પડયો રહેશે લજ્જા લઘ સાથ;
 મન સંદેસો સુણી થઈ માચાર,
 આપ પછું કુર કર્યું તે વાર;
 મુઠ્ઠ મારી જો રહેની આન.
 કહ્યા વીન હવે રહેશે નહીં જાન,
 એક દીન વાત એ મન ઠાણી.
 ધાતપર આવી ઉભો રહ્યો તેહ જાણી,
 કાઢ ત્યારે નાહોતું તહીં અહીં;
 એકલી જોગણને જોઈ તેણે તહીં.
 એકલી તેને જોઈને, બાકુળ યે તુર્તાન;
માચારે યે પાંખે પડયો, તન મુન કરી કરવાન.

ગરળી.

શીખ સાસુ દેહેરે વહુજી રહો ઢંગે એ રાગ.
 એમ પગે પડ્યો જવ તેહ, હંશીને તે ખોલીરે;
 આજ ધારા બીરધ રો સ્નેહે, ડહાપણુ રહ્યો ડાળીરે.
 જે વાતોપર ન આવે ધ્યાન, તે તો તે કીધીરે;
 આજ ખોધને શુદ્ધને સાન, તે એમ દહ દીધીરે.
 કાઢએ દીલ ભગંચું છે એ ખાર. તારું ગાંધ ઠામેરે;
 અથવા મન તારું મોહી લીધું, છે કાંઈ બલી બામેરે.
 મારા બેશી રહ્યાથી શું દુઃખ, તુજને યાચરે.
 કે પરોણા ગતે ગયું સુખ, સાચું ખતાયરે;
 ત્યાગી આથી ન તું ગભરાયરે, એ દીલદારરે.
 વાદ જઈએ છીએ પરી રાય, યજો તુજ જે જે કારરે;
 અમથી પોહોએ છે તુજને ખેદ, રસીયા સુખાણરે.
 કે પડી પડીને પાય બેદ, કાઢે છે પ્રાણરે;
 રાઈ રાઈને કહે કીરોઝસાય, ધણુરે ધણુપરે.
 એજ કહેરો તમે હાય હાય, કહું કુંતો શુંપરે.
 તારી સમજણુ માર્યોછે કાર, એ નેણુ રસીલીરે;
 એ વાતોમાં નથી કંઈ સાર, કામ જરીલીરે.
 ગુએલ પજવેલ ને શું પાર, દુઃખ દાછો હાય રે;
 બળી ગઈ હોય જેની કાય, તેને ન બળાયરે.
 મારા મનની યદ ન તમને બણુ, એ મૃગાનેણીરે;
 જાન માલે રહ્યો કું કુરખાન, મારી સુખ બેનીરે.

(૧૩૩)

તમે પોતાના સરીખો મને, સગજતા રહારે,
 ૫૩ હવે કાઢ શું કહે તને; તમે એવા થયારે.
 તું છે બેદર્દને નિદાયા, નથી તારી જોડારે;
 તે બોલી વેહેણે ઘેને ખતાય, મમતા તારી છોડારે.
 કેમ પાએ નમાવ્યું શીશ, આ મારા વાહારે;
 તને હવતો રાખે જગદીશ, આ મતવાહારે,
 દોહરો.

પરીપુત્ર તવ બોલિયો, સાંભળને હવ જાન;
 ક્યાં સુધી મનના ભેદને, રાખું છાનામાન.

આપાર્થ ત્રણતાળની.

વિયોગી ક્યાં સુધી રહું અકુલ,
 દસપણામાં મને કર કબુલ;
 તેણે કહ્યું કે કશું એક રીતે,
 વાત મારી સુણો એક થીતે.
 પુરી કરશે જો તૂં મારી આસ,
 તો તુજ ઈચ્છીત થશે તુજ પાસ;
 તે બોલ્યો વેહેલી કર અસાધ,
 મુજથી થશે તે કરીશ સેવામ.
 બોલી એછે કયા ધર આન,
 સિંહલદ્વીપ એક રહેરછે મકાન;
 તેના રાજાએ મસજીદશામ,
 તેની કંવરીએ એક અંદાસામ.

(૧૩૪)

બદરેમુનીર કુન્યામાં તેનું નામ.
તેની સેવાનું છે માફ કામ;
તેણે એકાંતે કર્યો છે જાગ એક;
સ્વર્ગની આંખ તે દીપક છેક.
જુદી પાપથકી તે ત્યાં રહેતી,
સેહેલ કરતી આનંદો લેહેતી;
પ્રધાનપુત્રી હું નજમુનિનસાય,
તેની સાહેલાને પ્રાણ પ્રિયાય.

હોહરો.

પાળપણેથી સાથે રહી, જાણું તેના બેઠ;
એક ઘડી જો અળગી રહું, તો તે પામે પુર્ણ ખેદ.
એક પળ તેથી જુદી ન થાઉં,
સોવશ્યા વિન સોધ ન જાઉં;
કાંઈ પ્રકારે કુઃખ નોહોતું ધ્યાને,
પળ પળ મોજમજ વધે આને.
એક દીન અચરતી બની ત્યાં વાત,
એક બાયડો આબો એક રાત;
ક્યાં સગી વાત કહું છે કુર,
માણસ નોહોતો હતું તે ગુર;
મારી માસિકનું આબુ તેપર મન,
તે હળીમળી ગયા બેઠ જનન,
પણ આરાક હતી તે પર કાંઈ પરી,

(૧૩૫)

પ્રીતિમાં તેની તે પણ ભરી;
તેના તહીં આવવાની સુણી પાત,
ધરા જાણે ક્યાં ફેરવે ખરેખાત.
અથવા બંધીખાને નાખ્યો કાંઈ;
ધણા દિનથી ખખર તેની નાહી;
હું તેને શોધવા થઈ જોગણ,
વેરાગણ થઈ વગાડું વેણ.
તમે પરીપુત્રો સહુ એક,
શોધ તેની કરો જવ છોક;

કલ્પ તારી શોધથી, મળે જો મારો સાર;
દીલ માડું આપાદ થઈ; દુઃખ રેહે ની લગાર.
દીલ આપાદ થાય મનને આરામ,
તારું પણ કામમાં બને કામ;
તવ પરીપુત્રે કલ્પ હાથ લાગ્યો,
અંતુડા દેખાડ્યો, બેહકી ન જાગ્યો.
બોલ્યો એજ કે ની ચંદ્રકપાળ,
હંસી હંસી બોલી નહીં ભુપાળ;
એ સુણી બોલાવાને જન લોક,
તાકીદ કલ્પ જોને અ ટોક.
કલ્પ શોધ કરોને સહુ સાર,
પરસ્તાનમાં કહ્યો મનુષ્ય અવતાર;
તમમાંથી કાઢથી એંધાણી લવાય,

(૧૩૬)

તો જવાહીરની પાંખો તેની યાગ.
 રાજકુંવરની સુણી એ વાત,
 શેધવા લાગ્યા સહુ ખરેખાત;
 એકનો ભોગજોગે થયો ત્યાં પરવાસ,
 જ્યાં કેદી હતો તે નીરાસ.
 રડતો હતો તે કરી પોકાર,
 કુપથી કંઈ સાદ સંભળાયો ખાર;
 પત્તો અહીંથી મળેછે કાંય,
 વાડીની સુગંધ અહીં મેહકાય.
 પોહોરા હતૂતા જેહ જેહ, ઠામે ઠામે ત્યાંય;
 પુછવા લાગ્યે; તેમને, કાનો સાદ એ યાગ.
 મહરખનો કેદી એક રૂપનીધાન,
 કુવે તલપેછે નવ જૂવાન;
 પુછપરચ્છ કરી લધને ભેદ,
 શેહરમાં આવ્યો તે દેત સપેદ.
 શાહઝાદાને કરી પ્રશ્નાગ,
 સાંભળેલ સંભળાવી દીધું તમામ;
 કહ્યું દંડવત કરી હવે લાઓ,
 આપવાનું કહ્યુંછે તે અપાઓ;
 ત્યાંના ધનામની એજ ચાલ,
 જવાહીરી પંખ ક્યો તે કાળ.
સંદેસો મહરખપરીપર; મોકલાવ્યો તીયાર;

(૧૩૭)

પ્રકરણ ૨૨.

મહાશ્વપરી ઉપર ફારોઝસાહેબો સંદેશો.

રાગ—ગોરી ચણીસામરે

આ મોકલ્યો મહાશ્વ પરીને સંદેશો,
કેમ પ્રાણ ખોવાને કરેછે અંદેશો;
માણસની જાતને એમ ચોરી ભાવેછે,
ધરમાં સંતાડીને પ્રીતી દર્જાવેછે.
તારા ખીતાને જો હું લખું તારો એ હાલ,
તારો શોહાલ થાય, આ છળભરેલ છનાળ;
પ્રાણ ખ્યારો નથી તું કરેછે કેનાં કામ,
હમાણા કુંડી દહરા હું પરસ્તાન તમામ.
નોદિજ તારા એહરાનો રંગ નથી જડતો,
કોઈ પરી પુત્ર જોડાનો તને નથી જડતો;
અમ્મારી ભુલી ગઈ ખીકને ધાક,
માણસ ઉપર લાગી રાખવાને આખ;
બહું આહતી હોયતો તેને કાઢ બહાર,
જેને કુવામાં તે નાખી મુક્યોછે નિરધાર;
અને સમખા ફરી લે જે તૂં તેનું નામ,
તો તું નથી; નડકી હું સારીશ કામ,
ઢાહરે.

માહાશ્વ પરીને પોહિચ્છું જ્યારે એ ફરમાન,
જ્યારે ખીંકી ધરધરી, તે ધર્મ ધુણ હરાન.

(૧૩૮)

ચોપાઈ ત્રણ તાળની.

કહ્યું મુજથી થયોછે એ વાંક,
વાંકે રાજ સરીખા પણ રાંક;
કહો એને કાંઈ લઈ જાય.
અહીં કુવેથી કાઢીને ત્યાંય,
જો હું લગુ એની કદી થાભીં;
કુંકી દે જો મને સમ હું ખાભીં.
પણ એ મુજ પર કરો કૃપાય.
પરી કથાને ચર્ચા ન થાય,
મુજ પિતાને ખગાર ન જણાય,
કે મુજથી અહીં તહીં ન રહાય;
ઉત્તર સુણી ફીરોજશાહ ભુપ,
ખયો જ્યાંહ હતો તે કુપ;
કુપા કાંઈ જવ પોહોર્યો તે મીત્ર,
તેમને બોલ્યો જે હતાં ત્યાં સુચિત;
આપથર જો ઊથળાય કાંઈ કળે,
કાંઈ પ્રકારે છાતીથી શીળા રળે;
પર્વત સમજે હતી શીળાય,
ફેંકી દીધી જેમ એક તણાય;
વાદળ સમ ત્યાંથી ખસી જવ છેક,
રૂપામ નીચે જોત જોડું એક.

(૧૩૯)

હોહરો.

આંધારે તે કુપથી, ચળકે તેનું તન;
જેમકે કાળા નાગ પર, માણી પ્રકાશે રતન.
પરી પુત્ર એને કહ્યું, અધર કાઠો તેને એમ;
કસ્તુરી પાસને લઇ, લેવાય છે ધણી જેમ.
રક્ષણ કરજો એહનું, ને યત્ન કરજો જરૂર;
નીરખી રાખજો એહને, નેણા નું નીત નૂર.

—૩૦૮—

પ્રકરણ ૨૩

બેનઝીરના કુવામાંથી નિકળવા વિશે.

હોહરો.

પ્રાણ પારી આપતું મધૂ ખ્યાલો ભરપૂર,
બુસુક પ્યારો કુપથી નિકળે છે જરૂર;
પાનપરના દિન વહી ગયા, ને આવી રતુ વસંત,
રાતો દાઝ પાછને, મુજને જો એક અંત;
તે પુત્રમનો અંદ્રમા, કુબેથી નીકળી પાર.
ખંધ કાપી આવી મળે, ભેટે તે દીલદાર.

આપાઇત્રણ તસની'

કાઠ દઇત હતો સીકંદર વંશી,
કુવામા ઉતર્યો વીન સંશી;
અધર સાબ્યો કાઠીને એમ,
કુવારો જળ ભીછાળે છે જેમ.

(૧૪૦)

જેમ ખીઝર સુખધીવાન,
અંધકારથી ભાવ્યા અમૃતપાન.
નાનુક સુગંધથી ફુલ યથું બેભાન,
સુખલથી નિકળ્યો તે ફુલ સમાન;
પ્રકાશ એમ નીકળ્યો અંધકાર ખાર.
અક્ષરે જેમ અર્થ હોય સાર,
જીવતો નિકળ્યો તે પણ એમ,
માંદો મૂલ્ય કાળે હોય જેમ.
ઉપર આપવાની હતી તેને આશ,
તેથી ભરતો તો ઊપરના સ્વાશ;
ભોંય રંગે ભમેલ શરીરે ધૂળ.
દટલ મુર્તી જેમ નિકળે છે અમૂલ.
શરીરે સત્યા નહીંને આંખે આય,
સુકલ નર્ગીસ પાડીએ જાણાય;
રાતું પીણું પનેલ શરીર,
નિળાં આકાશી ધએલ ચીર,
સુખલ સમ તેના મસ્તકે, હતા જે ઉત્તમ વાળ;
નિર્મળતાએ બોળુંબની, યથા તે કાળો કાળ.
માત્ર રહ્યુંતું હાડ ને માસ,
રૂઢ રંગની પણ નહીં તેમાં પાસ;
સુકલ પીણું તેણું શરીર અમૂલ,
પાનખર દીઠલ હોય જેમ ફુલ;

(૧૪૧)

નખ જે હતાં બીજ ચંદ્ર પ્રમાણુ,
 વધી યએલ પુત્રમો ચંદ્ર બાણુ;
 એ ટા જોધ તેના એ હાલ હવાલ,
 રડતો આબો કીરોઝ તે કાળ,
 પાટે ખેસાંડી તેને ત્યાંય,
 લાઓ જોગણુ ખેડી હતી જ્યાંય;
 પાડ રાખી સંતાડી એક જગય,
 જોગણુને જધ ખોલ્યો કે ધન બાગય,
 થાલ તેને લાઓધુ અહીંઆંય,
 સુચી ગભરાધ ખોલી છે ક્યાંય;
 દીવાની તેના નામે હતી તેહ,
 શીરની સુધ ન રહી ને જુલી દેહ;
 ખોલી ક્યાંછે તે ખતા દિલદાર,
 તેનું મુખકું જોધ લોહું સગાર;
 કહ્યું થીમીજા વેહેલી ન યાય,
 આનંદ બારેછે દુઃખ ન યાય;
 એહ કહીને હાયમાં, લઈને તેના હાય;
 જોગણુને લધ આબો, ત્યાંતે સાચો સાય.
 પાટે આવી ખેઠા તે પહેલ,
 કહ્યું નિહાળી જો સુખ સેહેલ.
 શોધતી કરતી હતી તું નેહ,
 તેછે આ? કહ્યું એછે તેહ;

(૧૪૨)

પછી પાઠ પાસ આવી દિલદાર
 પરીપુત્રને કહ્યું હું લગાર
 ઘાટની રૂંડ હું આસને પાસ
 પ્રાણુવારું હું મનભરી સુઆશ;
 બોલ્યો કીરોઝ હંસીને જોય,
 એવા તે મુજપર તું કરવાન હોય.
 તવ દેખાડીને જીતી ત્યાંય,
 બોલી દેત દીવાનો ના થાય;
 તવ પરી પુત્ર આંચો હેં,
 પાઠ પાસે જીભો રહ્યો નેટ.
 પાઠ આસપાસ રહી તે કરતી,
 ઢળી ઢળીને તેપર ગરતી;
 પાથ બીડી રૂડી પોકાર,
 તન મન વારીને તેપર સાર.

અરે તું ક્યાંને, કાહોનો ભાંધો જોગને શોક;
 ક્યાં એ વચ્ચે વેરાગતા, ને ક્યાં તમે એ લોક.
 બોલી તુજ કુઃખે દીવાની કીધી,
 આપણી કુન્ધા મુકાવી દીધી;
 મન ભરીને મળ્યા બેઠે વળી,
 રડતા રહ્યા ધરણીએ ઢળી.
 બેઠે ક્યે કુઃખ પીતેલ કથાય,
 મોતી આંસુએ આંખ ભરાય;

(૧૪૩)

તેણે ત્યાં સુધી કહી વાર્તાય,
કે એમ પોહ્યાંચીછું તુને હીંઆંય.
બેનઝીરે સુણી એ ખરી ખોજ,
આનંદી થઇ ગયો તે રોજ;
એક દીન તેમણે કહ્યો ત્યાં મુકામ,
ખીજે દીન ગયા પોતાને ઠામ.
તે માટે બેસી થયા ત્યાં વીઘાય,
મન ધ્રુજીત હતું તેમનું જ્યાંય;
જોગણુ ફીરોઝને તે ચંદ્રમાય,
પાટે બેસી ઊડ્યા જેમ વા વાય.
બદરેમુલીર જ્યાં બેઠીતી પવીત્રી,
તેને ત્યાં લાવી તે પ્રધાન પુત્રી;
તે ઝાડોમાં બિતાવ્યો પાટ,
ઝાડ ફુલ્યા સુખાસને ઠાઠ.

એકલી ત્યાંથી આવી તે, શોકમાં જ્યાં તે ભામ;
ગતમાં એ વીચારીને, કે કહું સાચું તુજ કામ.

આશીર્તી આપીને પડી તે પાય,
તેવી શહઝાદી ખીને ગમરાય;
અંતે બોળખી કે જોગણુછે એહ,
મુજ કાળે વધરાગણુ જેહ.
બોલી હે નજમુનનીસા છવ જાન,
તુજ પર કરખાન થોંઓ મેહરખાન;

(૧૪૪)

તુજી મળવાની નોહોતી આશ,
 જીવવાથી હું યજીતી નીરાશ.
 તેહ ધરજે કે જીભી યાય,
 પણ જીભાં યતાં ઢળી ઢળી જાય;
 ખોલી દુઃખભાર મસ્તકે છે ધણાય,
 અરે શું કરું નથી મુજમાં આય.
 વાઈ ફેરું છે નજમુતની સાય,
 ફરી આસપાસ જેમ વાણી વા વાય;
 ધરની શોભા નહીંને તેના તે હાસ,
 કંઈથી મન સુધી સધળે નાશ કાળ.
 ખરદાશ વીન જોયા દિવાળ દ્વાર,
 કુટી ઝુંપડીઓ યજેલ ધરખાર;

કામજુગારી કામની, હતી જે દાસી ખવાસ.
 મેલી થેલી કયાંની કયાં, ફરતી હતી જીદાસ;
 કાંગસી નહીં ને ચોટલો ની ગુંથેલ,
 ચંચળ હતી તે આળસુ બનેલ.
 મન વીચારમાં સો હતી રંગ,
 મોનો રંગ જીડલ જેમ પતંગ;
 છેડ છાડ નહીં ને ડરામ ડાર,
 ગાન તાન નહીં ને તે હારા.
 દુઃખ ભરપુર હર એક નાર,
 જીવને મુખને દીલને નહીં કરાર;

(૧૪૫)

એસે રડતી હઠતાં ને ગતા ગમ,
 હઠતાં એસતાં તે ઉપર જીભમ.
 ખાગ ખગીચા પડેલ વેરાન,
 કુલ ઝાડ સુકા કાંટા સમાન;
 માલિક પણ જ્યભીતને ખીમાર,
 ખીળા દર્પણ સમ દુઃખદાર.
 નહીં આય શક્તીને હોશ હવાસ,
 નિર્જળ, અશક્ત, દુઃખી બિદાસ;
 એ રૂપીતી જોઇ નજમુન નીસાય,
 દિપક સમ વહાવે આંસુડાય.
 મોહોલમાં જન્મ પડી એ ધૂમ,
 પતંગ દીપક પર આવે ઝકઝુમ.
 એકથી એકે સાંભળી, એહ વાત ત્યાં જ્યાર;
 ધન ધન ભલે પધારી એ, એમ થયો પોકાર.
 કાઘનું મોં ખીલ્યું જેમ કળી,
 કાઘ દોડી ગધ તેને મળી.
 કાઘ પૂન કરવાને લાવે વસ્ત;
 કાઘ રોટલે અડડાવે હસ્ત;
 કાઘ ધરથી કાઘ ખારથી ધાઈ;
 કાઘ અહીં કાઘ તહીંથી સાહી;
 કાઘ પૂછે વીતેલ વારતાય,
 કા બેગી મળી કરે ચરચાચ;

(૧૪૬)

તેને માથે થયું ઝક ઝામ,
 ગભરે કરવા લાગી પ્રણામ.
 બોલી કાલે કહીશ મુજ વાત,
 હમણા થાકેલ છું ખરે ખાત;
 જ્યારે ભીડ ખસી ગઈ છેક,
 એ તો જોયું નહીં રહી એક.
 બોલી રાહઝાદી મુજ સંગ આવો,
 તુજ વેળવને મુજ સંગ પધરાઓ;
 ચાલો થોડોક કરીએ આરામ,
 તમને કાંઈક કહેવું છે કામ.
 એકાંતે જય ગઈ બદરેમુનીર,
 બોલી લાવી તારો બેનઝીર;
 સુણતાં મુર્છાંગત થઈ ગઈ એમ,
 આનંદ મરી ગઈ હોય તેમ.
 અચરતી થઈ પુછ્યું કે, સત્ય!
 કે મને છેડવાને છે એ હત્ય!
 તુજ જીવનનના સમ હું ખાઉં,
 જુઠું બોલું તો કરપાન થાઉં.
 આનંદ બિલ્લાસ કરો પુનઃ અનેક,
 એ મોં નહીં કે કયે અવીવેક;
 કહું કેમ લાવી બોલી કે એન,
 સધળું વહ્યું બીલેલ જેમ.

(૧૪૭)

તારો કેદી મુકાવી લાવી હુંય,
 ને એક ખંદીવાન લાવી છુંય;
 પુછ્યું તે બેઠે ક્યાં છે ખતાવે,
 બોલી ઝાઝામાં સંતાએલ આવે,
 સારી વેળાએ થઇતી વીધાય,
 લાવી મેળવ્યો તુજ પારો હીઆંય;
 પણ એક પીડા માથે આવી વસાઇ,
 તુજ કાળે હું ગઇ છું કંસાઇ.
 હવે એકને લઇને આણું,
 અને ખીળને રક્તો ખતાઉં;
 એહ સુણી હંસી તે કામ,
 કેમ ઉડાવે છે પ્રધાન બામ.

અરે! ખરે તું એક છે, પણ પુરણ છે ફેર;
 કાંઈ ઠામે અમૃત ખને, ને કાંઈ ઠામે ઝેર.

ચાલો ચાળા કરશે નહીં ઝાઝા,
 તેમને વેંહલા લાગ્યોને આધા;
 બોલી તેની આગળ એ ખેતી,
 કાંઈના કશા વીત થાશે તે કેદની.
 બોલી નથી તે દીવાનો કાંઈ,
 એ વાતને તેહ કહશે નાહી;
 તારા મનમાં જો હોય કાંઈ આસં,
 તે વેગળા નથી છે તુજ પાસં.

(૧૪૮)

પુછી લેજે એ વાત સુખ થાય,
તેની આગળ એ થાય કે ન થાય;
એ સુણી વેહેલી ગઈ દીલદાર,
ધીમે તેને લીધેા પોકાર.

લાવી ખેસાડીયા છાન માન,
એકાંત કરવાનું જે હતું મકાન;
પછી પુછ્યું કે, યો પ્યેનઝીર,
કહે તો આરે ખદરેમુનીર.

ખોલ્યો શું કહેછે કામ સુકામ,
બાધથી બેહેન છુપે કાંઈ કામ;
જીવન છે એપર કુરખાન,
એની કપાએ ખર્યો મુજ જાન.

મારો ખરો એ મિત્ર છે, દરેક પળે દીનરાત;
બેદ મારો શી વાતનો, ને છાની એથી વાત.

— ❧ ❧ ❧ ❧ ❧ —

મકરણ રૂઝ

ખદરેમુનીર પ્યેનઝીરથી મળેછે અને ખદરેમુનીરના

માપને વિવાહનો સંધેસો મોકલાવેછે.

હોહુરો.

મારા મોંથી કામની, સાસ અડાડી દેહ;

અંક અને સુરજ હવે, સુખે મળેછે બેહ.

(૧૪૬)

એ સુણી વાત તે છુપનાર,
 લટકે મટકાતી આવી તે વાર;
 લજ્જથી આવી બેઠી તે પાસ,
 ફરી આવ્યા તેને હોશ હવાસ,
 આંખથી આંખ મળી તેની જ્યાર;
 આંખે માણિક મોતી વાર્યા ત્યાર.
 નેણે લોહી તે, એ બીજેલ આંખ
 તેને નેનું દુઃખ તે તેને દુઃખે રાંક.
 તેનો તે રંગ નેન તેનો ને તે હાલ,
 તન પીણું મોં રાતૂંચોળ લાલ;
 પાનખર જોએલ જેમ પાગસાર,
 જેમ ખીમારથી મળે ખીમાર.
 તે સંયોગ થયો અચરતપુર,
 એછો થયો હશે એવો જર;
 નજમુનનીસા અને ફીરોઝશાય,
 લજ્જએ નીચી કરેલ નીધાય.
 મોતી માયાની આંખે વહી જાય,
 દુઃખ ખાતા સુણી તે વાર્તાય;
 એક તરફ શાહઝાદો નીદાળ,
 રૂએ આંખે મુકીને રમાલ.
 ધાયલ દિલની તે બદરેમુનીર,
 તાણવા માઝી નીસાસાના તીર.

(૧૫૦)

પાલવ ખાંધને ભીજવે, મેં સંતાડી રોય;
કામણુગારી કામની, કટાક્ષે જવ તેને જોય.

ગરબી.

સુણો સામળા હું તમ મારે ઘેલી થઇ જો. એ રાગ.
દુઃખવાર્તા જ્યારે ત્યાં પ્રારંભાઈજો,
એવા રડયા કે એહ ગયા ડચકાઈ જો;
ધણીવાર સુધી એજી તે રોતાં રહ્યા જો,
વિયોગી દાઘેને આંસુથી ઘોતાં રહ્યા જો.
મીળાં ગાલે રાતાં આંસું વહાવી દીધા જો,
વસંત પાનખરને એકજ જગ્યાએ કીધા જો;
દાઘ કાળજે જે હતા ગણતાં ન ગણાય જો,
તે આંખો થકી બહાર આવીને જાણાય જો.
છેવટ નજમુનનિસા અટક્યાળી ને અધીર જો,
કહેવા લાગી કે સૂણુછે બદરેમુનીર જો;
શા દેર એની જીપર કરવા ધારેછે ધણા જો,
વધારે પ્રીતિ એની જીપર ન જણા જો.
તારા કાળે આછો એ રડ્યોછે કામની જો,
રોધ રોધ દુઃખ એને વધરાવે ભામની જો;
આવવા દે એના શરીરમાં શક્તી આતી જો,
એને હમણા રોવા ઘોવાની શક્તી નથી જો.
મડદા જેવો એને લાવીધું એટલા મારે જો,
તને જોઇ જીવે ને દુઃખ શરીરથી છાંટે જો;

(૧૫૧)

ત્યાં ઓસડ એના કર્યા નથી સુણ જીવતી જો;
 માસુક ધરછે આરોગ્યશાળ ખીજીં એ સમન નથીજો;
 પ્રિત આતુર્તા એને લધને આવી આભણી જો,
 જીવતો રહ્યો માત્ર તારૂં મળવાનું સુણી જો;
 એને સંયોગી ઐપથ પા સર્વજ અપહરી જો,
 કાઢ પેરે અરધ મુએલ જીવી જાય કરી જો.
 હવે સુખ આનંદી વાતો કરો માનુની જો,
 દીન દયાળુ જીદા કરે ન તમને તારણી જો;
 નહીં ઠીક એમ બેઠે જણ કને આવી જો,
 એમ બેસે મેં એક એક થકી છુપાવી જો.
 એ સુણી સહુ ભેગાં મળેલ હંસી પડ્યાં જો,
 એમ વાડીમાં ફુલ ખીલીને ઊઘડી ગયાં જો;

હોહુર.

ત્યાર પછી ચાલુ થયાં, પ્રીત રસ તે વાર;
 આનંદ ને ઉલ્લાસની, મોજ ઉભરાધ ખહાર.
 ખટરસ ખાન અડધી નીશે, પીરસ્યા જીવતીવાર;
 ધામધુમ રસ હાંસથી, કર્યો તેનો અહાર.
 ત્યાર પછી બે બે ગળી, થઈ ગયા જીદાય;
 નિદ્રા ધરમાં પોહોડવા, પોહોંથી ગયા ત્યાંય.
 જે જે દુઃખ દારણ હતા, સહેલ જેણે જેહ;
 સંભારીને વર્ણન કર્યા, જીવતે તેમણે તેહ.
 રોવા લાગ્યા લાલતે, આંખે ધરી રમાલ;

(૧૫૨)

કથા તેમણે જવ સાંભરી, વિયોગે વિતેલ કાળ.
ગરબી.

સુણ સાહેલીરે મારે નંદકુવરથી નેહ, એ દેસી.
કલ્પું કુંવરે તવ, જે જે વિતેલ તે વિસ્તાર,
કાપી કુપે જેહ, વિન્યા હતા દુઃખ અપાર;
કે એમ અંધારે હું, રડતો રહ્યો ધણો ઝો પ્રાણ,
કુપે કામળ કાવ, કુખાડતો રહ્યો કામ સુખાણ.
મારી ફરી આદપર, કાઢએ ત્યાં ન આપ્યું લક્ષ,
ઘંટ પેઠે દીલ, થર થરતું રહ્યું કાણ કરે મુજ રક્ષ;
તેહ અંધારું ધામ, બની રહ્યું મારું ધરનાર,
છાતી ઊપરથી, તે પથ્થર ખસ્યો નહીં લગાર.
પ્રીતીએ ચાસાણી, તેપર મુજને ચપ્પાડી ઝો કામ,
જીવતાં જીવ ઘોરમાં, ઘટી દીધો હતો ઝો ભામ;
ત્યાંથી નિકળવાની, ક્યારે મુજને હુતી આશ,
ગ્રહના હાથથી, પૂર્ણ થયો હતો હું ઉદાસ;
નવીન રિતેજ હું, જીવ જાન મારો કરતો રહ્યો,
તુજ થકી ઝો પ્રાણ, વેગળો હું મરતો રહ્યો;
ધસ્તરે મુજને, તુજથી મેળવ્યો છે ઝો પ્રાણ.
સોરથી ઉઠાડીને, ફરી જીવતો કર્યો સુખાણ.
હોહરો.

રાધ રાધ રાહઝાદીએ, ઉત્તર દીધો તેહ;

એ પછી ખરે એક રાતમાં. સ્વપ્ન દીકું એહ;

આલ છ'ય.

- તુજ દિલદારની લાય, મને જવ લાગી,
એક રાત રોતાં સોઇ, ગઇ ફરી નહીં જાગી;
તો જોગિયું શું, કે વન છે એક વિશાળ,
તે જંગલની વચ્ચે, કુવો છે એક પિઠાળ.
ત્યાંથી આવે અવાજ, કે પદરે મુતીર,
અહીં આવ કે જો, કેદી છે બેનઝીર;
ધન્ધયું મેં ધણું ત્યાર, કેદું તુજથી કાંઇ પાત.
બોલી શકી નહી શબ્દ, તુજથી ખરેખાત.
- ૧ જીવ મારો ઢળી ગયો, તેજ ગમે તો ત્યાર
પણ તે સમે ચક્ષ માહરી, બિઘડી ગઇ ઓ પાર;
તે ધડીએ મુજને ધણી, બાપીતી વેદનાય,
કાળજકું અને દીલ, તો છેકજ છેદાય.
તેજદીતથી એ કામ, ખની ગયું અમારું,
મરતી રહી મને માન, નામ લઇને તારું;
દેતું નોહોતું કાંઇ, જોકે તારી ખખર,
પણ તુજ કુંઃખથી મુજ, મનને ધાય અસર;
વિતતું હતું જેહ, તને ત્યાં સાંજ સવાર,
પ્રકાશીત હતું મને, સાર સર્વે અધકાર.
- ૨ પણ કોને હું કહું કથી, મુજ અંતરની પાત,
ઓહો નીરો ખળતી હતી, દીપકસમ બલે બાત;
અચરત સરખી જીંદગી, હું કરતીતી,

તેવી જીંદગી કસ્યાથી, હું મરતીતી;
 એ દુઃખમાં રહેતી, હતી હું દીન રાત;
 કેમ કરી મેળવશે, મુજને જગ તાત.
 મુજ મુખ રડતું જોઈ, નજમુનનીસાય,
 ખનીને હાલ એહાલ, પોહોંચી ગધ ત્યાંય;
 આગળ જે કંઈ થયું, તે જાણો છો આપ,
 કે અમ તમનો મેળાપ, થયો તેને પરતાપ.
 ૩ રોઈ ઉઠ્યા એ વર્ણન કરી, નીજ દિલના ટૂંતાંત,
 કહેવાને સુતા હુતા, બિઠ્યા તે એમ શાત.
 વધુદેશ મળે એક ઠામ, તો નાવે તીંદ્રાય,
 વાતો કરે કહો તેહ, કે નિદ્રાવશ થાય;
 પરીપુત્ર નજમુનનીસાય, ત્યાં તો જુદાજ,
 વાતામાં હતા ગર્મ, જોળવી દીલની દાઝ;
 વાદ વિવાદ સંવાદે, કપાઈ ગધ રાત,
 વાણું વાયું છેક, ત્યાંતો વાતની વાત.
 સંયોગી રજની તાણું, ન્યારે વાયું વાણું,
 સુતેલાને થઈ જાણ, ઉઠ્યાનું આબુનું ટાણું;
 ૪ મોં ઉપર પડેો લઘ, સંતાયો ચંદ્રમાંય,
 બિંધ પથારીથી બિઠ્યા, સુખી સુરજરાય;
 સ્વારે બાઠે જેમ, તેમ તેકાલ,
 અસુર રતાશનો, હસ્ત ભરીને ખાલ;
 દીવસને લઘ સાથ, તે સંચરવા જાગ્યો,

(૧૫૫)

સુતેલ હુતા તેમને, જગૃત કરવા લાગ્યો.
આંખ તેની જવ હ્રિડી, ને પાંપણની થઈ લંબાણ,
જ્વામ અને રાતાશ વચ્ચે, થઈ તવ ઓળખાણ;
વાણની વહાલી ગંઠ, હ્રિડી ગઈ ત્યાં જ્યાર,
અહીં તહીં ફુલ ધણાય, ખીલી નીકળ્યાં ત્યાર.
સજોડે જ્યારે હ્રિડયા, ફુલ ધણા રૂપવાન,
વારીસર એક એકતે, કરવા લાગ્યા સ્વાન;

દોહરો.

સજ્યો સરસ ખીણ વખત, સર્વ શ્રેષ્ઠ સણુગાર;
ખગીઆમાં વસંત રૂતુ, નવ નવીન આપી ત્યાર.

છંદ ભુજંગીની ચાલ.

તે જોગણુ ખનેલી જે નજમુનનીસાય,
જમેલ ધુળને અંગથી કરીને જુદાય;
નાહાઈ ધોઈ નીકળી કરી આન ખાન,
લીલમ જેમ નીકળેછે મુકીને પાણ.
નહાએ તેનું નીકળ્યું એમ રૂપ,
નીકળી આવે વાદળ છેદી જેમ ધ્રુપ;
પણ તેણે નવીન ફેલાવી એહલાય,
પેહરી રાતી પોશાક જે લાલા લજ્જય.
નીજ લાલને લલચાવાને લાખેણી લાએ,
વચ્ચે રાતાં રંગના અંગે ધરાય;
ખીળી ગજઆણી કોર તે પર મુકાવી,

(૧૫૬)

સોના સરખું દીધું તેણે ઝક ઝકાવી.
 તેના અંગની સંગ વચ્ચે જરૂર,
 બ્યાન કલ્પના એ રાતાં થાય પૂર;
 ભભૂકા તનને તેનું મોં એમ દમકાય,
 કે જેમ અગ્નીથી ભડકા ચળકાય.
 ભરેલ ઉભરે આવેલ છાતીએ ઠીક,
 ભરપુર જોખન રસથી તે એપે અધિક;
 કંઠની જલચ્છનાને તે કુરતીના ચાક,
 ગળાઆણીની કાંચળી કસેલ ઠીક ઠાક.
 તે કંચન સમ તેમાં રચન લાલ લાલ,
 ભરપુર રંગથી કુમકુમ હોય તેમ તે ભાલ;
 લીલાટ તે કંઠીની તેથી એમ જણાય,
 રાતે એહેરે જેમ આકાશી તીલ થાય.
 મોંએ પડેલો લઈ તું કહે ચંદ્રસૂર,
 અસૂર રાતાશે સંતાએલ હોય પુર.
 કિનારી તેની એમેરે એમ કરેજ,
 ત્યાં ગોખરૂ લેર ખાઈખાઈ મરેજ.
 નિલાને કિનખાળી ઘાઘેરાનો ઘેર,
 દોપટો ખનારસી સુરજ પેર.
 જલાહીર સજલ જુક્તિથી ત્યાંહ કુલ,
 કુર મુર જેમ વરશે ભીન્નએલ કુલ;
 તે કાંગસી કરેલને તે ભમર તાણેલ.

(૧૫૭)

હરેક આન પાને ચોમેરે ફરેલ,
 ખજુરી ચોટલોને જરી બંધ કરા;
 ધુમાડા પુઠે ભડકાનો પ્રવેસ.
 વિવાહ કન્યા પોશાક પેહેરી ને ખાસ;
 તેમાંથી ખુનની આવવા લાગી વાસ;
 એ રંગે બની સ્વર્ગ સુંદ્રી પુર
 ચાલી આવી ફીરોજશાહની હજુર,
 પરી પુત્ર કચ્છ થઇ ગયો ઠાર;
 કહે તું કે જીવખોષ મર્યો તેજવાર.
 લજ્જાને લીધે વાત કરી નહીં કાંય,
 પણ જીવ જાનથી કુરખાન તે પર થાય;
 ખાણી ઠાણી મોજ આનંદો લહે ત્યાંય.
 ભેદ એક અંતરના બીજાને જાણાય,
 ખુશીથી લીલાલેહેર થયા દીલ આંગ,
 ભેગા મળી ભાગે પીવા લાગ્યા ભાંગ.
 ઉજાણીએ ભેગા મળી નીત ખાય,
 તે દુઃખ ખાધેલા ઠકાણેસર થાય;
 ધુપેલ એશ આનંદ કરતાતા તેહ,
 ન બીજાની ચરચાથી, બીતાતા એહ.
 સંચોગી સ્થિતિએ હુતા આખાદ,
 પણ વિયોગનું દુઃખ હતું પુર્ણ પાદ;
 એ ઠરવીને નીકળ્યાં તે બે ચંદ્રમુખી,

(૧૫૮)

હવે તો બિલાડાજ રહેણું સુખી.
કરછે એમ બીજીવારે જો રહીએ,
છુપ્યાં ક્યાં સુધી હવે ઉઘાડા થઇએ.

દોહરો.

સહીછે પીડા ધણી, સુખ કરવાને કાજ;
રહેજો એમ નાકામ તો, કેમ મળે સુખ સાજ.

કરમ એમ કરે જો કાંઈ ચારી,

જાહેર કેમ ન કરીએ તૈયારી;

માંહિ માંહે કરીએ વીચાર,

બેઠે જુદા જુદા ગયા ત્યાર.

નજમુનનીસા ને બદરેમુનીર,

ખાના કરી જુદા પડયા આધીર;

માત પીતાને ઘેર રહી જઈ,

કે ચાર્ય જોઈશું તમારા સહી.

નીકળ્યા બેનઝીર ફીરોજસાય,

શેહેરમાં મુકી ફ્રાજ સીપાય;

કરી તતબર રાજના સાજ,

પછી વેહલા આવ્યા તેજસ્વી તાજ.

ત્યાંના રાજ જે તારા સીપાઈ,

જેને લોક કહેતા મસઘીદરાઈ;

યત્ર તેને એક મોકલ્યો, મનમાં થઇ અધીર;

ગુણવંતા ગુણસનને, ધણે ગુણે અંબીર.

(૧૫૬)

ગરબી.

પડવાની પડ પ્રીત, (ઐરાગ.)

રાજ્યાધી મહારાજ, જમશેદ અભીમાનીરે,
ફરેડું સમ તારો વૈભવ, સીકંદર સાનીરે;
દુન્યાની તું આશ, દુન્યા તારી આશેરે,
શુર્યતાની સૃષ્ટીનું તાજ, ગુણીયલ ગુણુખાસેરે.
કપાનુંછે તું કામ, દીલ રસ્તમ પેહેલવાનરે,
હિદારતાએ ન પોહોંએ તને, હાતમ હિમ્મતવાનરે;
હું આવ્યોધું અહીં, પોરોણા ગરીબરે,
મને લધ આવ્યા છે મહારાજ, મહરા નસીબરે.
કપા કરીને દયા, એટલી કીલએરે,
મને પોતાના દાસપણામાં, લધ લીલએરે;
સદાએછે એમ રીત, રાજ તમામરે,
એમ ખંધાએલછે દુન્યાના, કાજને કામરે.
દુન્યાને પ્રકાશીતછે, કે હું અંદ્રમાયરે,
કુંવરહું હું જન્મ ધરી, પીતા મલિકશાયરે;
મને બાણેછે હરેક, વૃધને બાળરે,
નામ માફે છે બેનઝીર, પ્રજા પાળરે.
વહ્યું સહુ બુત, ને વરતમાન કાળરે,
વૈભવ લખ્યોને સહુ, ફાજ ને માલરે;
નમ્રતા દેઈ જણાવી, ને છેલીવારરે,
એક અક્ષર એ લખ્યો, તેણે બલે બારરે.

(૧૬૦)

ધર્મ થકી જે ઉલટ, હોયજ વાતરે,
તેજ અમારો ધર્મનો રાત્ર, છે ખરેખાતરે;
માનવું હોય તો માનજો, કહું છું છેલારે,
નહીં તો અમને ધારજો ત્યાં, આવી પોહ્યાંએલારે.

દોહડો.

એ સંદેસો પોહ્યાંઓ, મસઉદશાહને જ્યાર;
વાંચી સુણીને તેહને, વીચાર્યો તેનો સાર.

ચોપાઈ ત્રણતાળની.

તેનો સાર સમજી મસઉદશાય,
ગણી ફોજને વળી સીપાય;
યુદ્ધ મયે ભારે તેની સંગ,
છેલ્યાં કાણ જાણે રોખને રંગ.
સૃષ્ટી નીયમ તો છે એ રીત,
ઝાડથી ઝાડ પવેંદ થાય ખચીત;
નયો નવીન કંઈ એ ચાલ,
એને વિતીગયા ધણા કાળ.
પત્રનો લખ્યો એ જવાબ,
પુઢીવંતને ઇશારો કીતાબ;
ધરુવર અને તેના મિત્રના, પ્રથમ લખી વખાણ;
ભિતર એ મોકલાવ્યો, નમન કરી પ્રમાણ.

ગરબી.

સુણો શામળા કું તમમાટ બેલી યદ્ધ જો એ રાખું

પવિત્ર પત્ર જે પુર્ણ ખાંધેલ વાતથી જો;
 તે ગુપ્ત ભેદ ઊઘડ્યા અમ હાયથી જો;
 ધર્મ નિયમે અમે છીએ સાચાર અતી જો;
 નહીં તો અમયકી એવી વાતો તો થતી નથી જો;
 અમારા દાવા ઉપર જો અમે આવીએ જો,
 તમારા આકારને પણ લેખામાં ન લાવીએ જો;
 હમણાં ધરથી નિકળ્યા છો તમે ખાળક સમાન જો;
 સરસ નરસ ઊપર કુંઠ તમને નથી પ્યાન જો.
 કાઢની પાસે એ ધન દોલત રહેતી નથી જો;
 સદા કાગળની હુડી તો વેહેતી નથી જો;
 દુન્યાની રીતછે તેનું અમે શું કીજીએ જો;
 નહીં તો અભિમાનના કળ દેખાડી દીજીએ જો;
 નખીના નિયમેને માન દધીએ અમુલ જો,
 તેના કારણે અમે કરીએ છીએ કબુલ જો;
 પેંગમખરથી બિલકું જે કાઢ ચાલશે જો,
 તે કદી કુલશે નહીં, કદી નહીં ફાલશે જો;
 એક અરછીતીથી જોઘને અમને કહાવજો જો;
 અમે આસા આપી આપને અહીં આવજોજો.

હોહો.

કાસદ લઈ સંદેસડો, પોહોંચ્યો તેની પાસાં
 એ આનંદની વાત તપ, પસરે આસને પાસાં

(૧૬૨)

શાહજાદને દીવાળી થયો દીન,
પત્ર વાંચ્યો તેણે બિન બીજાં;
ખિદ્યા દુખથી બંધેલ દિલ તાંગ,
તે દીનથી ઉડવા લાગ્યા રાગરંગ.
દીલની ખીડાએ વહી ગઈ દુર,
બીવાહ તૈયારી થઈ ભરપુર.
જોશીએ તેડાવીને, દેખાડી વર્ણચક્ર મીન;
ઠરવી દીધો ઠીક એક, શુભ વિવાહનો દીન.

—૦૦૦૦૦૦૦૦—

પ્રકરણ ૨૫.

બેનઝીર તથા બદરેમુનીરના લગ્ન વિશે.

દોહરો.

ક્યાં છે તું મધૂ માલતી, ફુલગાત્રી નાર;
આજ તે દીપક મૂખના, લગ્ન લીધા નીરધાર.

મધૂર જાનાર તેડાવ આજ;
સમને સાથે તે આવે સાજ;
બીવાહ સામાન થાય તૈયાર,
તેમાં કાંઈ ન રહે તકરાર;
તે દીન આવ્યો ધણી ધણી આશે,
પ્રણય થઈયો તે રજની ઉઝાશે.
મેહલથી નીકળી થયો જવ રખાર;

(૧૬૩)

વાળાં વાળાં ત્યાં હ હજાર;
 તેની શોભા કહી ન જાય,
 વર્ણનથી અધીક એ અવ્યાયન
 વરના ઊઠતાં શોર ખડુ થાય,
 નાનાં મોટાં જોવાને જાય;
 કાંઈ દોડીને ઘોડો લાવે,
 કાંઈ હાથીજાને બેસાડવે.
 કાંઈ કહે કે મારે અહિં આવો;
 રથ મોરા વેહેલા લાવે;
 કાંઈ કાંઈને કહી પોકારે,
 કો મ્યાનો ન લાવે તે મારે.
 કાંઈ પાલખીમાં આવે શ્રીસ્થાર;
 પેટળી આગળ મુકીને હાર.
 બીડ ભાડમાં જુએ કે, ગાડા નથી ત્યાં એક;
 માંગાતામાં ઊપર ચડે, બેન કાંઈ છેક;
 ઢલને મુકો ખડકવા લાગે,
 સ્વારોના પોડા ફડકવા લાગે.
 ટકારાં ના પતવાને તેની પાછ,
 ઘોસા ગરજના સમે સાચ;
 શ્રેણી આ કાને સુહાગણી સાદ,
 સુકર સુગિ વિજને તે નાદ.
 ગતીત પાટ અતલસી હજાર;

(૧૬૪)

ઊપર કસખણો નાચે નિરધાર;
 તખલા વાગે ને તે એ ગાય,
 “ લાડલો અમ્મો વરરાય ”.
 વરનું ઘોડા ઉપર શવું સ્વાર,
 મોતીને સેરે જવાહીર અપાર;
 યથકી ઘોડાનું જળવી જવું,
 ગરડી મોરછલનું બે ગમ ફરફરાવું.
 લીલમી પાનસો આગળ ઝળકાય,
 તે જોઈ આકાશ વારે નીજ કાય;
 રસ્તાના બે ગમ દીપક દીપાય,
 પતંગ આનંદે ગીત ગાય.
 દિપકથી મન પ્રકાશીત જો થાય,
 નુરીના કાબ્યથી ગીતો ગાય;

ત્રણ દરવાજા પાનસ તણ્યા, ઘણાં અહિંને ત્યાંય;
 તેમાંથી ખાજરીઓ, ખુમો પાડતા જાય.

તમારા ગીરની જુદીજ ધુમધામ,
 પતંગ પડે જેમ દીપકે તમામ.
 ગગડે નોખત વાજની સાય,
 ગરજે ઘોસાં ડંકાની સાય;
 સાજનો અહિં તહિં ટોળે ટોળે;
 ભુંગળો ભું ભું કરે સાદ ભોળે.
 કાળા પેદળ ને તેમની ખુગલ,

(૧૬૫)

આકાશપર શબ્દ કરે ખલખલ;
 આગળ વાડીના કુલ ધણા રંગે,
 એ હાથી ત્યાં હતાં દૈત સંગે,
 આશ્રકીટટીને વાદળી ઝાડ,
 જેમ ત્રાણાની ઝોઠ પહાડ;
 એક બાજુએ ખરાખર પાટ,
 કોઢપર પાનસ કોઢપર ઝાડ ઠાઠ.
 રંગેલ દીવાલગીરની દીપક લાય,
 ખિલે જેમ ગુલલાલા ખાગમાંય;
 જ્યાં સુધી જણાય તેમની હાર,
 નજરખંધી શુ? હવાપર ખહાર,
 ઘાડમનું દ્યે જવું, આતશ ખાજીનું જોર;
 ફટાફટ તારાનું ફાટવું, ને ફટાકડાનો સોર.
 તારાને જવ ઉડાડેલાય,
 હાથી હાલ્યા વિના નાસીજાય;
 ખપોરીઆં છુટતાં પાર વાર,
 રંગ નિકળે તેમાં તરેહવાર.
 છુટયું ધુમાડો યધ નુર નુર,
 કાળાશ રાતની ઊડી યધ કપુર;
 મશાલોના ચારેમેર ઝાડ,
 પ્રકાશના ભભુકેલ પહાડ;
 કસબી પોશાક પેહરી સરદાર,

(૧૬૬)

વિજળી સમ ઝળકે એંતેં ત્યાર;
 એમ જણાય પાસે અને દુર;
 ભેંગી આભ સુધી ભરે ગયું તૂર;
 આવ્યા કળ્યાને ઘેર સુખ શાંત,
 તે સમ શોભાની શી કહું વાત;
 પાદલાંના તંબુ ઊંચા પિલંદ,
 પ્રકાશીત વ્રજ કરે જે પરાંદ;
 ચક્રચકીત ગદીને સુંદર પથાર,
 એમરે ગજઆણી પાથરેલ સાર;
 કાચની હાંડી ઝડોનું નહીં શુમાર,
 જેપર મીઠુ ખતી ચઢેલ ચાર ચાર;
 નવા નવા તે રંગના, ને નવે નવે તે તોર,
 ચારે તરફ મુકેલ હતા, ઝળકતા ઝાડ પીલોર;
 તમાશગીર મળ્યા થોક થોક
 પુંઢથી પુંઢ મેળવી ઊભેલ લોક;
 ગુઢાણીએ જેસી ને ત્યાં તમામ,
 મધૂ મોજ મળેના પીએ ભાગ;
 વરતું ગાદી ઊપર આવી જેસવું,
 ને મંડળીતું સાથે ધસી પેસવું;
 નાચનારીઓ હડે કરી લટકાય,
 મુખ દેખાડે વિજતે ને ગટકાય;
 નાચ રાગતું વરણું ન શુ કરાય,

(૧૬૭)

પ્રાચીન કાળ જોવોજ સમાય;
 ભેગી મળીને સહુ નાચનાર,
 હભી જમવે રાગનું દિલ ત્યાર,
 એમનના તાનો આહીં તાહીં;
 તંબુરના સુર મળેલ કસર નાહીં;
 હારથી છોકરી એક નીકળો આવે,
 હુતર પેહેલ વેહેલ દર્શાવે;
 ઠાકરે ચાલે લઘ લઘ તાળ,
 નાનો કદ ને કેહરવાના ચાલ;
 મહીએ પરમલે દેખાડિ હવાય,
 વિજળી ટુટી ખને જેમ વાય;
 ગત હપર નાચેકદી, મનમાં ધરી ને હોંશ,
 વાંકી કટાક્ષે જોય તો, આશક થાય બેહોશ;
 આહીંની એગત ને એ ભાવ,
 ને એરે નાયકાનો ખનાવ,
 હભી એ ધૂંટ હોકાના લેતી,
 પાંત ચાવી હોંઠે રંગ દેતી;
 વીંટીનું લઘ સનમુએ દરપાણે,
 મુગાકું જોતી તે મુખ ચમન;
 ખાંચો બેલટાવી મોહરીના ચાક,
 નવેસર કાંચળી કરી ઠીક ઠાક.
 ઠાંગસી કરી, કરી ભગર ઠીક;

(૧૬૮)

ઘેર ઝટકે યે ચાતુર અધીક;
 પાલવ માથા હિપર પલટાવી,
 હાર ચીરી બહાર નીકળી આવી;
 પમ ઝાલીને ધુપરા ઉઠાડે,
 પગે પહેરેને કાંતે અડાડે,
 ઐંતેં ખાંધાની ઉપર ધરી હાથ,
 નાચતી ચાલી આવે સંગ સાથ,
 ફતેચંદના હાથની એક મુરત,
 લાજેલ ચંદ્ર સમાન એક સૂરત,
 ધડીએ નાચેને ધડીએ ગાય,
 ધડીએ દેખાડે, ધડીએ રીઝાય;
 મધૂર મધૂર અવાજથી, ગાતીઓ ત્યાં અવાજ,
 પળે પળે દેખાડતી, પ્રવીણતા તેકાળ,
 વિવાહ સભાને ગાવાનો રંગ,
 મનની ખુશી ને દીલનો તુરંગ;
 કુલ ધરેણા, કીનારીના હાર,
 રંડીઓ ઘેઠલી હારોહાર;
 ખીડાના પત્તાં પડેલ ચારે પાસ,
 જોઈ દિલ દુઃખનું પામે નારા;
 ઉતમ લગ્ન ને આનંદી ઢોળ,
 ટાણા સહોણાને મીઠા મીઠા બોલ;
 વેવણા ભિતરની એમ જણાય,

(૧૬૯)

કુલ ખિલ્યાં હોય જેમ ખાગ માંધ,
ગળે નાંખે હંસી હંસી હાર,
સટાસટ કુલ છડીઝોના માર,
દુખાડતી ખતી ંનીને ખનાવ,
રીત રસની, અરસપરસ આવ;
શોર હંસી, પોકાર તાળી તાળ,
મીઠી સોહામણી નવી ગાળ;
કુંકે શું કહું કહું ન જાણ,
એવી વખત દીઠેલ નહીં ક્યાંપ.

પ્રકરણ ૨૬

ખરેખતીર તથા એનઝી અને નજમુનીસા તથા
ફીરોઝસાય પરીપુતના સગ્ન કાર્ય વિશે.

દોહરો.

છાકીંગ પેઃધું કફમાં, પ્રાણ ખારી ચકચૂર,
મધને ખદલે હવે મને, રારખત પાઝો જફર.

એવો ન ખનું કે યાઉં જાર,

ફરી કાઢના કંઠનો યાઉં હાર,

નિકા પછી વેહેંચાયા હાર પાંન,

રારખત પાઈ ઝોને દીધા પાન માન;

પછી પર જીંયો ત્યાંથી જમાર,

(૧૭૦)

મેહલમાં પધરાવ્યો તેને ત્યાર;
 વર કન્યા ભાણી ગયો એમ;
 ખુલ ખુલ કુલપર લપકે જેમ,
 ત્યાં પોહોંચનાના કડું શાં પચન,
 મોહવાને થયા લાખો શુકન;
 ખમણો આનંદ થયો તે વાર,
 વર કન્યા ભેગા ગળ્યા જ્યાર.
 લગ્નની ધર્મણું હીરકશ પેહેરવાશ,
 મેંધી સુહાગણીને કુસોનો વાસ.
 રાત્રી પજાપર અત્તર સુહાગ,
 ખેડો ભેગા ઉઘડી ગયા ભાગ;
 કુરાન દેખાડી જોવરાવી દર્પન,
 વચ્ચે મુકી ગાયે પદલવ લે પરસન્ન.
 એવા સંયોગનું નેહોતું દાન,
 જુગ કર્તીએ દેખાડ્યું તુતીન;
 શક્તી શક્તીવાને દેખાડી એપર,
 જોઇ દર્પણ અચંપિત રહ્યા ઠર.
 એમ ત્યાં યાય ધૂમા ધામ,
 વરકન્યાગાં રીતોનું કામ;

કાઢ કરે ત્યાં ટોટકા, કાઢ દે બાણી ગાળ;
 આનંદ અપાર ત્યાં હતો, ને જ્ય જ્ય કાર તે કાળ.
 કાઢ સુહાગો કાને અડાડે,
 કાઢ કન્યાની મોઝણી સુંઘાડે.

(૧૭૧)

મીઠી કન્યા તે બેઠીતી ખની,
 સાકર ખાવાની વેળા આવી ડાહી;
 સાકર ખવરાવી તેને એવી માટે,
 ધક્કા દે તેને ધડી ધડી હાથે.
 તેનું મન તો હતું તેમાં ખંધ,
 વેણી ખાધી કરીને પસંદ;
 આંખથી સાકર લીધી તેણે એમ,
 મીઠી ખદમ ખાય કોઈ જોમ.
 સાકર હોંઠથી ઉપાડી એમ લીધો,
 મીઠી ખાસીને ગળ ગળી કીધો.
 કંઠથી સાકર લીધી એમ,
 હા, હું, ના, નહીં, 'થેં રહ્યું' તેમ.
 સાકર ઉપાડી લીધી તેના પાપ,
 નહીં હા, ના શોર ધણા ધાય;
 તકરાર એટલા માટે તે વાર,
 દિલતો તે પાસે ખંધેલ હજાર.
 રંગ રળીએ ધણી યદ્ય ત્યાંય,
 વાતો સાકરની કાંઠરીએ ધાય;
 એવી રીતે યદ્ય ચુકી, જ્યારે ધામાધુમ;
 અસવારી તતખર યદ્ય, ત્યાં તો ઝાકાઝુમ.
 વાણું વાણુંને મળસકાનો કાળ,
 કન્યા વિદાગીરે રૂએ શૂઘ્ર ખાળ;

(૧૭૨)

ઉભા મોં જુએ સહુ લાચાર,
 કહું પ્રભુ એ શુ'છે સંસાર.
 કન્યા રોધ રોધ થતી વીદાય,
 માતપિતા રોધ વહાવે આંસુડયા;
 કન્યાદાન નીકળ્યું ધર પાર,
 આંખથી આંસુ' હોય જેમ મોજધાર.
 અહીં સુસ્તાનોનું મોત જાણ્યું,
 એક દીન ખોવાનોછે એ પ્રાણ્યું;
 દીલના દરદીઆ જેછે પાર,
 તે વીવાનો મોતથી લેછે સાર.
 વરે કન્યાને લઇને ખોળે,
 પાલખીમાં બેસાડી રંગ ખોહોળે;
 ચંડુલ લઇને ચાલ્યા કહાર,
 સોનું લુટાવે બે ખાજી કુમાર.
 ઉભેલા ત્યાંજે હતા, આંખે રોધ નીર;
 તેમણે મોતી વેળ્યા, આવી પડ્યાં જવ શીર.
 સેરા મોં ઉપરથી દધ ચીર,
 ચંદ્ર સમ મોં દખાડે બેતઝીર;
 સવાર ઘોડે યઇને તે શુર,
 સ્વારે જેમ જિંચો થાય સુર.
 દખાડે તો મહાતમતા મહીમાય,
 સાથે નાખત નિશાન લઇ જાય;

(૧૯૩)

પાછળ થંડુલમાં ચંદ્ર મુખ,
આમળ તે સૂર્ય બરપુર મુખ;
ડગલે ડગલે પાછો કચ્છો એ પેર,
સ્વારીથી ઊતરી આળ્યો ઘેર.
એમ કન્યાને લઈ તે જીવાન,
રંગ મોહોલમાં લાળ્યો નીદાન;
યજ્ઞ યજ્ઞની હતી જે ધુમ ધામ,
જાહેર એનું પાણી જોઈએ કામ.
નીરધારી તે ધુમે લગત હાથ,
પરીપુત્ર લગ્ન ચતુર દીન સાથ;
નજમુનનીસા જેનો પીતા પ્રધાન,
તેની કને ગયો રાહઝાદો જીવાન.

શુભ ઈચ્છક પ્રધાનજી, મારો છે એક ભાંત;
કીરોઝ તેનું નામછે, રૂપવંત ને ધણો શાંત.
તુજથી રાખું છું હું એક આરા,
તેને પુત્ર ગણ્યું તું કે દારા;
જમ તેમ કરી તેને રજામંદ
જાળે કંસવી કચ્છો તેને ખંખ,
પરી પુત્ર જે કીરોજશાય,
તેથી પ્રણામી નજમુન નીસાથ;
તેજ ધૂમે અને તેજ ફાળે.
તેજ આનંદ અને તેજ મોજે;
તેજ તૈયારીને તેજ ધૂમ ધામ,

(૧૭૪)

સમગ્રું વીવાહનું કસ્યું કામ;
 કંઈ બાકી નરાખ્યું આંશ.
 ખલખલ જરાગર રહી વીન આંશ,
 તેને પ્રાણાઓ બલા રીતે,
 કાલ પાળ્યો તેનોપૂર્ણ પ્રીતે
 પ્રભુએ પુર્ણ કર્યાં તેમનાં કામ,
 મનના મનોરથ મેળવ્યા તમામ;
 એ વીવાહ તેમના થયા સકાર.
 એક ઠામે વસતી વસી ચાર,
 દીન કસ્યા તેથી કસ્યા વતન;
 વછુટેલ ખુલખુલ આવ્યા ચમન,
 આનંદથી લઈ આગર, જાન અને વળી માલ;
 જન્મ ભૂમીના રોહર ગમ, ચાલ્યા તે તતકાળ.
 નજમુનનીસાને ફીરોજશાય,
 આકાશે ગયા સુર ચંદ્રગાય.
 તેમની આસા લઈને આને;
 પોહોંરયા પગમાં પરીસ્થાને.
 જાતાં જાતાં કસ્યા એ કરાર,
 અમે એ, તમે જાઓછો, એ વાર.
 દુઃખથી ખેદરો નહીં લવ લેરાડ
 તમથી રાળીશું અમે હમેશ.
 એમ દષ્ટ તેમને ધારણાય,
 લાપ લરાકર લઈ થયા વીદાય

(૧૭૫)

મકાલુ ૨૭

દેવદાસી.

પ્રાણ મને પા પ્રેમથી, છેલ્લો એક ઝાસ;
કયા સગાખે આણવા, મનમાં થઇછે આરા.
નગર કને ગયો શહજાદો જ્યાર,
તણ્યુ હાડ્યા એક નેહર કીનાર;
પુનમચંદ્ર અહિં આવીછે કમ,
લોકા પુછે કુશળ અને ખેમ.
અંતરધ્યાન થએલું કુલ,
આવ્યું, આનંદ થયા સો વ્યાકુળ;
માત પીતાને થઇ જવ એ જાણુ,
પોતા પણની રહી ન એ જાણુ.
મનમાં નીર આશા હતી સંપૂર્ણ,
સુર્ણી થરથરી યાગ તે ઝૂંપું;
હ એ આસુ દાળી પીતામાત,
કહે નહીં જી ખરી એ વાત.
હાય નથી રે ભરસો લગાર,
કે મળે અમને રાજકુમાર;
શત્રુ કર્મના કાપથી, નથી અમને એ આરા;
પ્રાણ થકી ખારો મળે, ને દુઃખનો થાય નાશ.
શત્રુ રાજતણો હશે કાઢ,
આવ્યો રાજઉપર તે મોહી.

(૧૭૬)

જાગ્યા આજ હું તેની પાસ,
 નથી પાછા ફર્યાની આરા;
 કોઈ વારસ નથી મારો એક,
 રાજ ઝગડા સોંપું તેને છેક.
 સોએ વિનંતી કરી એજ ધારી,
 તેજ છપી તમારી છે પ્યારી;
 તેછે પુત્ર તમારો પ્યારો;
 બીજું કંઈ મનમાં ર્યાન ન ધારો.
 ખમાણીવાર સુણી પુત્ર વાર્તાય,
 રડતો ચાહ્યો ઉઘાડે પાય;
 પુણ્ય અરાધે પિતા જોઈ, પાયે નમાવી શીરા;
 ઇચ્છા ચર્ણુ જોયા તણી, પુરી કરી ગજવીરા.
 માથું પગથી ઉઠાવી લીધું,
 છાતીની સાથે દાખી દીધું.
 થયો મૃછાંગત તેત્યાર,
 આંસુડાં વહાવે જોનાર;
 ફરી બેઠીજણ મળ્યા એમ,
 મળે વાકુબથી યુસુફજામ.
 ફુલી ફુલો તે ફુલ પ્રમાણ;
 ફુલ એ, ને તે ખુલખુલ જાણ;
 થયા આનંદી નાના મોટાય,
 એઠ લઇને સરદારો જાય.

(૧૭૭)

મોજમજ મધ આરોગી, મુકયાં સધળા રોક;

ભિજ્ઞ વસ્તી કરી વસી, લોક કરે ત્યાં થોક.

ભારે વૈભવી કરી ધ્રુમ ધામ,

વાજા વાગવા સાગ્યાં ઠામ ઠામ;

સંયોગ રૂપી પવન જેમ ચાલે,

લઈ ગયા તેને વાડી મયાળે.

ભિતારી નારી પ્રણેલ સાથ,

ચાલ્યો હાથે ગ્રહી તેનો હાથ;

ચાલતો સર્વ આબ્યો ધરમાંહીં,

રૂપરૂપી કળી લઈ ત્યાંહી.

રહેતે નજર પડી તે સમાય,

દીઠી માર્ગે ઉભેલ માતાય;

આંખે આંસુની વેહતી ધાર,

માતા પાંખે પડ્યો તે વાર.

વહુને પુત્ર મળ્યા બેઠી સાથ,

માટે ગ્રહા બેઠીના હાથ;

છાતીએ ચાંપી પુત્રને, રોતી હતી તે માત;

તેના નેણના નીરથી, વહેળા વહ્યા ખરેખાત.

જીવ જાનથી ગણી વધુ ખારી,

ધરની રોળા વધી તેની ન્યારી;

દીસપર જે કાંઈ હતા દુઃખી દાધ;

સુખથી વધ ગયા જેમ ખાગ;

(૧૭૮)

વિયોગ રૂપી દીપક જે હતાય,
સંયોગી વાયૂથી ઝોળવાય.
હળીમળી રહેવા લાગ્યા નીદન,
કુલ જેમ વાડીએ ખીલ્યાં રૂપવાન;
પ્રકાશીત થઇ આંખ અંધકારી,
ભોંયવાડી ખની ગઇ સારી.
માત પીતાની આશ હતી એહ,
લગ્ન આંખે જોઇએ તેહ;
ખીજવારે લગ્ન એના કીધાં,
સુખ માત પીતાને દીધાં.

ધુમ ધામને ઠાઠમાઠ, લગ્ન તણી જે લખાય;
સાચું કહુ છું સજ્જનો, પૂર્ણ ક્યાંથી થાય.

તેમના કર્મ હતાં તરેહવાર,
મન મનોરથ મળ્યા એ વાર;
દુઃખી લુતે બગીચાથી ભીડી
પુષ્પ મુખ વરયા તેમાં સઠાડી.
મેહેત્રે મેહેત્રે ખુશીના સાદ,
કરમેલ કુલ થયાં આપાદ.
છરાવર કૃપા થઇ ત્યાં ભાર,
તેજ શાહ તેજ પુત્ર ખ્યાર;
તેજ લોકીક ખુશકારી તમામ,
તેજ મોજ મજનાં કામ.

(૧૭૯)

તેજ ખુલખુલ અને તેજ પાડી,
મીત્ર ગંડળી ખીલેલ જેમ પાડી;
દીન કર્યા ત્યાં લોકના, દુન્યા માંહે જેમ.
કવી અને શ્રોતા તાણા, ફેરવે ધરાવર તેમ;

સહુના મધુદેલ આવીને મળજો,
ધરાવર મીત્રથી દુ.ખડાં ટળજો;
જેમ તેહ થયા સુખકારી,
તેમ અમને આનંદ હજો ભારી.
નીજ નગરીમાં રહી સુખ લઈએ,
દુઃખે પગલું ન બહાર દઈએ;
સલામત રહે તે નવાખ,
આસક્તિલા છે જેનો ખીતાખ.

ભ્રમર ખોધ સજ્જનો, લખવાને એ કથાય,
તે વિન મોતી અક્ષરો, સહેજ ના નીકળાય.

વૃદ્ધ ખન્યો જીવાનથી જ્યારે,
બેનઝીર શબ્દ નીકળાયા ત્યારે;
કુલકણ્થી છે નથી એ કથાય,
મોતી શેરો શેરે પેરોવાય.

નવી બોલી નવી રીતને, નવું છે સમજું કામ;
ખરે ખરું છે એહનું, બદૂ વર્ણન નામ.

સંભારવા જોગ છે એ કથાય,
એથી નામ ગાર રહી જાય;

(૧૮૦)

દોહી અંતઃકરણનું ખાધ,
 વાણી રંગ ભરેલ લખાઈ.
 નેણે સાંભળી કહ્યું પોકારી,
 વાહ વાહ હસન શુભ અવતારી;
 ગારો ગુણયલ ગુણપતી, સાચ સુશ્રીને સાર;
 કયા એવી કા યે નથી, ને ધારો નહીં લગાર.

—૦૦૦૦૦૦—

હોહરો.

આનંદને સુખ એનથી, જીવતો રહે નવાળ.
 સૈધક કમાલુદીનખાં, જે છે ફલક રકાળ;

ત્રણ તાળની ચોપાઈ.

વડોદરા રાજનો તે સ્તંભ,
 તેની ઉમર યાવ ધણી લંબ.
 વધે ધન દોલત ને પરીવાર,
 રણ જીતે તેની તલવાર;
 દિન દિન તેજ સ્ત્રી યાવ તાજ,
 તેનું અવીચળ રહેજો રાજ.
 સુખ એનથી રહે તેના મિત્ર,
 તેહ મિત્ર કે નેછે પવિત્ર;
 રાજ નુઝરમાં છે મુજ વાસ,

(૧૮૧)

પણ નિત્યે રહું છું તેની પાસ.
તેની કૃપાથી થયું એ કામ,
હઠણ ભાષંતર થયું તમામ;
ઝાગણીરા સેં પાંત્રીસનું, સુખકારી હતું વશ;
હામી એ પુરું કર્યું, ભાષંતર ધરી હશ.

(૧૮૨)

સમજણ *

પાત્રું ૧ ખતુન, ખતા-મધ્ય એશીયામાં જે જખરાં રાજ્ય છે.

૨ ઇસ્ફહાં-ઇરાનમાં એક મોટું શહેર છે, તેને ઇસ્ફહાં, નિસ્ફજહાં (અર્થ કુન્યા) એવી ઉપમા ફારસી કર્વીઓ આપે છે.

૩ ગુલલાલા-દાઘ-એ કુલના મધ્યમાં એક દાઘ હોય છે અહીં બાદશાહ સમજવો જોઇએ કેમકે તેને વાંઝીયાપાણનો દાઘ હતો.

નહીં દીક— રાજકુંવર

૫ પવીત્ર વાણી-કુરાન તેની હેઠલી જે લીટી એમાં કુરાનના એક શ્લોકનો અર્થ છે.

પાસાપત—રમલવાળા-જે પાસાથી કે મીંડાંથી ભવિષ્ય કહે છે.

૮ જિન-આત્મીક શૃંગીના મુખ્ય ૩ ભાગ છે કુત, જિન, ભુત. પરી-જિનનો સ્ત્રી છે, એ વીરો વધારે જોવું હોય તો ઉત્તર ભુત નીળંધ નામની એપડીમાં જોવું.

૧૦ ખોળ-ફાતડા. પણ તેમના કરતાં ખોળ સારા હોય છે. તેમને જનાનાની દવડીની એડી સોંપે છે. તથા મોહોલમાં પડેલા પણ તેમનો નથી હોતો.

(૧૮૩)

સીકંદર—૪૦ સ૦ પુ૦ ૩૨૩ માં એક રાજા થઈ ગયો.

ચીની રાજા—ખાકાનચીની પેદેલાં તેમણા જોરાન
૫૨ રાજા ગણાતા હતા.

વીંટીના નંગતળે ફરશે—મુલેમાન ખાદશાહ પા
સે એક વીંટી હતી તે જે હાથમાં ધાલે તેને
રાજા મળે; એવી હતી.

૧૧ ખમ—જાડા સાદનું નગારું.

જન—હલકા સાદનું નગારું.

એખ—વગાડવાની લાકડી. તુરે, કરને, એ
વીગરે વાજાં છે.

૧૨ વેણુ—કાનુત, રૂખાળ, જળતૃંગ વાજાં છે.
પાત્ર—કસબણો.

૧૫ સંગીત—એક જગતઉસ્તાદ ગવેઓ થઈ ગયો.
૫૨ મજોગલક્ષમી—એ પાણુ જગતઉસ્તાદ નાચનારી
થઈ ગઈ.

૧૬ નર્ગિસ—આંખ જેવું એક ફુલ છે.
સર્વ—સરોતું ઉંચું ઝાડ.

૧૭ વધેનાદે—રાહદયી.

૧૮ સેખ, ખીહી,—સફરજલ.

૧૯ નિરામુગંધી—રાખ્યો, જેના ફુલ રાત્રે મું
ગંધ છે.

(૧૮૪)

- ૨૦ ગાજ કરકરાં—પંખીઓ છે.
ગુલચમન ગરબે, દિલ ચમનના, ગુલિશતાં, બો-
સ્નાનના તરજુમાને વાસ્તે છે.
- ૨૧ ચંબેલી, રાયબેલ, } લોંડી ઓનાં નામ હોયછે.
સેવતી, ચિત લંગન. }
- ૨૪ તુફંગ—ખંડુક,
બેનઝીર જોડી રહીત,
- ૨૬ બદરેમુનીર—ચઉદરાનો ચંદ્ર.
- ૩૦ માહીમરાતીખ—દિલ્લીનાખાદશાહની તરફતી
એ માન ભરેલી નિશાની મળેછે.
- ૩૩ ટોટકા—જેથી નજર ન લાગે,
બળા માથે આંગળીઓ અડાડી ને વગાડેછે.
- ૩૪ ભૂલમાં ભુત હાલ—વર્તમાનમાં ભૂતકાળ
ધુપેલો.
- ૪૦ યુસુફ—ખડુજ રૂપવાન જુવાન પેગમબર થઇ
ગયા એમની ઉપર કુત્રોખાં નામની સ્ત્રી
આશક થઇ હતી તે યુસુફ કુત્રોખાંન કી-
સામાં જોવું
- ૪૧ સુંબુલ—વાલ જેવા વેલા હોયછે.
- ૪૫ ધનિસાન...માણસ હેવાન-જાનવર.
- ૪૮ મહરૂખ—મહ ચંદ્ર, રૂખ-મોં-ચંદ્ર મુખી.
- ૪૯ રાજ્યાસનસુલેમાન-તખ્તસુલેમાન જે રૂપી

(૧૮૫)

ઉપર અધર ઉડતું—સુત્રેમાનનું રાજ આ
ત્રીક તથા સધળા સનસાર ઉપર થયું
હતું.

૫૦ આકાશ સંચર— ફલકસેર ફલક આકાશ
સંચર સેર

૫૨ પથાર પટપર મીરફરશ જેવી જાજમ વગરે
હડી ન જાય તે પથરા.

૫૫ પાંચ લીટીઓ પછી પ્રમેલ્લર સધળી વસ્તુ
માંછે તેનું વર્ણન છે.

ઇંદુ ગીંદુ—મુસલમાની લીપીઓમાં જુદા જુદા
અક્ષરોના ભેદ મીંડાંથીજ દર્શવાય છે, તેથી
આખા ક્રમાં એ મીંડાંવાળાં અક્ષર
વધારે છે ને દરેક એપડીમાંના વિશેષ કરીને
હજારો મીંડાં હોય છે,

૬૦ ગાણીત દહાડા ધાણાખરા ધર્મોનું એ મત
છે કે પ્રત્યેકનો અંત એક દહાડે આવશે
ને પછી મરી ગએલા બધા લોકો ભેગા
થશે ને દરેકનો હીસાબ થયા પછી પોત
પોતાની કરણી પરમાણુ સ્વર્ગ કે નરકમાં
જશે; તેને કયામત, ફસતાખેઝ, હશર મેહશર
કહે છે જેનો અરથ આ એપડીમાં જગ પરભ્ય
બીજરે છે તે ધણીજ બીકનો દહાડો છે

બદેર--એક ભતના પક્ષી છે તે ધણી અકડથી ચાલે છે.

- ૬૫ ગુલ નીર ગુલ કુલ, નીર-પાણી ગુલાખનું પાણી
 ૬૬ કેશના ગુણ સંખંધાર્ય શબ્દો ઉપર
 અલંકાર છે. એટલે સખંધ દેખાડનાર શ
 બ્દો જુદા જુદા અર્થે વાપર્યા છે.
 ૬૮ જે ડોકાણું બિદગાર ચીનહ છે તે ડોકાણું બદ
 રેમુનીર ગજરાધને બોલે છે. કમકે તેને બો
 ચિંતો શાહાઝાદો નજરે પડે છે.
 ૬૯ પાત્ર (ભાગ) વીગરે શબ્દો દારના ગ્લાસ
 કે વાસણને કહે છે.
 યુસુફને તેમના ભાઈઓએ કુવામાં નાંખ્યા હતા
 ૭૬ બદખશાં મધ્ય એશીઆમાં એક શહેર છે.
 ત્યાંની સ્વાર અને સંઘ્યાકાળ સરસ થાય છે.
 ૭૮ વળી તે જમીનમાં લાલ પથ્થ મળી આવે છે.
 તમામી એક ભતની ગજાઆણી છે
 ૭૯ જહુરી એક કારસી ભાષાનો ઉત્તમ કવી
 થઈ ગયો નઝીર-હિદુ ભાષાનો કવી શામળ
 ભટ જેવાજ વર્ણન કરનારો થઈ ગયો સોદા
 હિદુ ભાષાનો એક કવી ઉસ્તાદ થઈ ગયો
 તે ઈશકનુ વર્ણન વધારે કરતો ને મીરહસન
 પોતે એ બદરેમુનીરની આપડી રચનાર.

(૧૮૭)

- ૮૪ શરાણે ઊમેદ-આશા રૂપી દાડ.
- ૮૬ સુત્રેમાનનાસમ જીન પરી તથા દ્યોત પ્યાય
છે કમકે તેમનું રાજ તથા તેમની સતા
આત્મીક સનસાર ઉપર હતી.
- ૮૯ મેઅરાજ-મેગમખર સાહેબને એક રાતે
પરમેશ્વરે પોતાનું સ્વરૂપ તથા આકાશી
ધૈભવ દેખાડ્યા હતા તેને મેઅરાજ ની રાત
કહેછે કાકેસસને મુસલમાન લોકા કાહેકાકે
કહે છે.
- ૯૧ નજમુનનીસા-નજમ-તારો નીસા-સ્ત્રી સૌ
સ્ત્રીઓમાં તારા જેવા ચળકાટવાળી- (તારા
રાખાધ,))
- ૯૯ એશખાધ-નાચગાધને ખુશદર નારી એક
રાજ્ય ગાઓયું.
- ૧૦૧ ટપ્પો-સર્વોત્તમ ટપ્પો પંજળને ગણાય છે,
જેમ ગરળી ગુજરાતની, માંડને રજવાડી
મારવાડની લાવણી દક્ષીણની, અઝલ દીદલી
લખનૌની હોળી બ્રીજની કાફી સીંદને
કાઠી આવાડની.
- ૧૦૬ જમશેદીજમ-જમશેદ નામનો ધરાનનો
રાજા થઇ ગયો તેણે એક જમ (ગ્લાસ)
ખનાયો હતો તેમાં વર્તમાન ભુતને બધી
પની સમજી વાતો જણાતી હતી.

૧૧૦ ફસ્તમ-ધરાની મહાભારથમાં (આર્ય મા
હાભારથ જે હું હાલ તૈયાર કરું છું) માં
શુરો થઇ ગયો, હરેક દેશની એક મહાભારથ
લડાઇ પ્રસીદ્ધ થઇ ગઇ છે, ધરાનમાં-
શાહનામું હીંદુસ્તાનમાં મહાભારથ, અર
ખસ્તાનમાં અગીર હમઝનો દસ્તાન

૧૧૫ એક જાતનો તમાશો છે. બનેટી એક લા
કડીને બેઠ છેડે મશાલો ખાંધી સળગાવીને
ફેરવેછે તે ધણીજ ઝડપથી ફરેછે તે એવી
રીતે કે પ્રકાશનો કુંડળ થઇ જાય છે.

કાન છેઢાઇનેદાસ-ખાદશાહી ગુલામની નીશાની
કાનમાં બાળીની છે.

૧૨૫ ચીની વાતુરા-ચીન દેસની પુતળીઓ આ
શરે સો વર્ષ ઉપર ધણી સરસ ગણાતી હતી,

૧૪૦ ખીઝર-સીકંદર ખાદશાહની સાથે હતા
ને અંધકારમાંથી અમૃત પાન પીધાથી
હમણા સુધી જીવે છે, તેમની સત્તા પાણી
ઉપર છે.

મસઉદસાહ-મસઉદ કહ્યાણી, શાહ-રાજા
કલાણરાય.

ફીરોઝશાહ-ફીરોઝ-જય શાહ રાજ, જય રાજ.

(૧૮૯)

આશ્રય પત્રીકા.

દોહરો.

- એ સદગ્રહસ્થો સુખથી, જિવતા રહે સદાય;
જેમણે આતી કૃપા કરી, આપી છે મને સહાય.
સુખ તેમના દિન દિન વધે, દૂખ રહો નીલગાર;
સંસારમાં રહો ત્યાં સુધિ, જ્યાં સુધી છે સનસાર.
- ઠકર શેઠ રણછોડદાસ તુળશીદાસ ૨૦૦
હીઝ, હાધરેનસ નવાળ સાહેબ શેઠદ સધદ આ
લમખાન બહાદુર નવાળ ઓફ બેલા. ૧૦૦
શ્રીમંત નવાળ સાહેબ ખિસમિદલાખાન સાહેબ
બહાદુર નવાળ ઓફ રાધનપુર. ૧૦૦
શ્રીમંત નવાળ શેઠદ કમાલુદીન હુસેનખાન સા
હેબ બહાદુર નવાળ ઓફ બરોદા. ૫૦
શેઠ કાસમભાઈ એહમદભાઈ. ૨૫
શેઠ નવરોઝજી પેશતનજી વકીલ. ૨૫
શ્રીમંત નવાળ ગુલામખાળા ખાનસાહેબ બહાદુર. ૨૫
શ્રીમંત નવાળ જીલકાકાર અલી ખાનસાહેબ
બહાદુર. ૨૫
શ્રીમંત શ્રી ખખરીજી સાહેબ બહાદુર સુરત. ૨૫
શ્રીમંત શેરમીયાંસાહેબ તાલુકદાર બહાદુર મોળકા. ૨૦

(૧૯૦)

નવાળ મેઘદ ધાત્રાહીમચલી ખાન સાહેબ બ-	
હાદુર વડોદરા.	૨૦
સરદાર દોસ્ત મોહમદ સાહેબ બહાદુર વડોદરા.	૨૦
L. Col. Ballantine.	10
નવાળ નુરદીન હુસેનખાન સાહેબ બહાદુર વડોદરા.	૧૦
મેઘદ મોહમદ હુસેન સાહેબ બહાદુર.	૧૦
શ્રીમંત દયાર મોરબી	૧૦
નવાળ મીર ખાકરચલી ખાન સાહેબ બહાદુર.	૫
Ebrahimbhoy Angin Driver.	5
મુનશી દાઉદમીયાં ધમામમીયાં સાદરા.	૩
Mrs. Doorga Luxmi. Miagaum.	3
ખાનજી દરીઆખાનજી બજણા.	૨
મુનશી. હીમતભાઈ છોટમલાલ અમદાવાદ.	૨
Govindrai Deepajee Bhootdee's Zapa.	1
Nowerojee Framjee Camp Baroda.	1
Balavantraï Dajeebhai moonshi Bajvara	
in Baroda.	5
C. N. Mujmoodar Raopoor.	1
વરજલાલ દલપત.	૧
આ. મહમદ પેરામખાં.	૧
સ્વસ્થાન શ્રી બજણા દરબાર મલેક શ્રી નસીબ	
સારાભાઈ મગનભાઈ અમદાવાદ.	૬

(૧૯૧)

ડાહ્યાલાલ પીતાંબરલાલ	૧
પા. મફતલાલ ધરાવરદાસ.	૧
દલસુખ નાનાલાલ.	૧
Shaik Idoo Hospital State.	1
Furdunjee Cawasjee Mission School.	1
Adurjee Sapoorjee Karunjawalla.	1
Dorabji Edalji Ahmedabad H. School.	1
ખાચર શ્રી છવા ગાલા જસદણ.	૧
માફારાજ રાજ સાહેબ શ્રી ખાંડેસ'ધણ વાંકાનેર.	૧
પેમચંદ કસનદાસ વાડાશીનેર.	૧
Runchorlal Girdhurlal Dhunasootar's Polel	
Merwanji Rustomjee Post master Deesa.	1
S. Yasinmia Abdoola Clerk	Ditto. 1

(૧૯૨)

હેઠળ લખેલા ઠેકાણા ઉપર રોકડી કિંમતે આ ચોપડી મળશે.

અમદાવાદ-શમશેર ખલાફુર પ્રેસ.

યુનાઇટેડ પ્રિન્ટીંગ કંપની.

શાહપુર પુસ્તકશાળાના સેક્રેટરી.

વડોદરા.—રાવપુરા રણછોડદાસ મોતીલાલ ઠક્કર.

રેલવે સ્ટેશન ઉપર હુસેનખાં કલાર્ક.

ભરૂચ.—ભરૂચ સમાચાર હાફીસ.

મુરત.—કીકાભાઈ પરભુદાસ ખુકસેલર.

મુંબઈ —આત્મારામ સગુનચેંડ કો. કાલકાદેવી.

હાજીભાઈ મેમણ ખુકસેલર કાલકાદેવીરોડ.

શરૂત ગુફતાર આફીસ.

મુંબઈ સમાચાર આફીસ.

કરાકુલ અખબાર દફતરખાનુ-ભીંડીખાનર.

મોરબી.—મેહેતા મુળચંદ વખતચંદ-હજીર કચેરી.

કરાંચી.—કાળીદાસ નાનજી ખુકસેલર.

જનરલ કમીશન એજંટ.

કચ્છમાંડવી- એજ.

ભુજ— એજ.

સીધપુર—શા. ચુનીલાલ ગોપાળ.

